

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΗΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Παρέμβαση στο Φυσικό Τοπίο & Αξιοποίηση της Πολιτιστικής
Κληρονομιάς, με σκοπό την ανάδειξη του Ολύμπου της
Περιφερειακής Ενότητας Πιερίας»**

«Intervention in the Natural Landscape and Utilization of Cultural Heritage, with
the aim of highlighting the Olympus of the Regional Unity of Pieria»

Επιμέλεια: Κοκολάκη Ευαγγελία

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Γοσποδίνη Ασπασία

Διευθύντρια ΠΜΣ

ΒΟΛΟΣ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

Δήλωση

Βεβαιώνω ότι η παρούσα εργασία είναι δική μου, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή, δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία άλλου και δεν έχει προηγουμένως υποβληθεί για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω ότι είμαι εν γνώσει των κανόνων περί λογοκλοπής του Τ.Μ.Χ.Π.Π.Α. και ότι στο πλαίσιο αυτού έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία, σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κ.λπ., από τις έντυπες πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

Ημερομηνία: 10/01/2023

Όνομα: Κοκολάκη Ευαγγελία

Υπογραφή:

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Αντικείμενο του πονήματος αποτελεί η προστασία, διαχείριση και ανάδειξη του τοπίου, η αειφορική διαχείριση και διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και η βιώσιμη ανάπτυξη του περικού Ολύμπου. Αρχικά, γίνεται προσδιορισμός της έννοιας του τοπίου των στοιχείων που το απαρτίζουν και το καθεστώς προστασίας του, καθώς και ο προσδιορισμός της κληρονομιάς, φυσικής και πολιτιστικής, υπό το πρίσμα της UNESCO. Στη συνέχεια παρουσιάζονται αναλυτικά τα χαρακτηριστικά της περιοχής μελέτης, δηλαδή του περικού Ολύμπου, ενώ ταυτόχρονα δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στο θεσμικό καθεστώς στο οποίο υπόκειται μέσα από διάφορες νομοθεσίες και μέσα από το χωροταξικό σχεδιασμό. Έπειτα, διατυπώνονται οι βασικοί στόχοι και παρατίθενται προτάσεις, που αφορούν δράσεις, κατευθύνσεις και πολιτικές που θα συμβάλλουν στην διατήρηση και ανάδειξη του τοπίου και της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς του περικού Ολύμπου, καθώς και στην βιώσιμη ανάπτυξή του.

Λέξεις Κλειδιά: Τοπίο, Κληρονομιά, UNESCO, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Διαχείριση, Όλυμπος

ABSTRACT

This thesis was prepared within the framework of the Undergraduate Study Program of the Department of Spatial Planning, Urban Planning and Regional Development of the University of Thessaly. The object of the donation is the protection, management and enhancement of the landscape, the sustainable management and preservation of the natural and cultural heritage and the sustainable development of the Pierian Olympus. In the first part of the project, the concept of the landscape of the elements that makes it up and its protection status is determined as well as the determination of the heritage, natural and cultural, in the light of UNESCO. Then, the characteristics of the study area, i.e. the Pierian Olympus, are presented in detail and emphasis is also given to the institutional status to which it is subject through various legislations and through spatial planning. Finally, the main objectives are formulated and proposals are listed, concerning actions, directions and policies that will contribute to the preservation and promotion of the landscape and the natural and cultural heritage of the Mount Olympus, as well as its sustainable development.

Keywords: Landscape, Heritage, UNESCO, Sustainable Development, Management, Olympus

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ABSTRACT	3
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ – ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ	6
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	9
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ	10
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	11
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ.....	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΤΟ ΤΟΠΙΟ	15
1.1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΣΕΓΓΙΣΗ.....	15
1.2. ΦΥΣΙΚΟ ΤΟΠΙΟ/ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	18
1.3. ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ.....	19
1.4. ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΩΣ ΦΥΣΙΚΟΣ ΠΟΡΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	21
1.5. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ.....	24
1.6. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΤΟΠΙΟ	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΤΟΠΙΟ.....	30
2.1. ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	30
2.2. ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΤΟΠΙΟ	32
2.3. ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ - ΟΛΥΜΠΟΣ.....	43
3.1. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ.....	43
3.2. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	44
3.3. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΦΥΣΟΓΝΩΜΙΑ.....	45
3.3.1. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	45
3.3.2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	48
3.3.2.1. ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ – ΑΝΕΡΓΙΑΣ	48
3.3.2.2. ΤΟΜΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ.....	53
3.4. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	57
3.4.1. ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ, ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ, ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ, ΥΔΡΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	57
3.4.2. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ-ΧΛΩΡΙΔΑ, ΠΑΝΙΔΑ	70
3.4.3. ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ...	80
3.5. ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	89
3.5.1. ΒΑΣΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	89

3.5.2. ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ.....	91
3.6. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ.....	93
3.7. ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ, ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	105
3.8. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΕΙΛΕΣ.....	138
3.9. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΩΝ ΤΟΥ ΥΠΕΡΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	143
3.9.1. ΕΙΔΙΚΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ (ΦΕΚ 1138 B/11.06.2009).....	143
3.9.2. ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΕΙΔΙΚΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΕΣ ΠΗΓΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ (ΦΕΚ2464/2008).....	146
3.9.3. ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΕΙΔΙΚΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ (ΦΕΚ151/2009).....	149
3.9.4. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ (ΠΧΠ), (ΦΕΚ 485Δ/20.08.2020)	151
3.9.5. ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	168
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΝΗΜΕΙΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ UNESCO	172
4.1. ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ UNESCO.....	172
4.2. UNESCO ΚΑΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ	173
4.3. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ	175
4.4. Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ.....	181
4.5. Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ.....	183
4.6. ΕΞΑΙΡΕΤΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΑΞΙΑ.....	185
4.7. ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑ	186
4.8. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ	187
4.9. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΝΤΑΞΗΣ ΣΤΗΝ ΛΙΣΤΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ	188
4.10. TENTATIVE LIST	190
4.11. Η UNESCO ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	190
4.11.1. ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ UNESCO ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	190
4.11.2. Η TENTATIVE LIST ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	192
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	193
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	205
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	209

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ – ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

WTO	World Trade Organization
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ΤΙΦΚ	Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΝΔ	Νομοθετικό Διάταγμα
ΓΠΧΣΑΑ	Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
ΕΧΠ	Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
ΑΠΕ	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
ΖΤ	Ζώνες Τοπίου
ΠΧΠ	Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο
ΠΕ	Περιφερειακή Ενότητα
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΠΓΕ	Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης
ΜΑΒ	Man and Biosphere
ΖΕΠ	Ειδική Ζώνη Προστασίας
ΕΖΔ	Ειδική Ζώνη Διατήρησης
ΚΑΖ	Καταφυγίων Άγριας Ζωής
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΓΠΣ	Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
ΕΠΜ	Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη

ΥΠΕΚΑ	Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
ΥΠΕΝ	Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας
ΕΟΣ	Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
EMAS	Eco Management and Audit Scheme
Μ.ΥΗ.Ε	Μικρά Υδροηλεκτρικά Έργα
Ο.Τ.Α	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΑΧΕ	Αναπτυξιακές Χωρικές Ενότητες
ΥΗΣ	Υπόγεια Υδατικά Συστήματα
ΦΔΠΠ	Φορέας Διαχείρισης Προστατευόμενης Περιοχής
ΥΣ	Υδατικά Συστήματα
ΜΜΜ	Μέσα Μαζικής Μεταφοράς
ΕΑΖ	Ευρύτερη Αναπτυξιακή Ζώνη
ΠΟΑΠΔ	Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων
ΤΑΡ	Trans Adriatic Pipeline
Φ/Β	Φωτοβολταϊκά
ΑΒΖ	Άτυπων Βιομηχανικών Ζωνών
ΠΑΥ/ΠΟΑΥ	Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Υδατοκαλλιεργειών
ΧΑΔΑ	Χώροι Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων
ΕΕΛ	Εγκαταστάσεων Επεξεργασίας Λυμάτων
ΣΟΑΠ	Σχέδια Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων
ΣΜΠΕ	Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
ΟΗΕ	Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών
CERN	European Centre for Nuclear Research

IHP	International Hydrological Program
OUV	Μοναδική Οικουμενική Αξία
ICOMOS	the International Council on Monuments and Cultural Property
ICCROM	the International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
IUCN	the International Union for Conservation of Nature
ΠΟΠ	Προστασία Ονομασίας Προέλευσης
ΥΑ	Υπουργική Απόφαση
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Διοικητική κατάταξη περιοχής μελέτης

Πίνακας 2: Μόνιμοι κάτοικοι των Δήμων, των Δημοτικών Ενοτήτων και των Δημοτικών/Τοπικών Κοινοτήτων στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου (ΕΛΣΤΑΤ, 2011)

Πίνακας 3: απογραφή 2001

Πίνακας 4: απογραφή 199

Πίνακας 5: Πληθυσμιακή εξέλιξη Περιοχής Μελέτης, 1991-2011

Πίνακας 6: Απογραφή πληθυσμού του 2011, κατά φύλο και κατάσταση ασχολίας

Πίνακας 7: Απασχολούμενων κατά επίπεδο εκπαίδευσης για το 2011

Πίνακας 8: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικών δραστηριοτήτων, για το 2011

Πίνακας 9: Προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) και Προϊόντα Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ)

Πίνακας 10: Αριθμός Εκπαιδευτικών Μονάδων

Πίνακας 11: Αριθμός Αθλητικών Εγκαταστάσεων

Πίνακας 12: Κύρια μονοπάτια Ολύμπου

Πίνακας 13: Καταφύγια του Ολύμπου

Πίνακας 14: Αγώνες ορεινού τρεξίματος στον Όλυμπο

Πίνακας 15: Μουσεία και ενημερωτικές υποδομές στην περιοχή μελέτης, στον Όλυμπο

Πίνακας 16: Καταλύματα στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου

Πίνακας 17: Τουριστικές επιχειρήσεις στην περιοχή μελέτης

Πίνακας 18: Αριθμός επισκεπτών του Ολύμπου, για τα έτη 2001 και 2011 - 2018

Πίνακας 19: Επισκεψιμότητα το έτος 2020

Πίνακας 20: Αποστάσεις αιολικών εγκαταστάσεων από γειτνιαζουσες χρήσεις γης και δραστηριότητες

Πίνακας 21: Μνημεία στην λίστα Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς στην Ελλάδα

Πίνακας 22: Ιδιότητες που βρσίζονται στην Ελλάδα και περιλαμβάνονται στην Tentative List

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1: Χάρτης γενικού προσανατολισμού στον οποίο απεικονίζεται η συνολική έκταση που καταλαμβάνει ο ορεινός όγκος του Ολύμπου (Φ.Χ. Γ.Υ.Σ. “ΚΟΝΤΑΡΙΩΤΙΣΣΑ” κλ. 1:50.000).

Χάρτης 2: Γεωλογικό σκαρίφημα της ευρύτερης περιοχής του παραθύρου του Ολύμπου

Χάρτης 3: Γεωτεκτονικό σχήμα των Ελληνικών ζωνών

Χάρτης 4: Οι προστατευόμενες περιοχές στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου

Χάρτης 5: Οι ζώνες προστασίας του Εθνικού Πάρκου Ολύμπου

Χάρτης 6: Μνημεία και αρχαιολογικοί χώροι στον Όλυμπο και την ευρύτερη περιοχή

Χάρτης 7: Δίκτυο κύριων μονοπατιών στον Εθνικό Δρυμό Ολύμπου

Χάρτης 8: Τα καταφύγια του Ολύμπου

Χάρτης 9: Τα αναρριχητικά πεδία στον Όλυμπο

Χάρτης 10: Μουσεία και υποδομές ενημέρωσης στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου

Χάρτης 11: Μονοπάτια-Ορειβατικές Διαδρομές (1)

Χάρτης 12: Μονοπάτια-Ορειβατικές Διαδρομές (2)

Χάρτης 13: Δομικό Σχέδιο Χωρικής Οργάνωσης

Χάρτης 14: Χρήσεις Γης και Προστασία Περιβάλλοντος

Χάρτης 15: Πρόταση Πολεοδομικής Οργάνωσης Δίου

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Σχηματικές γεωλογικές τομές με την πολύπλοκη τεκτονική των καλυμμάτων

Εικόνα 2: Άποψη των κορυφών του Ολύμπου

Εικόνα 3: Άποψη του φυσικού περιβάλλοντος του Ολύμπου

Εικόνα 4: Χαρακτηριστική εικόνα της βλάστησης στις δυτικές και τις ανατολικές

Εικόνα 5: πλαγιές του ορεινού όγκου

Εικόνα 6: (α) Λείριο το χαλκηδονικό, (β) Ανακαμπτίς η πεταλουδόμορφη, (γ)

Φριτιλάρια

Εικόνα 7: Ο μύκητας *Zeus olympius*

Εικόνα 8: Αγριόγιδο Ολύμπου

Εικόνα 9: Μεσαίος δρυοκολάπτης

Εικόνα 10: Κρασπεδωτή χελώνα

Εικόνα 11: Αρχαιολογικός χώρος Δίου

Εικόνα 12: Αρχαιολογικός Χώρος Λειβήθρων

Εικόνα 13: Οικισμός Πέτρας

Εικόνα 14: Παλαιά Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου

Εικόνα 15: Ναός Αγίας Τριάδας Βροντούς

Εικόνα 16: Κάστρο Πλαταμόνα

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Πληθυσμιακή εξέλιξη Περιοχής Μελέτης, 1991-2011

Διάγραμμα 2: Μόνιμος πληθυσμός κατά κατάσταση ασχολίας, 2011

Διάγραμμα 3: Μόνιμος πληθυσμός κατά κατάσταση ασχολίας, 2011

Διάγραμμα 4: Απασχολούμενοι κατά επίπεδο εκπαίδευσης, 2011

Διάγραμμα 5: Απασχολούμενοι κατά επίπεδο εκπαίδευσης, 2011

Διάγραμμα 6: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, 2011

Διάγραμμα 7: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, 2011

Διάγραμμα 8: Διακυμάνσεις θερμοκρασίας και βροχοπτώσεων (μ.ο.) ανά τομέα σε σύνθετο ομβροθερμικό διάγραμμα για τα έτη 1975-2002, όπως προκύπτουν σε υψόμετρο 1.400 m (μέσο υψόμετρο).

Διάγραμμα 9: Επισκεψιμότητα στον Όλυμπο, τα έτη 2001 και 2010 - 2018

Διάγραμμα 10: Μηνιαία κατανομή επισκεπτών στον Εθνικό Δρυμό Ολύμπου, το έτος 2020

Διάγραμμα 11: Λόγοι επίσκεψης στον Όλυμπο

Διάγραμμα 12: Κυριότεροι προορισμοί/ θέσεις ενδιαφέροντος στον Όλυμπο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η προσέγγιση της έννοιας του τοπίου αποτελεί περίπλοκη διαδικασία, καθώς το τοπίο μπορεί να ερμηνευτεί με πολλούς τρόπους. Η σχέση αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης του ατόμου με το τοπίο είναι αδιαμφισβήτητη και αποτελεί βασικό παράγοντα που επηρεάζει την ποιότητα και την εξέλιξη του τοπίου σε συνάρτηση το χρόνο. Το τοπίο είναι η περιοχή η οποία έχει υποστεί μεταβολές και έχει επηρεαστεί από τις ανθρώπινες δραστηριότητες, με την πάροδο του χρόνου και για τον λόγο αυτό είναι απαραίτητη η ύπαρξη μίας ολοκληρωμένης πολιτικής που αφορά την προστασία, ανάδειξη και ορθολογική του διαχείριση.

Σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο υπάρχει μεγάλος αριθμός επιστημονικών κειμένων, νόμων και συμβάσεων, που αναφέρονται στο τοπίο και την αξία του, με σπουδαιότερη την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου (Ε.Ε., 2000). Σε εθνικό επίπεδο, η ενσωμάτωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του Τοπίου έγινε με τον Ν.3827/2010, με καθυστέρηση από τη σύνταξη της Σύμβασης που έγινε το 2000, ενώ παράλληλα συναντώνται και άλλοι νόμοι και κείμενα που το αφορούν, όπως στα νέα αναθεωρημένα Περιφερειακά Πλαίσια υφίσταται πλέον κεφάλαιο αποκλειστικά για το τοπίο.

Σημαντική αποτελεί και η έννοια της κληρονομιάς, όπως αυτή παρουσιάζεται μέσα από το έργο της UNESCO, η οποία ορίζει τις διάφορες κατηγορίες της κληρονομιάς και καθορίζει μέτρα και δράσεις για την αειφορική προστασία και ανάδειξή της.

Κύριο ζήτημα αποτελεί η κατανόηση της σημασίας του τοπίου και της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, τα μέσα με τα οποία προστατεύονται και το πως μπορεί η ορθολογική τους διαχείριση να συμβάλλει στην ανάδειξη του Ολύμπου και ταυτόχρονα να συνεισφέρουν στην διαδικασία ένταξής του, στην λίστα παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO, ως μνημείο Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Στη συγκεκριμένη μελέτη επιδιώκεται να αποδειχθεί πως η αειφορική διατήρηση, διαχείριση και ανάδειξη του τοπίου, δύναται να λειτουργήσει ως κινητήριο δύναμη για την βιώσιμη ανάπτυξη του περικού Ολύμπου, ενώ ταυτόχρονα, πιθανό να αποτελεί βασικό παράγοντα που θα συμβάλλει στην ένταξη του στη Λίστα Παγκόσμιας Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO.

Στη παρούσα εργασία, εξετάζεται το τοπίο ως φυσικός αλλά και αναπτυξιακός πόρος για την περιοχή στην οποία εντοπίζεται, μελετάται η έννοια της κληρονομιάς και η σημασία προστασίας της από την UNESCO.

Γίνεται παρουσίαση και ανάλυση των βασικών στοιχείων της περιοχής μελέτης, προκειμένου να δοθεί μία ολοκληρωμένη εικόνα για την υφιστάμενη κατάστασή της. Παρουσιάζονται δεδομένα σχετικά με τη γεωγραφική θέση, τη διοικητική δομή, τα δημογραφικά και οικονομικά στοιχεία που αφορούν το παραγωγικό σύστημα, την χλωρίδα και πανίδα της, το πολιτιστικό της απόθεμα, τα αξιοθέατα και τις δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε αυτήν και προσελκύουν μεγάλο αριθμό τουριστών. Επίσης, καταγράφεται το καθεστώς προστασίας στο οποίο εντάσσεται, καθώς και οι διατάξεις του υπερκείμενου σχεδιασμού στις οποίες υπόκειται.

Έπειτα από την ολοκληρωμένη ανάλυση της περιοχής μελέτης, της κατανόησης της έννοια του τοπίου και της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, γίνεται πλήρως κατανοητή η αξία του τοπίου του Ολύμπου, καθώς και του φυσικού και πολιτιστικού του αποθέματος. Στη συνέχεια, πραγματοποιείται μια συνοπτική περιγραφή των βασικών στόχων της μελέτης και η διατύπωση του οράματος. Επομένως, έπειτα ακολουθούν προτάσεις που περιλαμβάνουν πολιτικές, μέτρα και κατευθύνσεις που στοχεύουν στην επίτευξη του σκοπού της παρούσας διπλωματικής εργασίας, δηλαδή την διατήρηση, ανάδειξη και διαχείριση του τοπίου και της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς του Ολύμπου, που θα συμβάλλει στην ένταξη του στην λίστα της UNESCO και θα επιφέρει βιώσιμη ανάπτυξη στην ευρύτερη περιοχή.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την εξαγωγή συμπερασμάτων τα οποία προκύπτουν από τα στοιχεία και τα δεδομένα που παρουσιάστηκαν και αναλύθηκαν στα κεφάλαια της παρούσας εργασίας και που αφορούν στο ερευνητικό ερώτημα που τέθηκε στην αρχή της διπλωματικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΤΟ ΤΟΠΙΟ

1.1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΣΕΓΓΙΣΗ

Η έννοια του τοπίου είναι σύνθετη και πολυδιάστατη και προσεγγίζεται διαφορετικά από τον κάθε άνθρωπο, σύμφωνα με τις προσωπικές του αναμνήσεις, τα συναισθήματα που του δημιουργεί και το περιβάλλον. Το τοπίο είναι ένα σύνθετο οικοσύστημα, που περιλαμβάνει γεωσφαιρικά, βιοσφαιρικά και νοοσφαιρικά υποσυστήματα, καθώς και τις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις (Tress κ.ά. 2001). Μια άλλη εννοιολογική προσέγγιση για το τοπίο, το παρουσιάζει ως φυσική περιοχή γεωγραφικά προσδιορισμένη, που είναι προϊόν των φυσικών διεργασιών και που περιλαμβάνει ταυτόχρονα το δομημένο περιβάλλον στο οποίο έφτιαξε ο άνθρωπος μέσα στη φύση την κατοικία του. Συνεπώς, ο ορισμός αυτός θεωρεί το τοπίο, ως το σύνολο του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος (Φατούρος, 2005).

Το τοπίο είναι ο χώρος που έχει τροποποιηθεί και είναι γνώριμος από τους ανθρώπους, ενώ επίσης, είναι το αποτέλεσμα των δράσεων της κοινωνίας, των οικονομικών δραστηριοτήτων, του πολιτισμού και των φυσικών διεργασιών σε αυτό και επομένως δε μένει στάσιμο, αλλά εξελίσσεται και συνεχώς διαμορφώνεται κατά την πάροδο του χρόνου (Τζημοπούλου 2005). Ειδικότερα, το τοπίο θεωρείται πως είναι η φυσική περιοχή στην οποία έχει παρέμβει ο άνθρωπος, εκφράζει την εξέλιξη της ιστορίας σε συνάρτηση με τον χρόνο και είναι η περιοχή όπου αλληλοεπιδρούν οι χωρικές και περιβαλλοντικές συνιστώσες (Μπεριάτος, 2007).

Η προσδιορισμός της έννοιας του τοπίου, προκάλεσε το ενδιαφέρον διάφορων επιστημονικών κλάδων, για περεταίρω ανάλυση και μελέτη. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των τοπίων κίνησαν το ενδιαφέρον και ενέπνευσαν επίσης πολλούς καλλιτέχνες του 18ου και 19ου αιώνα, να δημιουργήσουν πίνακες ζωγραφικής και κείμενα (Tomkinson, 2002) (Γουργιώτης και Τσιλιμίγκας, 2010). Στους εν λόγω κλάδους, ανήκουν επιστήμονες που η μελέτη του τοπίου είναι το αντικείμενό τους, όπως ενδεικτικά οι επιστήμονες που ασχολούνται με τη χωροταξία και την οικολογία. Επομένως, εκφράζουν τη δική τους οπτική, ώστε να προσεγγίσουν την έννοιά του τοπίου, με αποτέλεσμα να ορίζεται πολλές φορές (Δαλίπη και Ευπραξία-Αίθρα, 2012).

Σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο έχουν συνταχθεί οδηγίες και νόμοι που αφορούν τη προστασία, διατήρηση και ανάδειξη του τοπίου. Το σημαντικότερο κείμενο που συντάχθηκε για το τοπίο, είναι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου (European Landscape Convention), η οποία στις 20 Οκτωβρίου του 2000 κατατέθηκε και ψηφίστηκε από τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Φλωρεντία. Η συγκεκριμένη σύμβαση αποτελεί το πρώτο επίσημο έγγραφο πολιτικής για το τοπίο, στην οποία αναφέρεται το τοπίο ως «μία περιοχή, όπως γίνεται αντιληπτή από τους ανθρώπους, της οποίας ο χαρακτήρας είναι το αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης των φυσικών και/ή ανθρώπινων παραγόντων», όπως ορίστηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης (ΦΕΚ 30/A/25-02-2010). Βάση του παραπάνω ορισμού, ο όρος τοπίο περιλαμβάνει ένα μεγάλο φάσμα που περιέχει οποιαδήποτε φυσική έκταση που δύναται να γίνει ορατή (Benson και Roe, 2000).

Η εν λόγω σύμβαση θεωρείται σπουδαία, καθώς ο ορισμός που δόθηκε για το τοπίο αναδεικνύει την αξία όλων των τύπων τοπίου (Δαλίπη και Ευπραξία-Αίθρα, 2012). Γίνεται επομένως κατανοητό μέσω της σύμβασης, πως το τοπίο αποτελεί σημαντικό φυσικό και αναπτυξιακό πόρο, καθώς εξελίσσεται το ίδιο και ταυτόχρονα συμβάλλει στην εξέλιξη της περιοχής όπου εντοπίζεται, για τον λόγο αυτό άρχισε να λαμβάνεται υπόψη στις διαδικασίες του χωρικού σχεδιασμού. Επίσης, σύμφωνα με τον ορισμό του τοπίου, η αντίληψή μας γι' αυτό, πέρα από το οπτικό ερέθισμα, αναφέρεται επίσης και στο συναισθηματικό και ιδιοσυγκρασιακό (Meinig, 1979 από Τερκενλή, 1996).

Πριν την σύνταξη της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του Τοπίου από το Συμβούλιο της Ευρώπης, σε διεθνές επίπεδο το τοπίο αναγνωρίστηκε και καθιερώθηκε ως προστατευόμενο αγαθό, το έτος 1972 από την UNESCO με τη Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς. Ωστόσο, η μελέτη του τοπίου προσεγγίστηκε από την πολιτισμική του διάσταση με αφορμή τις καταστροφές των πολιτιστικών αγαθών πολλών χωρών της Ευρώπης κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Το τοπίο επομένως αντιμετωπίστηκε αρχικά ως σπουδαίο αγαθό, από τη σκοπιά της πολιτιστικής του αξίας, ως αποτέλεσμα των σχέσεων αλληλεπίδρασης της φύσης με τον άνθρωπο, που συνέβαλαν στη δημιουργία του τοπίου και των αρχαιολογικών χώρων, χαρακτηρισμένων από παγκόσμια αξία. (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization/UNESCO) (Δαλίπη και Ευπραξία-Αίθρα, 2012). Τα επόμενα χρόνια,

συντάχθηκαν αρκετές συμβάσεις διεθνούς δικαίου που πραγματεύονταν την σημασία της προστασίας και ανάδειξης του τοπίου, όμως, δίχως την καθιέρωση ενός πλήρους και ξεκάθਾਰου ορισμού του (Δαλίπη και Ευπραξία Αίθρα, 2012).

Ο ρόλος του χωρικού σχεδιασμού είναι πολύ σημαντικός, καθώς συμβάλλει στην διασφάλιση των αξιών και των συναισθημάτων που έχουν οι άνθρωποι για το τοπίο. Το τοπίο αποτελεί χώρο τοπικών παραδόσεων και ιστορικών γεγονότων, είναι ουσιαστικά ο βιούμενος χώρος, τον οποίο ο χωρικός σχεδιασμός διαχειρίζεται, ώστε να αναβαθμίσει την αισθητική του και συνεπώς την ποιότητα διαβίωσης των ανθρώπων, ενώ παράλληλα περιορίζει τις πιέσεις που ασκούνται σε αυτό, προστατεύοντας την ταυτότητά του (Γουργιώτης και Τσιλιμίγκας, 2007).

Οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ του τοπίου και των ανθρώπων είναι σημαντικά αισθητές και συμβάλλουν στη διαμόρφωσή του (Βαβουρανάκης, 2015α). Όμως, το τοπίο γίνεται αντιληπτό με διαφορετικό τρόπο από κάθε παρατηρητή και τα συναισθήματα που προκαλεί είναι διαφορετικά για τον καθένα, επομένως ο κάθε άνθρωπος μπορεί να αποδώσει διαφορετική σημασία σε αυτό (Tilley, 1997). Επομένως, είναι φανερό μέσα από το πλαίσιο των διαφόρων επιστημονικών προσεγγίσεων που μελέτησαν τη σημασία του τοπίου, πως η σπουδαιότητά του έγκειται κυρίως στον προσδιορισμό της έννοιάς του και στην ποικιλομορφία του. Αυτό συμβαίνει διότι όλα τα τοπία διακρίνονται από φυσικά, πολιτιστικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά που τα καθιστούν μοναδικά (Tress κ.ά. 2001). Κοινή θεώρηση όλων των επιστημών που μελέτησαν το τοπίο είναι η άρρηκτη σχέση του με τον άνθρωπο, καθώς οι ανθρώπινες δραστηριότητες επιδρούν σε αυτό και ταυτόχρονα το τοπίο τους επηρεάζει.

Τονίζεται λοιπόν, ότι το τοπίο είναι μοναδικό και διαμορφώνεται από οικονομικούς, κοινωνικούς, φυσικούς, ιστορικούς και πολιτισμικούς παράγοντες που επιδρούν σε αυτό στον χώρο και τον χρόνο (Δαλίπη και Ευπραξία-Αίθρα, 2012). Η κατανόηση της έννοιας και της αξίας του χρειάζεται προσοχή, καθώς οι συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων δε τους επιτρέπουν εύκολα να το παρατηρούν και να το κατανοούν (Φατούρου 2005). Συμπερασματικά, το τοπίο και όλες οι διαστάσεις του, αλληλεπιδρούν σε μόνιμη βάση με τις ανθρώπινες κοινωνίες, επηρεάζοντας το περιβαλλοντικό του περιεχόμενο, το θεσμικό πλαίσιο, το προσωπικό και βιωματικό υπόβαθρο των ανθρώπων για αυτό και συνεπώς την σημασία του.

1.2. ΦΥΣΙΚΟ ΤΟΠΙΟ/ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ο Otto Schluter ήταν γεωγράφος επιστήμονας και ήταν ένας από τους πρώτους επιστήμονες που μελέτησαν το τοπίο, μέσα από το πλαίσιο της γεωγραφίας και των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τα φυσικά τοπία, καθώς και με τα πολιτιστικά. Μέσα από το πρίσμα της επιστημονικής του καριέρας, συνέδεσε την έννοια της γεωγραφίας και του τοπίου, με αυτή της διεργασίας, δηλαδή της εξέλιξης με συνιστώσα τον χρόνο, μέσω των φυσικών τοπίων. Ο λόγος της ενασχόλησής του με τα τοπία, ήταν αφενός για την κατηγοριοποίηση των φαινομένων και τις συσχετίσεις τους και αφετέρου για την ανάλυση των χαρακτηριστικών τους μέσω της διαδικασίας διαμόρφωσής τους μέσα στο χρόνο.

Στη συνέχεια, ο Leighly (1969), εστιάζει στο φυσικό τοπίο όπως προσεγγίζεται από τους γεωγράφους, παραθέτοντας πως «το φυσικό τοπίο είναι το άθροισμα όλων των φυσικών πόρων που έχει στη διάθεση του ο άνθρωπος σε μία περιοχή και για τους οποίους μπορεί είτε να βοηθήσει στην ανάπτυξή τους, είτε να αφαιρέσει στοιχεία τους από την εκμετάλλευσή τους, αλλά και εν μέρει να τους αγνοήσει. Φυσικό τοπίο είναι επίσης η περιοχή, στην οποία απουσιάζουν οι ανθρώπινες δραστηριότητες και η οποία αποτελείται από ποικίλα μορφολογικά στοιχεία». Επίσης, αναφέρει τα κύρια χαρακτηριστικά που περιλαμβάνει ένα φυσικό τοπίο, που είναι τα υλικά τα οποία συνθέτουν τον φλοιό της γης και καθορίζουν τον σχηματισμό της μορφής της επιφάνειας, την βλάστηση κάθε περιοχής, το κλίμα, την θάλασσα και την ακτογραμμή.

Η μελέτη του τοπίου και των διαστάσεών του, η εκτίμησή του και οι σχέσεις αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησής του με τα πολιτιστικά στοιχεία, είναι βασική προϋπόθεση για την κατανόηση της φυσιογνωμίας και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των πόλεων (Θ. Τερκενλή, 1996).

Το φυσικό τοπίο είναι η περιοχή που διαθέτει τα δικά της συστατικά στοιχεία, όπως ενδεικτικά το έδαφος, η χλωρίδα και το νερό και η παρέμβαση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων σε αυτή είναι ελάχιστη ή ανύπαρκτη με ήπιες μορφές (Ελευθεριάδης 2006).

Έπειτα, σύμφωνα με τον Ποϊραζίδη (2010), το φυσικό τοπίο είναι «ένα δυναμικό σύνολο βιοτικών και αβιοτικών παραγόντων και μεταβλητών, που μεμονωμένα ή

αλληλεπιδρώντας σε έναν περιορισμένο χώρο συνθέτουν μια οπτική εμπειρία. Το φυσικό τοπίο είναι αυτό το οποίο σχηματίστηκε από τις δυνάμεις της φύσης».

Είναι απαραίτητη η συνεργασία και η ανταλλαγή γνώσεων μεταξύ των επιστημονικών κλάδων, για θέματα που αφορούν την διαχείριση του τοπίου, ώστε να γίνει εφικτή η επίλυση των πιέσεων και προκλήσεων που αφορούν τα τοπία. Σε διάφορα άρθρα τα φυσικά τοπία αναφέρονται ως τοπία άγριας φύσης, τα οποία ξεχωρίζουν από τα αγροτικά τοπία, στα οποία παρεμβαίνει ο άνθρωπος. Η διαδικασία η οποία συμβάλλει στη διαμόρφωση του τοπίου, είναι βασικό κριτήριο που χρησιμεύει στην κατηγοριοποίησή τους. Επίσης, μέσω της μελέτης της δομής και της διάρθρωσης του τοπίου, λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία του στο κοινωνικό και περιβαλλοντικό πλαίσιο, είναι εφικτή η αξιολόγηση της ποιότητάς του (Σιδηροπούλου Άννα, Ισπικούδης Ιωάννης, 2006).

1.3. ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ

Όλα τα τοπία διαθέτουν πολιτισμικές αναφορές, καθώς έχουν επηρεαστεί από την ανθρώπινη παρέμβαση, επομένως δεν είναι ξεκάθαρος ο διαχωρισμός μεταξύ φυσικού και πολιτισμικού τοπίου. Η προσέγγιση του πολιτισμικού τοπίου είναι σύνθετη, καθώς αφορά την ανθρώπινη παρέμβαση στο φυσικό τοπίο. Συνεπώς, η έννοια του πολιτισμικού τοπίου χρησιμοποιείται για να τονίζει την ανάπτυξη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο χώρο, καθώς αποτελεί υλική και συμβολική κατασκευή. Η ιστορία του πολιτισμικού τοπίου είναι η ιστορία του σχηματισμού των διάφορων τόπων, της δημιουργίας των πόλεων, δηλαδή πως σχεδιάστηκαν, κατασκευάστηκαν και κατοικήθηκαν, αλλά και πως οικειοποιήθηκαν από τους ανθρώπους.

Ο Leser ορίζει τα τοπία ως οικοσυστήματα, όπου ζουν και αλληλεπιδρούν οι βιοτικοί και αβιοτικοί παράγοντες. (Leser, H.; Löffler, 1997) Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Τοπίου (ELC, 2000) ορίζει το τοπίο ως «μια περιοχή, όπως γίνεται αντιληπτή από τους ανθρώπους, της οποίας ο χαρακτήρας είναι αποτέλεσμα της δράσης και της αλληλεπίδρασης φυσικών και /ή ανθρώπινι παράγοντες». Επομένως, το τοπίο μπορεί να θεωρηθεί και το αποτέλεσμα μίας κοινωνικής κατασκευής, κοινωνικό προϊόν και η πολιτιστική προβολή μιας κοινωνίας σε μια συγκεκριμένη περιοχή. (Taylor, C., 2005).

Η ανθρώπινη παρουσία στο τοπίο δεν επηρεάζει μόνο τα οικοσυστήματα ή το φυσικό απόθεμα, αλλά δίνει επιρροές σε αυτό, όπως πνευματικές, κοινωνικοοικονομικές και πολιτιστικές, συμβάλλοντας στην δημιουργία ενός μοναδικού και διαφορετικού είδους τοπίου. (Moreira, F.; Queiroz, A.I.; Aronson, J., 2006). Αυτή η θεώρηση τονίζει την έντονη αλληλεπίδραση του ανθρώπου με τη φύση, που το αποτέλεσμα αυτής είναι το τοπίο. (Linnell, J.D.; Kaczensky, P.; Wotschikowsky, U.; Lescureux, N.; Boitani, L., 2015) (Hermann, A.; Schleifer, S.; Wrбка, T., 2011)

Ως εκ τούτου, η έννοια του τοπίου μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να υποδείξει τις ανθρώπινες ενέργειες στον χώρο, στο περιβάλλον, σε μία συγκεκριμένη περιοχή, με συνιστώσα τον χρόνο. Τα πολιτιστικά τοπία είναι ένα κράμα φύσης και πολιτισμού, υλικής και άυλης κληρονομιάς, βιολογικής και πολιτιστικής ποικιλομορφίας, που ενσωματώνουν ένα πλήρως αλληλένδετο πλαίσιο σχέσεων. (Rössler, M., 2006) Κατά συνέπεια, τα τοπία και συγκεκριμένα τα πολιτιστικά τοπία μπορούν να κατανοηθούν ως συστήματα, στα οποία τα οικονομικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικά στοιχεία συνδέονται στενά. (Berkes, F.; Colding, J.; Folke, C., 2003)

Υπό το πρίσμα του τοπίου, του πολιτισμού και της φύσης, το Συμβούλιο της Ευρώπης θέτει ως πρωταρχικό του στόχο την προώθηση της ευημερίας και της βιώσιμης ανάπτυξης. Υιοθετεί μια πρωτοποριακή προσέγγιση για την κατανόηση του τοπίου, που συνδυάζει την αειφορία και την σχέση πολιτισμού και φύσης. Αξιοσημείωτο είναι ότι στις μεσογειακές χώρες, η διατήρηση και διαχείριση του τοπίου θεωρείται βασική προϋπόθεση για την περιφερειακή ανάπτυξη και μία βασική αξία για τη βιώσιμη εδαφική ανάπτυξη. (ESPON Liveland Project, <https://www.espon.eu/>) Το τοπίο έχει αρχίσει να θεωρείται ταυτόχρονα ως φυσικός και πολιτιστικός πόρος με ισχυρή επίδραση στην κοινωνία και ως μέσο για την επιδίωξη βιώσιμης ανάπτυξης στο μέλλον. (Phillips, A.; Clarke, R., 2004)

Η Ευρώπη διαθέτει μία μεγάλη και σπουδαία ιστορία χρήσεων γης, σπουδαία φυσικά και πολιτιστικά τοπία, τα οποία εκφράζουν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και την ιστορία τους στον χρόνο. Οι χώρες της Μεσογείου είναι ένας ιδιαίτερος φυσικό-γεωγραφικός χώρος, που αντικατοπτρίζει τις πολλές πολυπολιτισμικές κοινωνίες που έχουν ζήσει σε αυτές. Η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από σημαντική ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά, καθώς και από πλούσια οικοσυστήματα σε εύθραυστη ισορροπία. Η συνεχής αλληλεπίδραση μεταξύ φυσικής και

ανθρωπογενούς κληρονομιάς έχει συμβάλει στη δημιουργία ενός μωσαϊκού ανεκτίμητης αξίας τοπίων, χώρους ιδιαίτερης αξίας και τοπία μεγάλης ποικιλίας. Ο χαρακτήρας αυτών των τοπίων δεν είναι στατικός αλλά συνεχώς εξελίσσεται.

Πράγματι, η συμμετοχή του χρόνου και της ανθρώπινης παρουσίας στην εξελισσόμενη δυναμική του τοπίου αποτελεί τεκμήριο πολιτιστικής αξίας. Ο Πικιώνης έγραψε ότι «...μελετούμε το πνεύμα που πηγάζει από κάθε συγκεκριμένη γη ή τόπο», επιβεβαιώνοντας την πολιτιστική και πνευματική διάσταση του τοπίου που προκύπτει από την ανθρώπινη παρουσία μέσα στο χρόνο. (Parrairis, A., 2007)

Το τοπίο αποτελεί συνδυαστικό κρίκο μεταξύ φύσης και πολιτισμού, καθώς αναπτύχθηκαν με φυσικές διεργασίες και σε συνεχή αλληλεπίδραση με κοινωνικές και πολιτιστικές παρεμβάσεις και οικονομικές πιέσεις. Τα τοπία και ιδιαίτερα τα πολιτιστικά τοπία νοούνται σήμερα ως κοινωνικοοικολογικά συστήματα, στα οποία κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά στοιχεία συνδέονται στενά. Σηματοδοτείται λοιπόν, μια μετάβαση όσον αφορά την περιβαλλοντική και χωρική κατανόηση της έννοιας του τοπίου και των μέσων προστασίας, διαχείρισης και σχεδιασμού του.

1.4. ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΩΣ ΦΥΣΙΚΟΣ ΠΟΡΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Οι ανθρώπινες κοινωνίες ανά τους αιώνες επιδρούν και παρεμβαίνουν στη φύση σκόπιμα ή και άθελά τους, με αποτέλεσμα το τοπίο να μετασχηματίζεται και τα άτομα να γίνονται παρατηρητές του και να σχηματίζουν την έννοιά του. Είναι άρρηκτη η σχέση του ανθρώπου με το τοπίο, το οποίο επηρεάζεται από τις ενέργειες των ανθρώπων και συνεπώς η μορφή και το περιεχόμενό του είναι μεταβαλλόμενα. Έτσι, το τοπίο είναι το αποτέλεσμα της συνύπαρξής της φύσης με τον πολιτισμό (Μαλάμη, 2014).

Η φύση παρέχει πολλά οφέλη για την υγεία των ανθρώπων, σε σωματικό αλλά και σε ψυχικό επίπεδο, το οποίο αναδεικνύει και την μεγάλη της αξία (Maller κ.ά., 2009). Μέσα από το πλαίσιο της ψυχικής υγείας, η επαφή με το φυσικό τοπίο μαζί με τα στοιχεία που το συνθέτουν, όπως το νερό και τα φυτά, μπορεί σε μεγάλο βαθμό να συμβάλλει στην καταπολέμηση των προβλημάτων ψυχικής υγείας και να λειτουργήσει ευεργετικά για τον άνθρωπο (Roger, 1986). Όπως το κάθε

οικοσύστημα καλύπτει τις βασικές ανάγκες των ανθρώπων, καθώς παρέχουν φυσικούς πόρους που μπορούν να αξιοποιηθούν, έτσι και τα τοπία παρέχουν τον χώρο για την ανάπτυξη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων (Planells κ.ά., 2014).

Σύμφωνα με τους Kellert και Wilson, η σχέση του ανθρώπου με τη φύση είναι έμφυτη, όπως ένα άτομο έχει ανάγκη να εντάσσεται σε μία κοινωνική ομάδα, στον ίδιο βαθμό έχει ανάγκη να βρίσκεται κοντά στο φυσικό περιβάλλον (Brantman κ.ά., 2012).

Ο άνθρωπος αποτελεί εν μέρει συστατικό στοιχείο της φύσης, όμως αυτό δε σημαίνει απαραίτητα πως κατανοεί την σημασία του (Simmel κ.ά. 2004). Μέσω της κατανόησης της αξίας του τοπίου, το οποίο αποτελεί φυσικό και αναπτυξιακό πόρο, καθώς συμβάλλει στην ανάπτυξη μίας περιοχής και ταυτόχρονα μέσω της ορθολογικής του αξιοποίησης, είναι εφικτή η αναβάθμισή του, η αποκατάστασή του σε περίπτωση που έχει υποβαθμιστεί, η ενδυνάμωση της ταυτότητας του, καθώς επίσης μπορεί να έχει ως απόρροια τον σχηματισμό μίας ολοκληρωμένης πολιτικής για την διαχείρισή του.

Η διαχείριση του τοπίου έγκειται στην προσπάθεια επίτευξης μίας βιώσιμης ανάπτυξης, ώστε να καταστεί εφικτή η ορθολογική του διαχείριση και διατήρηση και κατ' επέκταση η αντιμετώπιση και ομαλή ένταξη των μεταβολών που απορρέουν από οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες (Ν. 3827/2010, Κεφ.1 Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο).

Η ευημερία της κοινωνίας είναι άρρηκτα εξαρτώμενη από την αλληλεπίδρασή της με το τοπίο, διότι το τοπίο αποτελεί αναπτυξιακό πόρο, η διαδικασία προστασίας του ευνοεί την δημιουργία θέσεων εργασίας και αποτελεί δημόσιο ενδιαφέρον για τα πεδία του περιβάλλοντος, της οικολογίας, της κοινωνίας και του πολιτισμού (Προοίμιο της Σύμβασης για το Τοπίο). Συνεπώς η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης συνδέεται με το τοπίο μέσα από τους τρεις βασικούς πυλώνες, την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον, το οποίο είναι φανερό και στο Προοίμιο της Σύμβασης ως στόχος (Ευπραξία-Αίθρα, 2010).

Μια ολοκληρωμένη πολιτική διαχείρισης του τοπίου είναι πλήρως απαραίτητο να περιλαμβάνει έξι βασικές αρχές, άμεσα συνδεδεμένες με σχέσεις αλληλεξαρτώμενες. Πρώτη αρχή αποτελεί η σφαιρική θεώρηση των κοινωνικών, οικονομικών και φυσικών στοιχείων του χώρου, τα οποία βρίσκονται σε συνεχή

αλληλεπίδραση με τον χρόνο και τον χώρο. Η επόμενη αρχή αναφέρεται στη σπουδαιότητα της αναγνώρισης των ζητημάτων του τοπίου, που είναι πολυδιάστατα, καθώς η αντιμετώπισή τους πρέπει να γίνεται επιστημονικά (Γουργιώτης και Τσιλιμίγκας 2011). Η τρίτη αρχή είναι η κατανόηση της δυναμικής του χαρακτήρα του τοπίου η οποία χρειάζεται πολιτικές που να θέτουν στόχους μακροπρόθεσμους και να είναι ικανές να αντιμετωπίσουν πιθανές προκλήσεις (Barret κ.ά., 2000; Baud κ.ά., 1997; Brunet κ.ά., 1993). Τέταρτη αρχή είναι η ανάγκη ύπαρξης εργαλείων και μηχανισμών που αποσκοπούν στη διαχείριση και τον σχεδιασμό του τοπίου. Η πέμπτη αρχή αναφέρεται στη σημασία της υιοθέτησης των μηχανισμών προστασίας του τοπίου χωρίς διαχωρισμούς, έτσι ώστε όλα τα τοπία ανεξαιρέτως να υπόκεινται στις δράσεις προστασίας του σχεδιασμού, ακόμα και τα τοπικής σημασίας τοπία και υποβαθμισμένα. Η έκτη αρχή αναφέρεται στην αμοιβαία ευθύνη και υποχρέωση της κοινωνίας της Ελλάδας για τα θέματα του τοπίου, την προστασία, διαχείριση και σχεδιασμό του.

Η πολιτική του τοπίου είναι σημαντικό να παρακινεί τη συνεργασία των κοινωνικών εταίρων μέσω συμμετοχικών διαδικασιών, σύμφωνα με τους όρους κάθε κλίμακας προσέγγισης. Οι προαναφερθείσες αρχές είναι αναγκαίο να πραγματοποιηθούν μέσω του χωροταξικού σχεδιασμού, εντασσόμενες σε μία ενιαία πολιτική για το τοπίο, σε όλες τις κλίμακες (Γουργιώτης, κ.ά., 2012).

Η ορθή διαχείριση του τοπίου είναι η επιστήμη που έχει ως σκοπό την προστασία, διατήρηση, καθώς και την εξέλιξη του πόρου αυτού, ώστε να διασφαλιστεί η ύπαρξή του μέσα από το πέρασμα του χρόνου (Ελευθεριάδη 2006). Ενώ επίσης, είναι απαραίτητη και η αποκατάσταση των τοπίων που έχουν υποβαθμιστεί ώστε να εξασφαλιστεί αναλλοίωτη η υψηλή τους ποιότητα.

Η διαχρονική αλληλεπίδραση του τοπίου με την ανθρώπινη παρουσία, σε συνάρτηση με το χρόνο, αποδίδει τη πολιτιστική του αξία και την πνευματική του διάσταση (Παρπαίρης, 2007). Σε περίπτωση υποβάθμισης της αξίας του, απαραίτητες αποτελούν οι δράσεις νοσηματοδότησης του, που θα του αποδώσουν εκ νέου ταυτότητα (Τσιλιμίγκας κ.ά., 2012; Γουργιώτης και Τσιλιμίγκας, 2011; Παγώνης κ.ά., 2009; Μπεριάτος, 2007; Τερκενλή, 1996).

1.5. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Η ενδυνάμωση της τοπικής ταυτότητας είναι ένα μέσο ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος των περιοχών, που περισσότερο αφορά τον τουριστικό τομέα και συμβάλλει στη ενίσχυση της οικονομίας (Γοσποδίνη 2014) (Ashworth, 1994). Ο χαρακτήρας μίας περιοχής είναι αυτό που έλκει τους επισκέπτες, οι οποίοι επιθυμούν να διαφύγουν για λίγο από την ροή της καθημερινότητας (Γοσποδίνη κ.α., 2007), με αυτό τον τρόπο εμφανίζονται νέες πολιτισμικές οικονομίες και οικονομίες του ελεύθερου χρόνου (Gospodini, 2001).

Συνεπώς, η ενδυνάμωση του τουρισμού της Ελλάδας στηρίζεται στην ενίσχυση της φυσιογνωμίας των τοπίων, ώστε να προσελκύσει επισκέπτες. Ο τομέας του ελληνικού τουρισμού στηρίζεται κυρίως στο φυσικό περιβάλλον και στο πολιτιστικό απόθεμα της χώρας (Χατζηδάκη 1955). Ο συνδυασμός της φύσης και του πολιτισμού είναι το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της Ελλάδας, το οποίο προωθείται μέσω σχεδίων μάρκετινγκ με σκοπό την “κατανάλωση” (Αίσωπος 2015). Επίσης, ο τουρισμός συμβάλλει στην δημιουργία τουριστικών τοπίων, όπως ενδεικτικά στην διαμόρφωση κοινόχρηστων χώρων, στην ανέγερση ξενοδοχείων και μουσείων (Ευριπιώτη 2014).

Είναι σημαντικό να αναφερθεί η σχέση αλληλεξάρτησης που υπάρχει ανάμεσα στον τουρισμό και το τοπίο, το οποίο συμβαίνει διότι το τοπίο ως πόρος συντελεί στην τουριστική ανάπτυξη και αντίστοιχα. Σύμφωνα με την Κοινή Διακήρυξη του WTO και του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον το 1982, η ορθολογική ανάπτυξη των τουριστικών δραστηριοτήτων, είναι εφικτό να συνεισφέρει στη διαδικασία προστασίας και διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος και του πολιτιστικού αποθέματος και κατ'έπекταση στη ενίσχυση του βιοτικού επιπέδου (Lickorish and Jenkins, 1997). Η ορθολογική χρήση του τοπίου είναι πιθανό να προσελκύσει οικονομικές επενδύσεις, επομένως το τοπίο είναι μέσο διαφήμισης των περιοχών (Δοξιάδης και Λιβέρη, 2013).

Το τοπίο επομένως, έχει μεγάλη αξία για μία περιοχή, καθώς μαζί με το πολιτιστικό της απόθεμα σχηματίζουν την ταυτότητά της και την καθιστούν μοναδική (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001). Το βασικότερο στοιχείο για την επιλογή ενός τουριστικού προορισμού είναι το τοπίο (Healy, 1994), σε συνδυασμό με τα

χαρακτηριστικά του (Macagno κ.ά., όπως αναφέρεται στο Mikulec και Antouskova, 2011).

Τα φυσικά τοπία μπορούν να στηρίξουν διάφορες μορφές τουρισμού και αναψυχής. Οι τουριστικές δραστηριότητες που στηρίζονται στο φυσικό περιβάλλον, ικανοποιούν την επιθυμία των ανθρώπων να βιώνουν έντονες και ουσιαστικές στιγμές (Curtin, 2013). Οι δραστηριότητες του τουρισμού και της αναψυχής που στηρίζονται στο τοπίο, συμβάλλουν στη ανάπτυξη της τοπικής και περιφερειακής οικονομίας, συνεπώς επηρεάζουν και επηρεάζονται από το τοπίο. Για παράδειγμα, οι περιοχές που θεωρούνται δυσπρόσιτες και αποκομμένες, δυσκολεύονται να αναπτυχθούν οικονομικά, ωστόσο η σχέση αλληλεξάρτησης του τουρισμού με το τοπίο, δίνει τη δυνατότητα σε αυτές τις περιοχές να αναπτύξουν εναλλακτικές μορφές τουρισμού που θα συμβάλλουν στην τόνωση της οικονομίας τους. Είναι φανερό πως η φυσιογνωμία ενός τόπου επιδρά πολλαπλασιαστικά στον τομέα της οικονομίας και του τουρισμού, καθώς επίσης και το τοπιακό και πολιτιστικό περιεχόμενο (European Commission 2004, Jouen 2000).

Η σύνδεση του τοπίου με τον τομέα του τουρισμού είναι φανερή και επομένως είναι σημαντικό οι τοπικοί φορείς, οι πολίτες και οι επιχειρηματίες ενός τόπου να το αναγνωρίζουν, ώστε να διαχειριστούν το τοπίο ως πόρο φυσικό αλλά και αναπτυξιακό, ο οποίος απαιτεί ταυτόχρονα προστασία και ορθολογική διαχείριση (Veer και Tuunter 2005). Επίσης, να τονιστεί πως ορισμένες πολιτικές που αφορούν την αξιοποίηση κάποιων τοπίων, εστιάζουν στο άμεσο κέρδος, χωρίς να προνοούν για το μέλλον, ενώ αντίθετα υπάρχουν τοπία στα οποία οι πολιτικές για αυτά, είναι μακροπρόθεσμες με αποτέλεσμα να ευνοούν την διατήρησή τους. Επομένως, είναι σημαντική η διαδικασία ανάπτυξης των πολιτικών που αφορούν την ανάδειξη του χαρακτήρα του τοπίου και την διαχείρισή του, διότι το τοπίο αποτελεί ανεκτίμητο φυσικό και αναπτυξιακό πόρο.

Βέβαια, η έντονη σχέση εξάρτησης του τουρισμού από το τοπίο μίας περιοχής, ιδίως των μορφών τουρισμού όπως ο μαζικός, μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τις τουριστικές περιοχές των οποίων η οικονομία βασίζεται στο τοπίο. Έτσι, σε περίπτωση εμφάνισης καταστροφών, έντονων φυσικών φαινομένων, καθώς και μίας κρίσης της οικονομίας της περιοχής, είναι αρκετά πιθανό να βλάψει σοβαρά το τοπίο και την οικονομία της περιοχής (UNEP-DTIE 2002). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της βρετανικής εξοχής, η οποία το 2001 προσβλήθηκε από αφθώδη

πυρετό και επομένως με στόχο την μείωση της εξάπλωσης απαγορεύτηκε η διέλευση των επισκεπτών. Το συγκεκριμένο μέτρο έβλαψε την τουριστική δραστηριότητα των περιοχών της εξοχής, όπως της λίμνης Ντίστρικτ και κατ'επέκταση την βρετανική αγροτική οικονομία, καθώς βασίζονταν στο τοπίο της εξοχής.

Εν κατακλείδι, η σχέση αλληλεξάρτησης που αναπτύσσεται μεταξύ του τοπίου και της τουριστικής δραστηριότητας μίας περιοχής είναι αδιαμφισβήτητη. Τα αποτελέσματα της σχέσης αυτής μπορεί να είναι θετικά, καθώς ευνοείται άμεσα η οικονομία και έμμεσα αναπτύσσονται πολιτικές ορθής διαχείρισης του τοπίου, ωστόσο μπορεί να είναι αρνητικά στην περίπτωση που πραγματοποιείται υπέρμετρη εκμετάλλευση του τοπίου. Επομένως, είναι απαραίτητη η ανάπτυξη κατάλληλων πολιτικών και η ύπαρξη ολοκληρωμένου σχεδιασμού που αφορά την ανάδειξη και ταυτόχρονα την προστασία του τοπίου, ώστε να είναι εφικτό μακροπρόθεσμα να ωφελούνται οι κοινωνίες από την σχέση του τουρισμού με το τοπίο.

1.6. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΤΟΠΙΟ

Στην Ευρώπη υπάρχει μεγάλος αριθμός τοπίων, που φανερώνουν τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό και δομημένο περιβάλλον, ανά τους αιώνες. Η εξέλιξη στη διαδικασία παραγωγής σε διάφορους τομείς, έχει ως επακόλουθο τον μετασχηματισμό, με γρήγορους ρυθμούς, των ευρωπαϊκών τοπίων, το οποίο μπορεί να επηρεάσει τη ποιότητά τους σε βαθμό μη αναστρέψιμο και δεν αφορά αποκλειστικά τα τοπία υψηλής φυσικής αξίας, αλλά και τοπία πολιτιστικού χαρακτήρα καθώς και αστικά.

Το τοπίο έχει μεγάλη αξία για τις χώρες της Μεσογείου και κυρίως για την Ελλάδα, διότι διαθέτουν μεγάλο πολιτιστικό και ιστορικό απόθεμα και χαρακτηρίζονται από ευάλωτο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον (Μπεριάτος και Παπαγεωργίου 2013α: 10).

Η Ελλάδα είναι μία χώρα που απαρτίζεται από πολλά οικοσυστήματα, σπουδαίο πολιτισμό και ιστορία, τα οποία συνθέτουν μεγάλης αξίας τοπία. Το τοπίο της Ελλάδας είναι προϊόν της εξέλιξης της ιστορίας και των παραδόσεων των πολιτών της, διαθέτει σπουδαία ομορφιά και διακρίνεται για την ποικιλομορφία και τον σύνθετο χαρακτήρα του. Τα δύο κυρίαρχα στοιχεία του ελληνικού τοπίου, είναι η

θάλασσα, με τις ακτογραμμές, τα νησιά και τα ακρωτήρια και το άλλο είναι τα βουνά, διότι τα τρία τέταρτα της χώρας διαθέτουν ορεινό ανάγλυφο και περιβάλλουν λεκάνες και πεδιάδες (Hatzoroulou, 2008). Επομένως, η ποικιλομορφία που παρατηρείται στον ελληνικό χώρο, που προέρχεται ενδεικτικά από το κλίμα και το ανάγλυφο του, έχει ως αποτέλεσμα τον σχηματισμό διαφόρων μορφών τοπίου.

Επίσης, παράγοντας που συμβάλει στην ύπαρξη μεγάλης ποικιλίας τοπίων στη χώρα είναι και η επιρροή του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος στο φυσικό. Έτσι, τα τοπία έλκουν τουρίστες και έχουν τη δυνατότητα να καλύψουν τις διάφορες ανάγκες τους, ωστόσο λόγω της υπέρμετρης εκμετάλλευσης που υφίστανται δέχονται πιέσεις, με αποτέλεσμα πολλά από τα ελληνικά τοπία να έχουν αλλοιωθεί (Σαπουνάκης, 2014).

Η ποικιλομορφία των τοπίων της χώρας είναι επίσης αποτέλεσμα της κατοίκησης της από τους ανθρώπους ανά του αιώνες. Επομένως, είναι κατανοητό πως οι λαοί των μεσογειακών χωρών συνέβαλλαν στη διαμόρφωση του τοπίου, διατηρώντας το φυσικό στοιχείο και εκμεταλλευόμενοι την παραγωγικότητα του εδάφους του (Αθανασιάδου, 2012: 163). Αντιθέτως, το τοπίο της χώρας προσέλκυσε κατοίκους κυρίως τον 19^ο και 20^ο αιώνα, που όμως δεν κατάφεραν να διαφυλάξουν πλήρως το φυσικό και πολιτιστικό του απόθεμα (Μπεριάτος, 2015).

Το τοπίο της Ελλάδας κατά τις δεκαετίες του '60 '70, ξεκίνησε να αλλάζει να μετασχηματίζεται, το οποίο οφείλεται στην αύξηση της δόμησης και το οποίο συνέβαλε στην υποβάθμιση του ελληνικού τοπίου. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την ανεξέλικτη διασπορά της βιομηχανικής δραστηριότητας, τις αστικές επεκτάσεις, καθώς και τη μη βιώσιμη γεωργία και υπέρμετρη εκμετάλλευση του τοπίου στον κλάδο του τουρισμού, είχαν ως επακόλουθο τον μετασχηματισμό του τοπίου (Γουργιώτης και Τσιλιμίγκας, 2010). Συνεπώς, η εξέλιξη των τοπίων στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκε με γρήγορους ρυθμούς, κυρίως μετά την μεταπολεμική περίοδο, εξαλείφοντας την ιστορικότητα του τοπίου και τον πολιτισμό (Ballesta, 2007).

Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Πικιώνη, το τοπίο δέχεται πιέσεις και κινδυνεύει να αλλοιωθεί, λόγω της έντονης συγκέντρωσης δραστηριοτήτων στις αστικές περιοχές, της απομάκρυνσης από δραστηριότητες του αγροτικού κλάδου και της έλλειψης κατάλληλων τουριστικών υποδομών στην ύπαιθρο (Τερκενλή, 2010: 39). Το

ελληνικό τοπίο είναι αποτέλεσμα της παρέμβασης και των ενεργειών των ανθρώπων και αποτελεί περιοχή φυσική ή τεχνητή που χαρακτηρίζεται από αισθητική, προκαλεί έντονα συναισθήματα και διαθέτει μεγάλη ζωτική αξία (Καπετάνιος, 2018).

Είναι απαραίτητη η ορθολογική αξιοποίηση με βέλτιστες τεχνικές των τοπίων της Ελλάδας. Στο πλαίσιο αυτό, για την ανάπτυξη πολιτικών που αφορούν το τοπίο, προτάθηκαν από την πρώτη Συνάντηση Εργασίας του προγράμματος Διαφύλαξη και Διαχείριση του Ελληνικού Τοπίου διάφορα θέματα, με κύρια ζητήματα τη σύνταξη μιας Χάρτας για το Ελληνικό Τοπίο και την πλήρη εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το Τοπίο. Το δεύτερο μπορεί να πραγματοποιηθεί εφόσον αφομοιωθούν πλήρως οι οδηγίες και κατευθύνσεις της σύμβασης από το ελληνικό δίκαιο. Βέβαια, η κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το Τοπίο είναι ένα πολύ σημαντικό βήμα για την διασφάλιση της προστασίας και διαχείρισης του τοπίου, ωστόσο δεν είναι αρκετό, καθώς απαιτείται μία πλήρης πολιτική για το τοπίο.

Η πολιτική που αφορά το τοπίο, είναι αναγκαίο να λειτουργεί συμπληρωματικά με τις υπόλοιπες τομεακές πολιτικές, όπως είναι η πολιτική για την προστασία της φυσικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς, η πολιτική για το περιβάλλον, η πολιτική για την αγροτική ανάπτυξη, η πολιτική για την πολεοδομία και τη χωροταξία καθώς και η πολιτική για τον τουρισμό.

Το 2010 υιοθετήθηκε από το ελληνικό δίκαιο με τον νόμο 3827/2010, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο που θεσπίστηκε το 2000. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο ή Σύμβαση της Φλωρεντίας (Φλωρεντία, 2000) είναι η πιο σημαντική σύμβαση του διεθνούς δικαίου, καθώς προασπίζεται την προστασία και διαχείριση του τοπίου. Η εν λόγω σύμβαση στηρίζεται στην συμμετοχή των κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, για την επίτευξη των στόχων που αφορούν την βιώσιμη ανάπτυξη (βλ. Προοίμιο της Σύμβασης για το Τοπίο, από τοπίο Πήλιο γουρ), την προστασία, διατήρηση και ορθολογική διαχείριση του τοπίου, καθώς και την δημιουργία πανευρωπαϊκού δικτύου συνεργασίας για τα θέματα αυτά (άρθρο 3, από τοπίο Πήλιο γουρ).

Η συγκεκριμένη σύμβαση επιδιώκει, τον εντοπισμό και την αναγνώριση όλων των τύπων τοπίου, να παρακινήσει τη συμμετοχή της κοινωνίας στα θέματα που

αφορούν το τοπίο, να εντάξει τα ζητήματα του τοπίου στις πολιτικές και να καταφέρει να προσφέρει οδηγίες για την ορθολογική διαχείρισή του (Ευπραξία-Αίθρα). Ανώτερος στόχος αποτελεί η διασφάλιση της ποιότητας όλων των τοπίων που εντοπίζονται στα κράτη-μέλη της Ευρώπης, σε συνδυασμό με τη συμμετοχή της κοινωνίας (Προοίμιο της Σύμβασης για το Τοπίο). Η προστασία, ορθολογική διαχείριση και ο σχεδιασμός όλων των τύπων τοπίου αποτελούν δράσεις που αναφέρονται στο παρόν, έχοντας αναλύσει το παρελθόν και μεριμνούν για το μέλλον (Dejeant-Pons, 2010).

Η Σύμβαση αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια, εκ των οποίων στο πρώτο παρουσιάζονται οι ορισμοί των εννοιών που αναγράφονται στη Σύμβαση, το δεύτερο αφορά τα μέτρα που επιβάλλονται να κάνουνε χρήση τα συμβαλλόμενα μέρη σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, το τρίτο δίνει μέτρα συνεργασίας σε περιφερειακό επίπεδο και τέλος, το τέταρτο παρουσιάζει διατάξεις για την δομή και την λειτουργία της Σύμβασης.

Επομένως, το τοπίο εκφράζει την ταυτότητα των περιοχών, την ιστορία και τον πολιτισμό τους, αποτελεί κληρονομιά όλων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία είναι απαραίτητο να διαφυλαχθεί (Buergi, 2006).

Σύμφωνα με την παράθεση των εννοιών που αφορούν το τοπίο του εν λόγω κεφαλαίου, γίνεται κατανοητή η ιδιαιτερότητα του χαρακτήρα των τοπίων, η αξία τους και η μεγάλη σημασία που έχουν για τις κοινωνίες των ανθρώπων. Συνεπώς, είναι αναγκαία η διασφάλιση της προστασίας τους, η ορθή διαχείρισή τους, καθώς και η περαιτέρω διεπιστημονική μελέτη, διότι αποτελεί μία πολυδιάστατη έννοια την οποία ο κάθε επιστήμονας την μελετάει διαφορετικά μέσα από το αντικείμενό του.

Έπειτα από την παρουσίαση των διάφορων προσεγγίσεων που αφορούν το τοπίο, είναι φανερό πως συνθέτετε από την αλληλεπίδραση μεταξύ του φυσικού περιβάλλοντος και των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Για τον λόγο αυτό είναι απαραίτητη η κατάλληλη διαχείριση του συγκεκριμένου φυσικού και παράλληλα αναπτυξιακού πόρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΤΟΠΙΟ

Το τοπίο αποτελεί σημαντικό αντικείμενο έρευνας, που χρήζει προστασίας και κατάλληλης διαχείρισης και κατοχυρώνεται συνταγματικά από το άρθρο 24 του συντάγματος η προστασία του.

Το τοπίο εμφανίζεται στα διεθνή, ευρωπαϊκά και ελληνικά νομικά πλαίσια, σε θεσμικά κείμενα και διατάξεις, ωστόσο μέχρι πρόσφατα δεν έχει πραγματοποιηθεί κάποια προσπάθεια εξειδικευμένης αναφοράς σε αυτό, ώστε να εξετάζεται ξεχωριστά.

2.1. ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται το νομικό πλαίσιο που αφορά το τοπίο, δηλαδή τα πιο σημαντικά νομοθετικά κείμενα, όπως συμβάσεις, κανονισμοί και οδηγίες, κατά χρονολογική σειρά.

- Πρώτη σημαντική προσπάθεια αναγνώρισης της σημασίας του τοπίου έγινε από τη Σύμβαση για το τοπίο της UNESCO, το έτος 1972, που προασπίζεται την προστασία της παγκόσμιας φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Η εν λόγω σύμβαση υπογράφηκε στις 23 Δεκεμβρίου του 1972 στη Γαλλία και στη συνέχεια κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον νόμο Ν. 1126/03-02-1981 (ΦΕΚ 32/Α/10-02-1981). Η σπουδαιότητα της εν λόγω σύμβασης έγκειται στο γεγονός ότι αναφέρεται αποκλειστικά στο σύνολο της φυσικής ή και πολιτιστικής αξίας του τοπίου (Δαλίπη 2011)
- Ακολουθεί η Διεθνής Σύμβαση που αφορά τη προστασία της άγριας ζωής, καθώς και της φυσικής κληρονομιάς που υπογράφηκε στη Βέρνη το 1979.
- Για την διασφάλιση της διατήρησης της φύσης και της προστασία του τοπίου συντάχθηκε η Σύμβαση Benelux και υπογράφηκε στις 8 Ιουνίου του 1982 στις Βρυξέλλες. Οι χώρες που την συνυπέγραψαν ήταν η Ολλανδία, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο. Η σύμβαση αυτή είναι ένα κείμενο περιφερειακής ισχύος που αναφέρεται συγκεκριμένα στην έννοια του τοπίου (Σεραφειμίδα, 2012).
- Το 1985 στη Γρανάδα, υπογράφηκε η Διεθνής Σύμβαση για τη προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Η έννοια του τοπίου, αναφέρεται έμμεσα μέσα στη

σύμβαση, ως μέρος των αρχιτεκτονικών συνόλων και των τόπων. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 1 τα αρχιτεκτονικά σύνολα ορίζονται ως «ομοιογενή σύνολα αστικών ή αγροτικών κατασκευών», ενώ οι τόποι ως «σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης» (Κουρούδη 2011).

- Για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς θεσπίστηκε η Διεθνής Σύμβαση, που έλαβε μέρος στο Λονδίνο την περίοδο 1969–1992.
- Η Σύμβαση του Ρίο που αφορά την προστασία της βιοποικιλότητας που θεσπίστηκε το 1992.
- Στη συνέχεια, δημιουργήθηκε το 1993 ο Μεσογειακός Χάρτης Τοπίου ή Χάρτης της Σεβίλλης, ο οποίος στηρίχθηκε στην άποψη ότι το τοπίο αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της ζωής των ανθρώπων και αντικείμενο ενδυνάμωσης της πολιτιστικής ταυτότητας των ευρωπαϊκών περιοχών.
- Ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου ή Σύμβαση της Φλωρεντίας που υπεγράφη στις 20 Οκτωβρίου του 2000 στη Φλωρεντία και στη συνέχεια υιοθετήθηκε από την ελληνική νομοθεσία μέσα από τον νόμο Ν. 3827/25-02-2010 (ΦΕΚ 30/Α/25-02-2010). Η εν λόγω σύμβαση είναι το δεύτερο νομικό κείμενο δεσμευτικού χαρακτήρα που αφορά αποκλειστικά το τοπίο, έπειτα από τη Διεθνή Σύμβαση για την προστασία της παγκόσμιας φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO (1972). Στόχος της σύμβασης αποτελεί η διατήρηση, κατάλληλη αξιοποίηση και διαχείριση όλων των τύπων τοπίου, όχι μόνο των τοπίων ιδιαίτερου κάλλους. Δηλαδή, όλων των αστικών και περιαστικών, φυσικών και αγροτικών περιοχών, των αξιόλογων τοπίων και μη τοπίων, καθώς και αυτών που κρίνονται ως υποβαθμισμένα. Στο άρθρο 5 της σύμβασης, τονίζεται η σημασία της αναγνώρισης του τοπίου, από όλα τα κράτη-μέλη της ένωσης, ως σπουδαίο συστατικό στοιχείο του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος. Επίσης, στο συγκεκριμένο άρθρο δίνονται τα μέτρα που είναι υποχρεωμένες οι χώρες της ένωσης, να ενσωματώσουν στο νομικό τους πλαίσιο.

Τα ζητήματα του τοπίου, αναφέρονται επίσης μέσα από το πλαίσιο της κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής, όπως παρουσιάζονται παρακάτω.

- Πρώτη φορά παρουσιάζεται το τοπίο ως στοιχείο των περιβαλλοντικά προστατευόμενων περιοχών, μέσα από τον Κανονισμό 797/1985 του Συμβουλίου της 12ης Μαρτίου του 1985, περί βελτιώσεως της αποτελεσματικότητας των γεωργικών διαρθρώσεων.

- Ακολουθεί η Οδηγία 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου του έτους 1985, περί εκτιμήσεως των επιπτώσεων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον. Στην συγκεκριμένη οδηγία, αναγνωρίζεται το τοπίο ως ανεξάρτητο στοιχείο σε σχέση με το φυσικό περιβάλλον και ως στοιχείο αυτόνομο το οποίο είναι απαραίτητο να προστατευτεί.
- Έπειτα συντάσσεται η Οδηγία NATURA/ΦΥΣΗ 2000, Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1992, που αναφέρεται στη διασφάλιση της προφύλαξης των φυσικών οικοτόπων και της άγριας χλωρίδας και πανίδας.
- Τέλος, θεσπίζεται η Οδηγία για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση, Οδηγία 2001/42/ΕΚ, η οποία επισημαίνει ότι η περιβαλλοντική μελέτη είναι αναγκαίο να περιέχει πληροφορίες, που αφορούν τις πιθανές αρνητικές συνέπειες που μπορεί να προκύψουν στο περιβάλλον.

Μέσα από το πλαίσιο της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, δίνονται αποφάσεις, οδηγίες και κανονισμοί που καλύπτουν διάφορα ζητήματα του τοπίου και του φυσικού περιβάλλοντος και είναι απαραίτητο να υιοθετηθούν από όλα τα κράτη-μέλη της ένωσης. Συγκεκριμένα, τα παραπάνω είναι νομοθετικά κείμενα τα οποία υπερισχύουν της νομοθεσίας που υπάρχει σε εθνικό επίπεδο. Βέβαια, παρατηρείται ότι εντός των κειμένων δεν γίνεται περιπτωσιολογική αναφορά στην έννοια του τοπίου.

Έπειτα από τη διάσκεψη που έγινε στο Ρίο το 1992, έγινε έντονο το ενδιαφέρον για τον προσδιορισμό της έννοιας του τοπίου, καθώς τότε τονίστηκε η σημασία της προφύλαξης και της ανάγκης για μία αειφορική διαχείριση της φύσης και του πολιτισμού. Τα νομοθετικά κείμενα και οι διατάξεις που ακολούθησαν στη συνέχεια αποσκοπούσαν στην ανάπτυξη μιας περιβαλλοντικής πολιτικής για το τοπίο, αναγνωρίζοντάς το ως αναπόσπαστο στοιχείο του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, τονίζοντας ταυτόχρονα την ανάγκη ενσωμάτωσης των μέτρων στο νομικό πλαίσιο των κρατών μελών.

2.2. ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΤΟΠΙΟ

Το τοπίο δεν αναφερόταν και αντιμετωπιζόταν πάντα στην ελληνική νομοθεσία ως ανεξάρτητη έννοια, με αποτέλεσμα να μην διαθέτει κατάλληλη πολιτική σε σχέση με άλλα κράτη. Άλλες χώρες είχαν μελετήσει τα ζητήματα του τοπίου και των μέσων διαχείρισής τους πριν από την Ελλάδα. Τα μέσα και οι οδηγίες για την προστασία

του τοπίου στη χώρα, χαρακτηρίζονται από ανεπάρκεια και παρά το γεγονός της ύπαρξης πολλών διατάξεων από το 1950 που αφορούν το τοπίο και την χωροταξική, πολεοδομική, καθώς και περιβαλλοντική νομοθεσία του τοπίου, το τοπίο αντιμετωπίζεται έμμεσα (Μπεριάτου 2007).

Ο Ν. 3827/2010 είναι το μοναδικό εθνικό νομικό κείμενο που αφορά το τοπίο και ταυτόχρονα επικυρώνει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου, καθώς υιοθετεί πλήρως το περιεχόμενό της. Ωστόσο, είναι λίγες οι πολιτικές των διατάξεων του ελληνικού κράτους, που εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις του Ν. 3827/2010, συνεπώς το θεσμικό πλαίσιο είναι έλλειπες, καθώς δεν διαθέτει μία ολοκληρωμένη πολιτική που αφορά το τοπίο και τις διαστάσεις του (Βλαντού, 2010, Μπεριάτος, 2013).

Τα βασικότερα νομοθετικά κείμενα εθνικής πολιτικής που αφορούν το τοπίο, παρατίθενται παρακάτω κατά χρονολογική σειρά.

- Αρχικά, είναι ο Ν. 1469/02-08-1950, «Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830» (ΦΕΚ 169/Α/07-08-1950), που προβλέπει τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, που χρειάζονται ειδικές ρυθμίσεις προστασίας. Την αρμοδιότητα για τον χαρακτηρισμό των ΤΙΦΚ, είχε το Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος σύμφωνα με το υπ' αριθ. 161/30-04-1984 ΠΔ.
- Ακολουθεί το Νομοθετικό Διάταγμα (ΝΔ) 996/02-10-1971, «Περί αντικαταστάσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών του ΝΔ 86/1969 περί Δασικού Κώδικος και Κωδικοποιήσεως των υπ' αριθ. 871/1971 και 919/1971 ΝΔ/των» (ΦΕΚ 192/Α/06-10-1971). Συγκεκριμένα, στο άρθρο 3 αναφέρεται ότι «Δάση ή φυσικά τοπία... έχοντα όμως ιδιαιτέραν, αισθητικήν, υγιεινήν και τουριστικήν σημασία, ως και τοιαύτην επιβάλλουσαν την προστασία της πανίδος, χλωρίδος και του ιδιαίτερου φυσικού των κάλλους, δύναται να κηρύσσονται ... ως «αισθητικά δάση», ήτοι ως δάση αναψυχής, υγείας και περιπάτου ή τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλου».
- Ο Ν. 998/28-12-1979, «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας» (ΦΕΚ 289/Α/29-12-1979), ο οποίος αναφέρεται στο τοπίο, συγκεκριμένα στο άρθρο 57 και παράγραφο 1, επισημαίνοντας την ανάγκη για αποκατάσταση του τοπίου των δασών ή δασικών εκτάσεων, που έχουν υποβαθμιστεί από τις μεταλλευτικές και λατομικές δραστηριότητες.

- Ο Ν. 1650/15-10-1986, «Για την προστασία του περιβάλλοντος» (ΦΕΚ 160/Α/16-10-1986), ο οποίος χαρακτηρίζει το τοπίο ως ένα μοναδικός στοιχείο του περιβάλλοντος. Στο άρθρο 2, ορίζεται ως «κάθε δυναμικό σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος που μεμονωμένα ή αλληλοεπιδρώντας σε συγκεκριμένο χώρο συνθέτουν μια οπτική εμπειρία».
- Έπειτα, ο Ν. 2742/07-10-1999, «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 207/Α/07-10-1999), ο οποίος τροποποιήθηκε με τον Ν. 4447/23-12-2016, «Χωρικός σχεδιασμός - Βιώσιμη ανάπτυξη και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 241/Α/23-12-2016), όπου και στα δύο νομικά κείμενα αναφέρεται η σημασία της προστασίας και της διαχείρισης του τοπίου, που είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη σε όλα τα επίπεδα χωροταξικού σχεδιασμού.
- Ο Ν. 4067/09-04-2012, «Νέος Οικοδομικός Κανονισμός» (ΦΕΚ 79/Α/09-04-2012), αναφέρεται στην «Προστασία αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς» στο άρθρο 6, έτσι το τοπίο μπορεί να χαρακτηριστεί ως προστατευόμενη περιοχή.
- Τέλος, ο Ν.4759/2020, Εκσυγχρονισμός της Χωροταξικής και Πολεοδομικής Νομοθεσίας και άλλες διατάξεις, ο οποίος αναφέρεται επίσης στο τοπίο. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 6 δίνονται κατευθύνσεις που αφορούν την προστασία, διαχείριση και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και του τοπίου, αλλά και κατευθύνσεις για τον σχεδιασμό του τοπίου.

Συνοψίζοντας, σύμφωνα με την παραπάνω περιληπτική παράθεση των βασικών θεσμικών κειμένων που υπάρχουν σε εθνικό επίπεδο και αναφέρονται στο τοπίο, γίνεται κατανοητό πως τονίζεται η σημασία προστασίας και αξιοποίησης των τοπίων, ανεξάρτητα από τον τύπο τοπίου. Αυτό παρατηρούνταν και σε παλιότερες κείμενες διατάξεις, όπου το τοπίο ταυτιζόταν αποκλειστικά με τα μοναδικά τοπία υψηλής αξίας. Επομένως, είναι απαραίτητο να αναδεικνύεται η σημασία όλων των τύπων τοπίου και η ένταξη των ζητημάτων προστασίας του τοπίου στο σχεδιασμό, να συνοδεύεται από ειδικούς μηχανισμούς εναρμονιζόμενους με την πολεοδομική, χωροταξική και περιβαλλοντική νομοθεσία και πολιτική.

2.3. ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Έπειτα από την θέσπιση της Σύμβασης για το Τοπίο το 2000 στη Φλωρεντία από το Συμβούλιο της Ευρώπης και την ενσωμάτωση των κατευθύνσεων της στην

ελληνική νομοθεσία το 2010, το τοπίο προσεγγίζεται διαφορετικά μέσα από το πλαίσιο του χωρικού σχεδιασμού. Τα χωροταξικά πλαίσια μέσω των οδηγιών και κατευθύνσεων τους συμβάλλουν στην προστασία και ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος γενικότερα και ταυτόχρονα τηρούν την περιβαλλοντική νομοθεσία, σε εθνικό αλλά και σε περιφερειακό επίπεδο. Ωστόσο, δεν λάμβαναν υπόψη την διάσταση της επίδρασης των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων, στα ευαίσθητα τοπία υψηλής αξίας, τις πιθανές συνέπειες της επίδρασης αυτής, καθώς και τα μέτρα αποκατάστασής τους σε περίπτωση αλλοίωσης. Όπως είναι αναμενόμενο, πολλά τοπία μετασηματίστηκαν και αλλοιώθηκαν, με αποτέλεσμα πολλά να υποβαθμίστηκαν (Τσιλιμίγκας & Γουργιώτης, 2014).

Στόχος των εργαλείων του χωροταξικού σχεδιασμού είναι η ανάπτυξη μίας ολοκληρωμένης προσέγγισης που αφορά το τοπίο, στηριζόμενη στο περιεχόμενό τους, ώστε να δημιουργηθεί μία πολιτική μόνο για το τοπίο. Τα χωροταξικά πλαίσια διαθέτουν συντονιστικό ρόλο, επομένως επιδιώκουν να αντιμετωπίσουν τα ζητήματα και τις προκλήσεις που αφορούν το περιβάλλον γενικότερα και ειδικότερο το τοπίο και ταυτόχρονα να καταφέρουν να συντονίσουν τις ανθρώπινες δραστηριότητες, χωρίς να συγκρούονται με τα θέματα του τοπίου και να συμβάλλουν στη αναπτυξιακή διαδικασία. Ωστόσο, έχουν καταγραφεί ορισμένες περιπτώσεις υπέρμετρης προστασίας του τοπίου, όπως ενδεικτικά η ανάπτυξη παραδοσιακών οικισμών που είχε ως απόρροια την αλλοίωση του τοπίου και της μείωσης της ποιότητάς του (Δοξιάδης και Λιβέρη 2013).

Επομένως, ο χωροταξικός σχεδιασμός αποτελεί απαραίτητο εργαλείο για την ανάπτυξη, καθώς συμβάλλει στην ορθολογική χρήση του χώρου και την κατασκευή υποδομών, αποτρέπει τις συγκρούσεις των χρήσεων γης, αλλά επίσης λαμβάνει υπόψιν όλες τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές παραμέτρους στη χρήση του χώρου, ενώ ταυτόχρονα συνεισφέρει στη προστασία και ορθή διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Σημαντικό εργαλείο του χωροταξικού σχεδιασμού αποτελεί το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΓΠΧΣΑΑ) (ΦΕΚ 128/Α/03-07-2008), ή αλλιώς το Εθνικό, το οποίο περιέχει γενικές κατευθύνσεις και οδηγίες που απευθύνονται στο σύνολο του εθνικού χώρου, ώστε να εξασφαλίσει την κατάλληλη χωρική οργάνωση και αειφορική ανάπτυξη της χώρας. Αναφορικά με το τοπίο, σε πολλά άρθρα του ΓΠΧΣΑΑ γίνεται αναφορά στην ανάγκη προστασίας,

διαχείρισης και ανάδειξής του. Αρχικά, για την διαφύλαξη και αξιοποίηση των περιοχών της υπαίθρου και του πολιτιστικού αποθέματος της χώρας δίνεται η κατεύθυνση, βασικός στόχος των πολιτικών χωροταξίας, πολεοδομίας, περιβάλλοντος, πολιτισμού και αγροτικής οικονομίας, να είναι η διαφύλαξη του τοπίου.

Στη συνέχεια, στο άρθρο 2, παρουσιάζονται οι κύριοι στόχοι στους οποίους συμπεριλαμβάνεται η προστασία και ο εντοπισμός και καταγραφή των ευαίσθητων φυσικών πόρων, της πολιτιστικής κληρονομιάς και του τοπίου. Στο εν λόγω πλαίσιο, τονίζεται η αναγκαιότητα αντιμετώπισης των πιέσεων που υφίσταται οι ελληνικές περιοχές, όπως ενδεικτικά η διάσπαρτη δόμηση και η μεγάλης έντασης αστικοποίηση, που προκαλούν την αλλοίωσή τους. Επίσης, αναφέρεται η σημασία αντιμετώπισης και μείωση της εμφάνισης φυσικών και τεχνολογικών καταστροφών, καθώς και η αποκατάσταση των πληγέντων περιοχών (άρθρο 2 ΓΠΧΣΑΑ).

Στο πλαίσιο των δικτύων υποδομών και υπηρεσιών μεταφορών, ενέργειας, επικοινωνίας και τεχνολογίας, εντοπίζονται γενικές κατευθύνσεις που αφορούν το τοπίο. Αρχικά, παροτρύνεται η αποφυγή διέλευσης δικτύων μεταφοράς μέσα από περιοχές του Δικτύου Φύση (NATURA) 2000, αρχαιολογικούς χώρους και προστατευόμενα τοπία. Ενώ, αναφορικά με τους παραδοσιακούς οικισμούς είναι σκόπιμο να πραγματοποιείται υπόγεια η ανάπτυξη των δικτύων σύνδεσης (άρθρο 6 ΓΠΧΣΑΑ). Δεύτερη κατεύθυνση αποτελεί η χωροθέτηση πομπών, δεκτών και άλλων υποδομών σύνδεσης, να πραγματοποιείται πληρώντας του κανόνες ασφάλειας, υγείας, καθώς και αισθητικής του τοπίου (άρθρο 6 ΓΠΧΣΑΑ).

Έπειτα, παρουσιάζονται κατευθύνσεις του Εθνικού Πλαισίου που αφορούν την οργάνωση και ανάπτυξη των παραγωγικών τομέων και σχετίζονται άμεσα με τον τοπίο. Συγκεκριμένα, μία βασική κατεύθυνση είναι η προστασία του πολιτιστικού και οικολογικού περιεχομένου των περιοχών της υπαίθρου, ο συνδυασμός των παραδοσιακών και σύγχρονων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, γενικότερα η βιώσιμη ανάπτυξη του αγροτικού τομέα που δεν ασκεί πιέσεις στο περιβάλλον και το τοπίο, καθώς και η ορθολογική αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων στις μεθόδους παραγωγής και στα προϊόντων (άρθρο 7 ΓΠΧΣΑΑ). Επίσης, τονίζεται η ανάδειξη της σημασίας του κλάδου της γεωργίας, καθώς συνδέεται άμεσα με το αγροτικό τοπίο και τους φυσικούς πόρους (άρθρο 7 ΓΠΧΣΑΑ).

Στο πλαίσιο του τουρισμού το ΓΠΧΣΑΑ, δίνει κατεύθυνση για την προφύλαξη, ανάδειξη και αποκατάσταση του περιβάλλοντος και του τοπίου σε περίπτωση υποβάθμισης (προστασία φυσικού περιβάλλοντος, αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, δημιουργία πολιτιστικών χώρων, δικτύων μονοπατιών και διαδρομών), ενώ ταυτόχρονα τονίζει την ανάγκη περιορισμού της διάσπαρτης εκτός σχεδίου δόμησης των τουριστικών εγκαταστάσεων σε ευαίσθητες περιοχές (Natura, ορεινός χώρος, μικρά νησιά με χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης) (άρθρο 7 ΓΠΧΣΑΑ).

Για την χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του ορεινού, του παράκτιου, του νησιωτικού και αγροτικού χώρου, καθώς και των παραμεθόριων περιοχών δίνονται κατευθύνσεις που επίσης αφορούν έμμεσα το τοπίο. Αρχικά, επισημαίνεται η ανάγκη προστασίας της βιοποικιλότητας και των τοπίων που αποτελούν συγκριτικά πλεονεκτήματα των περιοχών, καθώς και η στήριξη της ισορροπίας μεταξύ του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, που είναι απαραίτητη για το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων (άρθρο 9 ΓΠΧΣΑΑ). Έπειτα, τονίζεται η σημασία ορθολογικής διαχείρισης του χώρου, ώστε να προστατευτεί και να επιτευχθεί η διατήρηση των φυσικών οικοσυστημάτων και των αγρο-οικοσυστημάτων (άρθρο 9 ΓΠΧΣΑΑ). Έπειτα, αναφέρεται η ανάγκη προστασίας των δασών και των τοπίων, του πολιτιστικού αποθέματος και των πόρων που συμμετέχουν στην αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας, και η ανάγκη εξειδίκευσης των πολιτικών και των δράσεων, ανάλογα με τα βασικά χαρακτηριστικά των περιοχών (άρθρο 9 ΓΠΧΣΑΑ). Τέλος, τονίζεται η σημασία κατάλληλης διαχείρισης των προστατευόμενων φυσικών περιοχών, καθώς και η αποκατάσταση των οικοσυστημάτων που έχουν υποστεί υποβάθμιση και η προστασία των τοπικών χαρακτηριστικών. Παράλληλα, είναι απαραίτητη η ύπαρξη όρων και περιορισμών που στοχεύουν στην προστασία των τοπίων μικρής κλίμακας, που υπάρχουν σε μεγάλο αριθμό στον αγροτικό και τον αστικό χώρο, ενώ επίσης είναι σημαντική η άσκηση ήπιας και ποιοτικής τουριστικής ανάπτυξης στις εν λόγω περιοχές (άρθρο 9 ΓΠΧΣΑΑ).

Στη συνέχεια στο άρθρο 10, παρατίθενται κατευθύνσεις που αφορούν την διαφύλαξη και αξιοποίηση του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος της χώρας, της υπαίθρου και των φυσικών πόρων. Επίσης, στο συγκεκριμένο άρθρο δίνονται κατευθύνσεις και οδηγίες για, τις περιοχές προτεραιότητας φυσικού και πολιτιστικού πλούτου, την διαχείριση του πολιτιστικού και φυσικού αποθέματος και

για τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων κατά το σχεδιασμό σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Επίσης υπάρχουν χωρικές κατευθύνσεις που αφορούν την προστασία του τοπίου και της υπαίθρου από την άναρχη οικιστική ανάπτυξη, κατευθύνσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση των φυσικών και τεχνολογικών καταστροφών, καθώς και μέτρα για την αποκατάσταση των περιοχών (άρθρο 10 ΓΠΧΣΑΑ).

Τέλος, στο άρθρο 12, το οποίο αναφέρεται στη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου που αφορά τον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό, δίνεται η κατεύθυνση περιορισμού της εκτός σχεδίου δόμησης και ιδιαιτέρως περιορισμός των ζωνών προστασίας της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, των φυσικών πόρων και του τοπίου, όπου η δόμηση περιορίζεται ή και απαγορεύεται.

Γίνεται αντιληπτό, πως το τοπίο αποτελεί βασικό στοιχείο που είναι απαραίτητο να λαμβάνεται υπόψη στο χωρικό σχεδιασμό και να διευκολύνεται η ομαλή ένταξη των μεταβολών στο τοπίο, που προκύπτουν από κοινωνικούς, οικονομικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες. Μέσω της σχέσης αλληλεπίδρασης μεταξύ του τοπίου και του χωροταξικού σχεδιασμού, προκύπτει η δυνατότητα για αλλαγή στη φιλοσοφία του σχεδιασμού στην Ελλάδα.

➤ Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια

Ενώ στο Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΦΕΚ 128/Α/03-07-2008) υπάρχει σημαντική αναφορά στο τοπίο μέσω των κατευθύνσεων, στα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια (ΕΧΠ) δεν αναφέρεται ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του τοπίου, καθώς επίσης δεν πραγματοποιείται εξειδίκευση των κατευθύνσεων του ΓΠΧΣΑΑ. Εξάιρεση αποτελεί το ΕΧΠ για τις ΑΠΕ, καθώς στο συγκεκριμένο πλαίσιο αναφέρεται η ένταξη των αιολικών εγκαταστάσεων στο φυσικό τοπίο, ενώ επίσης γίνεται αναφορά στο ανθρωπογενές περιβάλλον, στο τοπίο και στην ανάγκη προστασίας και αποκατάστασης του.

Σημαντική είναι και η απουσία της έννοιας του τοπίου από το ΕΧΠ Τουρισμού, καθώς μόνο στο άρθρο 8 του πλαισίου δίνονται κατευθύνσεις για κατηγορίες του χώρου που υπάγονται σε ειδικό καθεστώς προστασίας, όπως είναι τα δάση και οι δασικές εκτάσεις και η αγροτική γη, που σχετίζονται με το τοπίο. Συγκεκριμένα για τα δάση και δασικές εκτάσεις επιτρέπεται η εγκατάσταση μη μόνιμων, ελαφρών, υποδομών εξυπηρέτησης ειδικών μορφών τουρισμού της φύσης, μόνο για τη

φύλαξη του εξοπλισμού και την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών έπειτα από έγκριση της αρμόδιας δασικής υπηρεσίας (άρθρο 8, ΕΧΠ Τουρισμού). Για την αγροτική γη και συγκεκριμένα για την αγροτική γη υψηλής παραγωγικότητας επιβάλλεται η διατήρηση του υψηλού καθεστώτος προστασίας που προβλέπεται από την ισχύουσα νομοθεσία (άρθρο 8, ΕΧΠ Τουρισμού).

Επίσης, στο άρθρο 9 του ΕΧΠ του Τουρισμού αναφέρονται οι σύνθετες και ολοκληρωμένες τουριστικές υποδομές μικτής χρήσης και η ένταξη τους ειδικά εντός περιοχών του δικτύου Φύση (NATURA) 2000. Συγκεκριμένα, επισημαίνεται η απαγόρευση χωροθέτησης τουριστικών υποδομών εντός περιοχών απολύτου προστασίας της φύσης και προστασίας της φύσης που καθορίζονται κατά τις διατάξεις των άρθρων 19 παρ. 1 και 2 και 21 του ν. 1650/1986, καθώς και των οικοτόπων προτεραιότητας. Επίσης, επιβάλλεται η συγκέντρωση της δόμησης και ο περιορισμός της και η κάλυψη των εγκαταστάσεων από το 20% που ισχύει σήμερα μειώνεται στο 3% της έκτασης του γηπέδου και θα αποδεικνύεται έπειτα από την επιστημονική μελέτη ότι η επένδυση δεν θα επηρεάσει την οικολογική ισορροπία των οικοτόπων προτεραιότητας (άρθρο 9, ΕΧΠ Τουρισμού).

Συμπερασματικά, στα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια το τοπίο δεν αναφέρεται σημαντικά, εκτός από το «Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ)», όπου αναφέρονται μέτρα και οδηγίες για τις επιπτώσεις τοποθέτησης μιας αιολικής μονάδας στο τοπίο. Συνεπώς, είναι απαραίτητο τα επόμενα Ειδικά Πλαίσια που θα εγκριθούν και ιδίως αυτά που έχουν σχέση με ειδικές κατηγορίες του Ελληνικού χώρου που δέχονται έντονες πιέσεις κοινωνικές, περιβαλλοντικές και αναπτυξιακές ή διαθέτουν ιδιαίτερα γεωγραφικά χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα το Ειδικό του Τουρισμού, να εμπεριέχουν την έννοια του τοπίου και κατευθύνσεις για την προστασία, τη διαχείριση και το σχεδιασμό του.

➤ Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια

Το τοπίο συνιστά σπουδαίο συγκριτικό πλεονέκτημα της Ελλάδας και διαχειρίζεται ως αναπτυξιακός και περιβαλλοντικός πόρος. Επομένως, αποτελεί σημαντικό γεγονός, ότι στα Περιφερειακά Πλαίσια, για πρώτη φορά οι στρατηγικές τους κατευθύνσεις εμπεριέχουν αξιολογήσεις και προτάσεις που αφορούν το τοπίο. Σε επίπεδο περιφέρειας η έννοια και τα ζητήματα του τοπίου προσεγγίζονται

περισσότερο, καθώς πλέον υπάρχει ανεξάρτητο κεφάλαιο που αναφέρεται συγκεκριμένα και με ρητό τρόπο στο τοπίο. Τα αναθεωρημένα πλαίσια επιδιώκουν την οργάνωση του χώρου της κάθε περιφέρειας, αξιοποιώντας τα τοπία ιδιαίτερης σημασίας, καθώς και την ανάπτυξη οργανωμένων δράσεων και ενεργειών που αφορούν την ανάδειξη και διαχείριση των τοπίων. Στα νέα περιφερειακά πλαίσια το τοπίο αντιμετωπίζεται ως περιβαλλοντικός και αναπτυξιακός πόρος, διότι είναι ικανό να λειτουργήσει ως συγκριτικό πλεονέκτημα στο οποίο μπορούν να στηριχθούν πολλές παραγωγικές δραστηριότητες (Γουργιώτης, 2014). Σκοπός της ενσωμάτωσης του νέου κεφαλαίου είναι η ύπαρξη, μίας εξειδικευμένης και ολικής προσέγγισης σε θέματα που αφορούν το τοπίο. Συνεπώς, θα εντοπίζονται τα τοπία ιδιαίτερης σημασίας κάθε Περιφέρειας και βάση προτεραιότητας θα πραγματοποιούνται συντονισμένες ενέργειες για την ορθολογική διαχείριση και ανάδειξή τους.

Οι προτάσεις που δίνονται από τα περιφερειακά πλαίσια είναι στρατηγικού χαρακτήρα και αφορούν γενικές πολιτικές και κατευθύνσεις για την προστασία, ανάδειξη και διαχείριση του τοπίου της κάθε περιφέρειας, καθώς και για την μείωση ενδεχόμενων πιέσεων που υποβαθμίζουν το τοπίο. Επίσης, προτείνεται η αναγνώριση ζωνών τοπίου αποκλειστικά για τοπία τα οποία χαρακτηρίζονται ως ιδιαίτερης σημασίας ή κρίνονται ως υποβαθμισμένα και ταυτόχρονα παρουσιάζονται μερικοί στόχοι για κάθε ζώνη τοπίου που έχει οριστεί σε κάθε περιφερειακό πλαίσιο. Είναι σημαντικό να αναφερθεί, πως οι κατευθύνσεις που αναφέρονται στην ανάδειξη και διαχείριση του τοπίου πρέπει να εξειδικευθούν από τον υποκείμενο χωροταξικό σχεδιασμό. (Γουργιώτης, 2014).

Σε περιφερειακό επίπεδο το τοπίο προσεγγίζεται σε κλίμακα 1:250.000 και πραγματοποιείται ο προσδιορισμός των περιοχών ενδιαφέροντος φυσικής και ανθρωπογενούς κληρονομιάς σε διεθνούς, εθνικής και περιφερειακής σημασίας τοπία για κάθε μία από τις 12 περιφέρειες της χώρας. Βασικό εργαλείο του σχεδιασμού είναι ο καθορισμός Ζώνης Τοπίου σε κάθε περιφέρεια της χώρας, καθώς πραγματοποιείται αξιολόγηση της κάθε περιοχής σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά της, λαμβάνοντας υπόψη τα φυσικογεωγραφικά και ανθρωπογενή στοιχεία που περιλαμβάνει και την χαρακτηρίζουν. Συγκεκριμένα, κάθε ζώνη τοπίου που έχει καθοριστεί στα περιφερειακά πλαίσια, προσδιορίζεται και ορίζεται με βάση ένα κυρίαρχο χαρακτηριστικό ή λειτουργία που παρουσιάζει, όπως για

παράδειγμα ένα ποτάμι, που προσδίδει στην περιοχή μια μοναδική ταυτότητα. Σε κάθε περιφερειακό πλαίσιο καθορίζονται οι Ζώνες Τοπίου (ΖΤ) και στη συνέχεια πραγματοποιείται η κατηγοριοποίηση των τοπίων κάθε ζώνης σε Τοπία Διεθνούς Αξίας, σε Τοπία Εθνικής Αξίας, σε Τοπία Περιφερειακής Αξίας και σε Τοπία Ιδιαίτεως υποβαθμισμένα (Γουργιώτης και Τσιλιμίγκας, 2014).

Συμπερασματικά, είναι φανερή η ανάγκη αναγνώρισης της σημασίας του χωροταξικού σχεδιασμού αλλά και η οριζόντια ενσωμάτωση του τοπίου στα αναθεωρημένα ΠΧΠ. Σημαντική αλλαγή των νέων αναθεωρημένων πλαισίων, αποτελεί η ενσωμάτωση ενός κεφαλαίου αποκλειστικά για το τοπίο, που στα προηγούμενα δεν υπήρχε. Με την προσέγγιση του τοπίου μέσα από τα Περιφερειακά Πλαίσια και γενικότερα από τα εργαλεία του χωροταξικού σχεδιασμού, επιδιώκεται να επιτευχθεί κατά το δυνατό, μια ολοκληρωμένη προσέγγιση πολιτικής τοπίου, ικανή να αντιμετωπίσει ζητήματα που το αφορούν, έχοντας πάντα στόχο την ισορροπία μεταξύ της ανάγκης για ανάπτυξη και προστασίας του τοπίου. Βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική προστασία, διαχείριση και σχεδιασμό του τοπίου, είναι η σύνταξη μιας ολοκληρωμένης, πολύ-επίπεδης και συνεπούς στη διάρκεια του χρόνου πολιτικής τοπίου. Τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια είναι υποχρεωμένα να εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις του υπερκείμενου σχεδιασμού, δηλαδή του Γενικού και των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων και κατ'επέκταση να εξειδικεύουν αλλά και να συμπληρώνουν τις κατευθύνσεις. Στόχος αποτελεί η επίτευξη μιας καλύτερης οργάνωσης και ρύθμισης, μεταξύ των διαδικασιών του χωροταξικού σχεδιασμού και των ενεργειών χωρικής ανάπτυξης, σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο (Γουργιώτης, 2014).

Είναι αναμφίβολο πλέον, πως το τοπίο αποτελεί βασική παράμετρο που πρέπει να συνεκτιμάται στις διαδικασίες χωρικού σχεδιασμού, ώστε να εντάσσονται σε αυτό, οι διάφορες αλλαγές που προκύπτουν από οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες. Έτσι, μέσα από την αμφίδρομη επιρροή του τοπίου με τον χωροταξικό σχεδιασμό, δίνεται η δυνατότητα για εξέλιξη του σχεδιασμού στην Ελλάδα. Ειδικότερα, μέσω της αφομοίωσης του τοπίου και των ζητημάτων που το αφορούν, στο χωροταξικό σχεδιασμό, είναι εφικτή η βέλτιστη διαχείριση του ελληνικού χώρου και των αλλαγών του, ενώ ταυτόχρονα ευνοείται η ανάπτυξη και

εύρυθμη λειτουργία των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, σε αρμονία με το περιβάλλον (ΥΠΕΚΑ, 2011).

Στο πεδίο της χωροταξίας το τοπίο αποτελεί αειφορικό πόρο ανάπτυξης, ενώ για τον τομέα του τουρισμού και τον κλάδο της αναψυχής αποτελεί κύριο στοιχείο του χωροταξικού σχεδιασμού και διαμόρφωσης του χώρου (Παπαγιάννης, 2012). Επομένως, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο στηρίζει την άποψη πως οι πολιτικές συμβάλλουν στη διαχείριση του τοπίου και τροποποιούν τον σχεδιασμό (Προοίμιο της Σύμβασης για το Τοπίο). Είναι φανερός λοιπόν ο ρόλος του χωροταξικού σχεδιασμού, ως εργαλείο για την επίτευξη της αειφορικής ανάπτυξης, ο οποίος κατευθύνει στο χώρο, την ορθολογική χωροθέτηση και τον σχεδιασμό των υποδομών και εξασφαλίζει την αποφυγή συγκρούσεων χρήσεων γης. Παράλληλα, διασφαλίζει την εκμετάλλευση του χώρου σύμφωνα με τη φέρουσα ικανότητα των συστημάτων του, προασπίζεται τη προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και λαμβάνει υπόψιν τις ιδιαιτερότητες της κοινωνίας και του περιβάλλοντος στα αναπτυξιακά σχέδια (Παπαγιάννης, 2012).

Συμπερασματικά, όπως φανερώνεται και στο εν λόγω κεφάλαιο, είναι πολλές οι αποφάσεις, οδηγίες και νόμοι που αφορούν το περιβάλλον και το τοπίο σε ευρωπαϊκό επίπεδο και απευθύνονται σε όλα τα κράτη μέλη, με σπουδαιότερη την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου ή Σύμβαση της Φλωρεντίας. Σε εθνικό επίπεδο δίνεται μεγάλο ενδιαφέρον στις διαδικασίες διαφύλαξης και αξιοποίησης των τοπίων, ανεξάρτητα του τύπου τοπίου όπως συνέβαινε με παλιότερες κείμενες διατάξεις, όπου το τοπίο ταυτιζόταν αποκλειστικά και μόνον με τα μοναδικά τοπία υψηλής αξίας. Επίσης, είναι σημαντική η προτεραιότητα που δίνεται για τη προστασία του τοπίου από τον χωροταξικό σχεδιασμό, μέσω της ανάπτυξης ειδικών μηχανισμών οι οποίοι καλούνται να εναρμονίζονται με την περιβαλλοντική, πολεοδομική και χωροταξική νομοθεσία και πολιτική.

Αναφορικά με τα νέα αναθεωρημένα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια, παρατηρείται να υπάρχει έντονο ενδιαφέρον για την έννοια και τα ζητήματα του τοπίου, καθώς πλέον υπάρχει αποκλειστικό κεφάλαιο για το τοπίο, πέρα από τις υπόλοιπες κατευθύνσεις που το αφορούν έμμεσα. Αντίθετα, τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια δεν περιέχουν αναφορές για το τοπίο, εκτός του ΕΧΠ για τις ΑΠΕ. Επομένως, είναι αναγκαίο το τοπίο να αποτελεί βασική προϋπόθεση στη διαμόρφωση του χωρικού σχεδιασμού, ώστε η ένταξη στο τοπίο των διάφορων

μεταβολών που προκύπτουν από κοινωνικούς, οικονομικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες, να γίνεται με αρμονικό τρόπο.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί, πως η επαναλαμβανόμενη χρονικά ανακόλουθη θεσμοθέτηση των χωροταξικών πλαισίων σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, έχει ως αποτέλεσμα την αδυναμία του συντονισμού και της εναρμόνισης μεταξύ των δύο επιπέδων σχεδιασμού. Τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια είναι υποχρεωμένα να εξειδικεύσουν τις κατευθύνσεις του Γενικού και των Ειδικών Πλαισίων, αλλά επίσης μπορούν να λειτουργήσουν με το μηχανισμό της ανάδρασης, εφόσον είναι σκόπιμο, ως προς τον σχεδιασμό εθνικού επιπέδου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ - ΟΛΥΜΠΟΣ

3.1. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ

Περιοχή μελέτης είναι ο Όλυμπος, που αποτελεί το ψηλότερο βουνό της Ελλάδας και το δεύτερο σε ύψος της Βαλκανικής Χερσονήσου, μετά το Μουσαλά (Muss Allah) της νότιας Βουλγαρίας. Εντοπίζεται στα νοτιοδυτικά σύνορα της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας με την Περιφέρεια Θεσσαλίας και ειδικότερα στα όρια ανάμεσα στην Περιφερειακή Ενότητα Πιερίας και την Περιφερειακή Ενότητα Λαρίσης.

Το βόρειο τμήμα του Ολύμπου συνορεύει με τα Πιέρια όρη με το στενό της Πέτρας, ενώ το νότιο τμήμα του με τον κάτω Όλυμπο με τον χείμαρρο της Ζηλιάνας. Στα ανατολικά του βουνού βρίσκεται η πεδιάδα του Δίου – Λιτοχώρου-Λεπτοκαρυάς και ο Θερμαϊκός κόλπος, ενώ επίσης απέχει 18 χλμ. από την παραλία του Λιτοχώρου. Η έκτασή του ανέρχεται σε 500 περίπου Km², με μορφή σχεδόν κυκλική, μέση διάμετρο 25 Km περίπου και περίμετρο γύρω στα 80 Km και το ύψος του φτάνει στα 2.918 μέτρα, με την ψηλότερη κορυφή του τον Μύτικα. (Δ/νση Τεχνικών Έργων, Π.Ε. Πιερίας, 2013)

Ο Όλυμπος συνδυάζει σπουδαία φυσικά, γεωμορφολογικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά, συνθέτοντας ένα τοπίο μοναδικό και μνημείο κληρονομιάς σε διεθνές επίπεδο. Θεωρείται γνωστός ως κατοικία των Θεών, με το πάνθεο του δωδεκάθεου να βρίσκεται στις κορυφές του Ολύμπου, όπως φανερώνεται στα Έπη

του Ομήρου, την Ιλιάδα, την Οδύσσεια και στα πρώτα γραπτά κείμενα της ελληνικής γραμματείας.

3.2. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο Όλυμπος βρίσκεται σε ένα τμήμα του εντός των συνόρων της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας και το υπόλοιπο τμήμα στην Περιφέρεια Θεσσαλίας. Ειδικότερα, ανήκει στην Περιφερειακή Ενότητα Πιερίας και στην Περιφερειακή Ενότητα Λαρίσης. Επομένως, το συγκεκριμένο βουνό διοικητικά χωρίζεται στον Μακεδονικό και στον Θεσσαλικό Όλυμπο.

Η περιοχή μελέτης αφορά το τμήμα του Ολύμπου που βρίσκεται στην Περιφερειακή Ενότητα Πιερίας, της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Η ΠΕ Πιερίας έχει πρωτεύουσα την Κατερίνη και χωρίζεται σε τρεις δήμους, σύμφωνα με την «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης». Ο πρώτος δήμος είναι ο Δήμος Κατερίνης με έδρα Κατερίνη, αποτελούμενος από τους δήμους Ελαφίνας, Κατερίνης, Κορινού, Παραλίας, Πέτρας και Πιερίων, οι οποίοι καταργούνται. Δεύτερος δήμος είναι ο Δήμος Πύδνας-Κολινδρού με έδρα το Αιγίνιο και ιστορική έδρα τον Κολινδρό, αποτελούμενος από την συγχώνευση των δήμων Αιγινίου, Κολινδρού, Μεθώνης και Πύδνας, οι οποίοι καταργούνται. Ο τρίτος δήμος είναι ο Δήμος Δίου-Ολύμπου με έδρα το Λιτόχωρο και ιστορική έδρα το Δίον, ο οποίος αποτελείται από τους πρώην δήμους Ανατολικού Ολύμπου, Δίου και Λιτοχώρου, οι οποίοι καταργήθηκαν με το Πρόγραμμα Καλλικράτης (ΦΕΚ 87/Α/07-06-2010).

Επομένως, στην περιοχή μελέτης σε επίπεδο δήμων, ανήκει ο Δήμος Δίου-Ολύμπου, ο οποίος διακρίνεται σε τρεις Δημοτικές Ενότητες σύμφωνα με το πρόγραμμα «Καλλικράτης», όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα. Ενώ επίσης εντάσσεται στην περιοχή μελέτης και η Δημοτική Ενότητα Πέτρας του Δήμου Κατερίνης. Οι περιοχές αυτές αποτελούν περιοχή μελέτης, καθώς βρίσκονται στους πρόποδες του Ολύμπου ή γειτνιάζουν άμεσα με αυτόν.

Πίνακας 1: Διοικητική κατάταξη περιοχής μελέτης

Δημοτικές Ενότητες	Κοινότητα / Οικισμοί
Ανατολικού Ολύμπου	Λεπτοκαρυάς (Λεπτοκαρυά)
	Παντελεήμωνα (Παντελεήμων, Νέος Παντελεήμων, Παραλία Παντελεήμωνος)
	Πλαταμώνος (Πλαταμών)
	Πόρων (Νέοι Πόροι, Άγιος Δημήτριος, Πόροι)
	Σκοτίνης (Σκοτίνα, Άνω Σκοτίνα, Παραλία Σκοτίνας)
Δίου	Κονταριώτισσης (Κονταριώτισσα)
	Άγιου Σπυρίδωνος (Άγιος Σπυρίδων)
	Βροντούς (Βροντού)
	Δίου (Δίον, Πλατανάκια)
	Καρίτσης (Καρίτσα)
	Νέας Εφέσου (Νέα Έφεσος)
Λιτοχώρου	Λιτοχώρου (Λιτόχωρο, Καλύβια Βαρικού, Λιμήν Λιτοχώρου, Μονή Αγίου Διονυσίου, Πλάκα)

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), Ιδία Επεξεργασία

3.3. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΦΥΣΟΓΝΩΜΙΑ

3.3.1. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Σύμφωνα με την απογραφή του 2011, ο συνολικός πληθυσμός της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας είναι 1.882.108 και της Περιφερειακής Ενότητας Πιερίας είναι 126.698 άτομα (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011). Στον παρακάτω πίνακα σημειώνονται οι οικισμοί που βρίσκονται στους πρόποδες του βουνού ή γειτνιάζουν άμεσα με αυτό και παρατίθεται ο πληθυσμός τους για το έτος 2011.

Πίνακας 2: Μόνιμοι κάτοικοι των Δήμων, των Δημοτικών Ενότητων και των Δημοτικών/Τοπικών Κοινοτήτων στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011)

Δήμος	Δημοτική Ενότητα	Δημοτική / Τοπική Κοινότητα	Μόνιμος Πληθυσμός
Δίου - Ολύμπου	Σύνολο		25.668
	Ανατολικού Ολύμπου	Σύνολο	8.343
		Λεπτοκαρυά	3.700

	Δίου	Σύνολο	10.066
		Βροντού	1.902
		Καρίτσα	2.025
		Δίον	1.424
	Λιτοχώρου	Σύνολο	7.259
		Λιτόχωρο	6.925
		Λιμάνι Λιτοχώρου	9
		Μονή Αγίου Διονυσίου	25
		Πλάκα	192
	Κατερίνης	Σύνολο	
Πέτρας		Σύνολο	4.888
		Φωτεινά	396

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), *Ιδία Επεξεργασία*

Πίνακας 3: απογραφή 2001

Δήμος	Οικισμός	Πληθυσμός
Ανατολικού Ολύμπου	Σύνολο	8.198
	Λεπτοκαρυά	3.513
Δίου	Σύνολο	10.885
	Βροντού	2.010
	Δίον	1.314
	Καρίτσα	2.202
Λιτοχώρου	Σύνολο	6.789
	Λιτόχωρο	6.529
	Λιμνή Λιτοχώρου	34
	Μονή Αγίου Διονυσίου	26
	Πλάκα	170
Πέτρας	Σύνολο	5.896
	Φωτεινά	417

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ) , *Ιδία Επεξεργασία*

Πίνακας 4: απογραφή 1999

Δήμος / Κοινότητα	Οικισμός	Πληθυσμός
Δ. Λιτοχώρου	Λιτόχωρο	6.656
	Λιμίν Λιτοχώρου	42
	Μονή Αγίου Διονυσίου	16
	Πλάκα	134
Κ. Βροντούς	Βροντού	1.800
Κ. Δίου	Δίον	1.149
Κ. Καρίτσας	Καρίτσα	2.205
Κ. Λεπτοκαρυάς	Λεπτοκαρυά	3.366
Κ. Φωτεινών	Φωτεινά	464

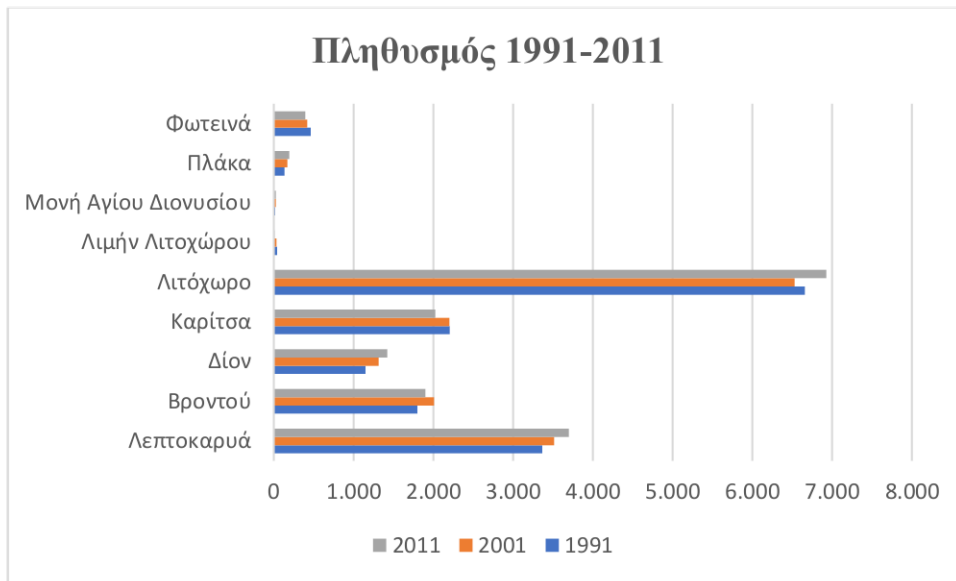
Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), Ιδία Επεξεργασία

Πίνακας 5: Πληθυσμακή εξέλιξη Περιοχής Μελέτης, 1991-2011

Οικισμοί	Πληθυσμός			Ρυθμός Μεταβολής (%) για το 1991-2001	Ρυθμός Μεταβολής (%) για το 2001-2011
	1991	2001	2011		
Λεπτοκαρυά	3.366	3.513	3700	4,36	5,32
Βροντού	1.800	2.010	1902	11,66	-5,37
Δίον	1.149	1.314	1424	14,36	8,37
Καρίτσα	2.205	2.202	2025	-0,13	-8,03
Λιτόχωρο	6.656	6.529	6925	-1,90	6,06
Λιμίν Λιτοχώρου	42	34	9	-19,04	-73,5
Μονή Αγίου Διονυσίου	16	26	25	62,5	-3,84
Πλάκα	134	170	192	26,86	12,9
Φωτεινά	464	417	396	-10,12	-5,03

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), Ιδία Επεξεργασία

Διάγραμμα 1: Πληθυσμιακή εξέλιξη Περιοχής Μελέτης, 1991-2011

Πηγή: Ελληνική Στατιστική (Αρχή ΕΛ.ΣΤΑΤ), Ίδια Επεξεργασία

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για την πληθυσμιακή εξέλιξη της περιοχής μελέτης, των οικισμών που βρίσκονται στους πρόποδες του Ολύμπου ή γειτνιάζουν με αυτό, για την περίοδο 1991-2011, παρατηρείται πως ο πληθυσμός είναι μικρού δυναμικού. Όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα και στο διάγραμμα, ο πληθυσμός δεν παρουσιάζει μεγάλη διαφορά μεταξύ των τριών περιόδων απογραφής, καθώς σε κάποιους οικισμούς μειώθηκε λίγο ο πληθυσμός και σε κάποιους άλλους αυξήθηκε λίγο.

3.3.2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

3.3.2.1. ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ – ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Η παρουσίαση και ανάλυση των παρακάτω στοιχείων αναφορικά με την απασχόληση των κατοίκων των οικισμών της περιοχής μελέτης, βασίστηκε στην διάθεση, συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος. Ειδικότερα, τα στοιχεία απασχόλησης είναι σε επίπεδο δήμων για το έτος 2011, καθώς δεν διατίθενται στοιχεία για μικρότερες χωρικές μονάδες.

Επομένως στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η απασχόληση για το έτος 2011 για κάθε φύλο για την περιοχή μελέτης.

Πίνακας 6: Απογραφή πληθυσμού του 2011, κατά φύλο και κατάσταση ασχολίας

Τόπος Μόνιμης Διαμονής/ Φύλο	Οικονομικά Ενεργοί						Οικονομικά μη Ενεργοί			
	Σύνολο	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Άνεργοι			Σύνολο	Μαθητές- Σπουδαστές	Συνταξιούχοι	Λοιποί
				Σύνολο	Πρώην Απασχολούμενοι	Νέοι				
Δήμος Κατερίνης	85.851	34.848	27.504	7.344	5.071	2.273	51.003	13.771	20.458	16.774
Άρρενες	41.569	20.684	16.578	4.106	2.908	1.198	20.885	7.046	9.894	3.945
Θήλεις	44.282	14.164	10.926	3.238	2.163	1.075	30.118	6.725	10.564	12.829
Δήμος Δίου - Ολύμπου	25.668	9.270	7.558	1.712	1.147	565	16.398	3.929	5.944	6.525
Άρρενες	13.322	6.244	5.140	1.104	779	325	7.078	2.031	3.106	1.941
Θήλεις	12.346	3.026	2.418	608	368	240	9.320	1.898	2.838	4.584

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), Ιδία Επεξεργασία

Αναλύοντας τα παραπάνω δεδομένα από την Ελληνική Στατιστική Αρχή για το έτος 2011, σε επίπεδο Δήμου παρατηρείται πως ο μη οικονομικά ενεργός πληθυσμός υπερτερεί σε σχέση με τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό. Για τον Δήμο Κατερίνης το ποσοστό του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού σε σχέση με το σύνολο του πληθυσμού είναι 59,4%, ενώ για τον Δήμο Δίου-Ολύμπου το ποσοστό είναι 63,8%.

Η μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ των δύο κατηγοριών πληθυσμών, οικονομικά ενεργού και μη, εντοπίζεται στον Δήμο Δίου-Ολύμπου, καθώς πρόκειται για δήμος που περιλαμβάνει οικισμούς με υψηλό αριθμό συνταξιούχων κατοίκων. Το ίδιο παρατηρείται να συμβαίνει και σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας, όπου στην ΠΕ Πιερίας οι οικονομικά ενεργοί είναι 49.451 και οι μη ενεργοί 77.247 άτομα.

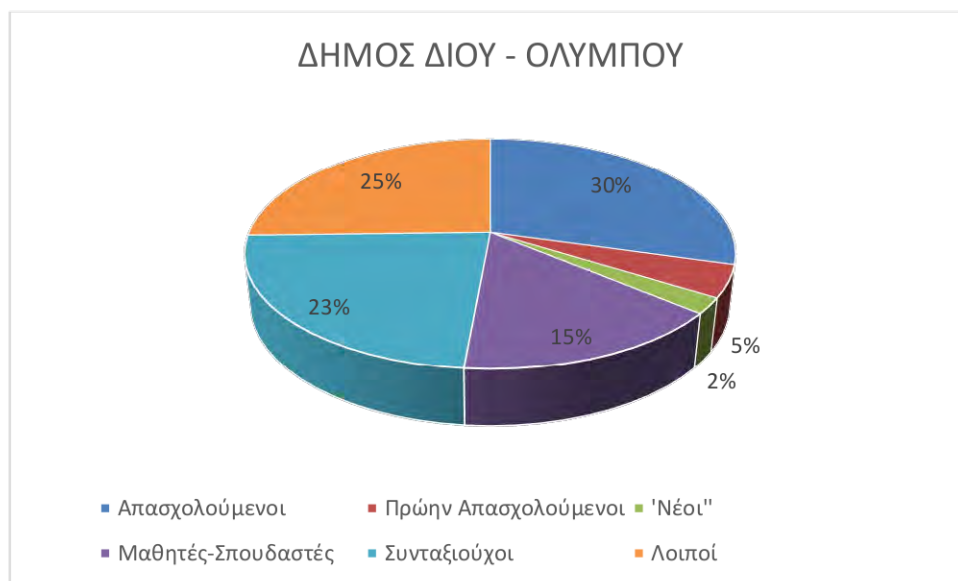
Επίσης, οι δύο δήμοι καταγράφουν ποσοστό ανεργίας σχετικά χαμηλό, καθώς ο Δήμος Κατερίνης σε σχέση με το συνολικό του πληθυσμό κατέχει ποσοστό ανεργίας 8,5%, ενώ ο Δήμος Δίου-Ολύμπου 6,7%.

Διάγραμμα 2: Μόνιμος πληθυσμός κατά κατάσταση ασχολίας, 2011

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), Ιδία Επεξεργασία

Διάγραμμα 3: Μόνιμος πληθυσμός κατά κατάσταση ασχολίας, 2011

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), *Ιδία Επεξεργασία*

Στα παραπάνω δύο διαγράμματα που αφορούν την κατάσταση ασχολίας του μόνιμου πληθυσμού των δύο δήμων για το έτος 2011, παρατηρείται ότι τη μεγαλύτερη θέση καταλαμβάνουν οι απασχολούμενοι, με ποσοστό 32% για τον Δήμο Κατερίνης και 30% για τον Δήμο Δίου-Ολύμπου.

Στη συνέχεια, από το σύνολο των απασχολουμένων των δύο δήμων, παρουσιάζεται ο παρακάτω πίνακας με στοιχεία για το επίπεδο εκπαίδευσής τους, σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού της ΕΛ.ΣΤΑΤ για το έτος 2011.

Πίνακας 7: Απασχολούμενων κατά επίπεδο εκπαίδευσης για το 2011

Τόπος Μόνιμης Διαμονής	Σύνολο	Κάτοχοι διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου / Πτυχιούχοι Παν/μίου - Πολυτεχνείου, ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ ανώτερων επαγγελματικών & ισότιμων σχολών	Πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ, Κολλέγια κλπ.) / Απόφοιτοι Λυκείου (Γενικού, Εκκλησιαστικού, Επαγγελματικού κλπ.)	Απόφοιτοι τριτάξιου Γυμνασίου & πτυχιούχοι Επαγγελματικών Σχολών	Απόφοιτοι Δημοτικού / Άλλο
Δήμος Κατερίνης	27.504	8.034	10.241	4.330	4.899
Δήμος Δίου - Ολύμπου	7.558	1.387	2.486	1.491	2.194

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), *Ιδία Επεξεργασία*

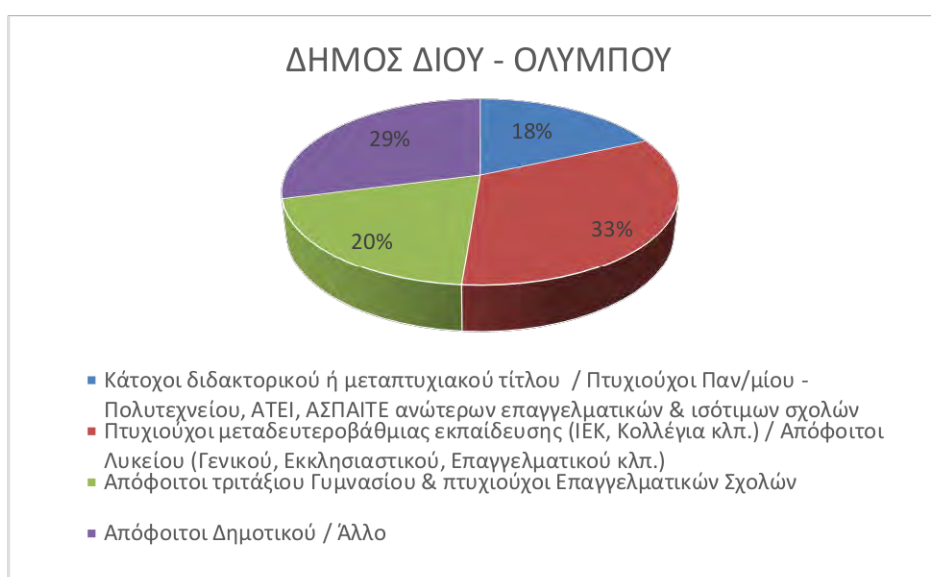
Σύμφωνα με τον πίνακα, παρατηρείται για τους απασχολούμενους κατά επίπεδο εκπαίδευσης, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, πως στον Δήμο Δίου – Ολύμπου δεν υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ των ατόμων που είναι κάτοχοι πτυχίου και αυτών που δεν είναι, καθώς το ποσοστό των πτυχιούχων σε σχέση με το σύνολο των απασχολούμενων του δήμου είναι 51,2%. Ενώ στον Δήμο Κατερίνης οι πτυχιούχοι υπερτερούν σημαντικά από τους υπόλοιπους, αλλά και σε σχέση με τον Δήμο Δίου – Ολύμπου, με ποσοστό 66,4%.

Διάγραμμα 4: Απασχολούμενοι κατά επίπεδο εκπαίδευσης, 2011

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), *Ιδία Επεξεργασία*

Διάγραμμα 5: Απασχολούμενοι κατά επίπεδο εκπαίδευσης, 2011

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), *Ιδία Επεξεργασία*

3.3.2.2. ΤΟΜΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ, παρατίθεται στον επόμενο πίνακα η σύνθεση της απασχόλησης κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας για το έτος 2011. Καθώς δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σε μικρότερες χωρικές μονάδες, όπως σε επίπεδο οικισμού, τα στοιχεία των πινάκων είναι σε επίπεδο δήμου και περιλαμβάνουν τους δύο δήμους, των οποίων ορισμένοι οικισμοί εντάσσονται στην περιοχή μελέτης.

Πίνακας 8: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικών δραστηριοτήτων, για το 2011

Τόπος Διαμονής	Τομέας Οικονομικών δραστηριοτήτων		
	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής Τομέας	Τριτογενής Τομέας
Δήμος Κατερίνης	4.244	6.898	16.362
Δήμος Δίου-Ολύμπου	1.901	1.849	3.808

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), *Ιδία Επεξεργασία*

Στη συνέχεια, αναφορικά με την απασχόληση, κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας σε επίπεδο δήμου που αφορά την περιοχή μελέτης, για το έτος 2011, παρατηρείται ότι για το Δήμο Κατερίνης κυρίαρχος τομέας παραγωγής αποτελεί ο τριτογενής τομέας με υψηλό αριθμό απασχολούμενων συγκριτικά με τους υπόλοιπους δύο τομείς παραγωγής, ακολουθεί ο δευτερογενής τομέας και έπειτα με μικρότερο αριθμό ατόμων ο πρωτογενής τομέας. Ενώ, για στον Δήμο Δίου-Ολύμπου κυριαρχεί ο τριτογενής τομέας, ακολουθεί ο πρωτογενής τομέας και στη συνέχεια με μικρή διαφορά ο δευτερογενής τομέας. (ΕΛ.ΣΤΑΤ)

Αναφορικά με τη διάρθρωση της απασχόλησης του Δήμου Κατερίνης, ο τριτογενής τομέας παρουσιάζει ποσοστό 59,4% σε σχέση με το σύνολο των απασχολούμενων που καταγράφει για το έτος 2011, που είναι 27.504. Ενώ, αντίστοιχα ο Δήμος Δίου-Ολύμπου, ο κυρίαρχος τομέας οικονομικής δραστηριότητάς του που είναι επίσης ο τριτογενής έχει ποσοστό 50,3% σε σχέση με το σύνολο των απασχολούμενων του. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα στοιχεία σε μορφή γραφημάτων.

Διάγραμμα 6: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, 2011

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), *Ιδία Επεξεργασία*

Διάγραμμα 7: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, 2011

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), *Ιδία Επεξεργασία*

Γίνεται αντιληπτό πως η κυριαρχία του τριτογενή τομέα στο Δήμο Κατερίνης, οφείλεται στη ύπαρξη δημόσιων υπηρεσιών και κεντρικών λειτουργιών, καθώς περιλαμβάνει την πόλη της Κατερίνης που αποτελεί πρωτεύουσα του δήμου. Ενώ για τον Δήμο Δίου-Ολύμπου, η κυριαρχία του τριτογενή τομέα οφείλεται στην στήριξη του δήμου κατά βάση στον τουρισμό. Οι περισσότεροι οικισμοί που ανήκουν στον δήμο είναι ορεινοί και παραθαλάσσιοι και αποτελούν πόλο έλξης

επισκεπτών , αυξάνοντας σημαντικά την οικονομική δραστηριότητα του τουρισμού, επομένως και την απασχόληση σε αυτόν τον τομέα.

Σε αυτό το υποκεφάλαιο παρατέθηκαν στοιχεία για την κατανομή των απασχολουμένων στους τρεις τομείς οικονομικών δραστηριοτήτων και στους κλάδους που τους συνθέτουν, για το έτος 2011. Επίσης, παρουσιάστηκε ποιος τομέας κυριαρχεί στους δύο δήμους, των οποίων ορισμένοι οικισμοί εντάσσονται στην περιοχή μελέτης, στον οποίο στηρίζεται η τοπική ανάπτυξη. Όπως προαναφέρθηκε ο τριτογενής τομέας κατέχει την πρώτη θέση και στους δύο δήμους, με μεγάλη διαφορά στην τοπική οικονομία της περιοχής μελέτης αποτελώντας κύρια πηγή εισοδήματος.

Ωστόσο, ο κλάδος της γεωργίας παρουσιάζει ενδιαφέρον και στην δυναμική του ανήκουν τα επώνυμα προϊόντα. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα αγροτικά Προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) και Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ) που βρίσκονται στην περιοχή μελέτης, σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας.

Πίνακας 9: Προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) και Προϊόντα Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ)

Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Προϊόν	Ονομασία Προέλευσης ή Γεωγραφική ένδειξη
Κεντρικής Μακεδονίας	Πιερίας	Φρούτα & Λαχανικά	Ακτινίδιο Πιερίας (ΠΓΕ)
		Τυριά	Μπάτζος (ΠΟΠ)
			Φέτα (ΠΟΠ)
			Κασέρι (ΠΟΠ)
			Μανούρι

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Γενική Διεύθυνση Τροφίμων, Δ/νση Συστημάτων ποιότητας και Βιολογικής Γεωργίας, Τμήμα ΠΟΠ ΠΓΕ ΕΠΙΠ, <http://www.minagric.gr/>, Ιδία Επεξεργασία

Η Περιφερειακή Ενότητα Πιερίας, χωροθετείται στο νότιο τμήμα της κεντρικής Μακεδονίας, με πρωτεύουσα την Κατερίνη και αποτελείται από τρεις Δήμους, ενώ παράλληλα φιλοξενεί ένα σημαντικό τμήμα του βουνού του Ολύμπου. Από τους

τρεις δήμους, οι οικισμοί των δύο δήμων της εντάσσονται στην περιοχή μελέτης, αυτοί είναι ο Δήμος Κατερίνης και ο Δήμος Δίου – Ολύμπου. Αποτελεί τόπο στον οποίο είναι έντονη η εναλλαγή θάλασσας και βουνού και η προσβασιμότητα και προσπελασιμότητα της από και προς είναι σε πολύ ικανοποιητικό βαθμό.

Στην ΠΕ Πιερίας, το ορεινό τμήμα του Ολύμπου στηρίζεται κατά βάση στην γεωργία/κτηνοτροφία, καθώς και αλλά στην τουριστική δραστηριότητα. Το παραλιακό τμήμα στηρίζεται κυρίως στον τουρισμό, το πεδινό βασίζεται στην γεωργία και το αστικό/περιαστικό, γύρω από την πρωτεύουσα του νομού συγκεντρώνει κυρίως δραστηριότητες του δευτερογενή και τριτογενή τομέα.

Στον πρωτογενή τομέα, κυριαρχούν η γεωργία και η κτηνοτροφία. Σημαντική για την ΠΕ Πιερίας αποτελεί η καλλιέργεια καπνού, κυρίως στις ημιορεινές και ορεινές περιοχές. Επίσης, καλλιεργείται σιτάρι κριθάρι, καλαμπόκι, καθώς και δενδρώδεις καλλιέργειες όπως οι κερασιές, οι ροδιές και τα ακτινίδια. Η κτηνοτροφία στηρίζεται κυρίως στην πτηνοτροφία, χοιροτροφία, καθώς και στην εκτροφή αιγοπροβάτων και βοοειδών. Τα εκτρεφόμενα είδη είναι κυρίως κατσίκες, πρόβατα, χοίροι, βοοειδή, κουνέλια, όρνιθες και άλλα είδη πουλερικών, από την εκμετάλλευσή των οποίων παράγονται σημαντικές ποσότητες γάλατος και κρέατος.

Οι σημαντικότεροι βιοτεχνικοί και βιομηχανικοί κλάδοι που αντιπροσωπεύουν τον δευτερογενή παραγωγικό τομέα της ΠΕ Πιερίας, είναι ο κλάδος των ειδών διατροφής, των βιομηχανιών ξύλου, των επισκευών μεταφορικών μέσων, τελικών προϊόντων από μέταλλο, των ειδών υπόδησης, ενδυμασίας και διαφόρων ειδών από ύφασμα. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και οι κλάδοι των ποτών, του δέρματος και των γουναρικών, των προϊόντων από ελαστικό και πλαστική ύλη και προϊόντων χαρτιού.

Μία από τις βασικές οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων της ΠΕ Πιερίας είναι το εμπόριο. Στο χώρο του χονδρικού εμπορίου αναπτύσσονται κατά βάση επιχειρήσεις που διακινούν γεωργικές και δασικές πρώτες ύλες, ζώων, πρώτων υλών υφαντουργίας, κατεργασμένης ξυλείας και οικοδομικών υλικών, διατροφής, ποτών, προϊόντων καπνού και χαρτικών. Ενώ, στο λιανικό εμπόριο αναπτύσσονται κυρίως οι επιχειρήσεις που διακινούν είδη διατροφής και ποτά, είδη ένδυσης και υπόδησης και χαρτικά.

Η ΠΕ Πιερίας αποτελεί σημαντικά τουριστικά αναπτυγμένο προορισμό στην Ελλάδα, με μεγάλο αριθμό επισκεπτών και πολύ σημαντικούς τουριστικούς πόρους. Διαθέτει αξιόλογη τουριστική υποδομή και είναι γνωστή για το παγκόσμιας φήμης ιστορικό και φυσικό μνημείο, τον Όλυμπο.

Ο τριτογενής τομέας στην Περιφερειακή Ενότητα Πιερίας αφορά κυρίως τις τουριστικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο παράλιο τμήμα και στο ορεινό και τις δραστηριότητες που αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση των επισκεπτών και του τοπικού πληθυσμού. Σε αυτό συμβάλλει και η διέλευση του βασικού οδικού και σιδηροδρομικού άξονα από την ΠΕ Πιερίας, δημιουργώντας έναν παράλληλο γραμμικό άξονα τουριστικής ανάπτυξης κατά μήκος της. Η σχετικά μεγάλη τουριστική επισκεψιμότητα της παραθαλάσσιας περιοχής, συνέβαλε στην ύπαρξη σημαντικού αριθμού καταστημάτων παροχής υπηρεσιών αναψυχής, όπως ξενοδοχεία, ταβέρνες, καφετέριες campings, κ.α. Οι ορεινές περιοχές παρουσιάζουν επίσης μεγάλο αριθμό προσφερόμενων υπηρεσιών, καθώς προσελκύουν επισκέπτες λόγω της ύπαρξης φυσικών, πολιτιστικών ή άλλων πόρων που διαθέτουν και τους αξιοποιούν κατάλληλα, καθώς και της σπουδαίας ιστορίας του και του χιονοδρομικού κέντρου που λειτουργεί. Ο Όλυπος αποτελεί τουριστικό προορισμό παγκόσμιου βεληνεκού που καταγράφει μεγάλο αριθμό επισκεπτών όλο το χρόνο, καθώς από μόνος του λόγω του χαρακτήρα του διαμορφώνει το τουριστικό προϊόν του. Ωστόσο, υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω αύξησης της ποσότητας και ενίσχυσης της ποιότητας του τουρισμού που διαθέτει, καθώς και των παρεχόμενων εξυπηρετήσεων και υπηρεσιών.

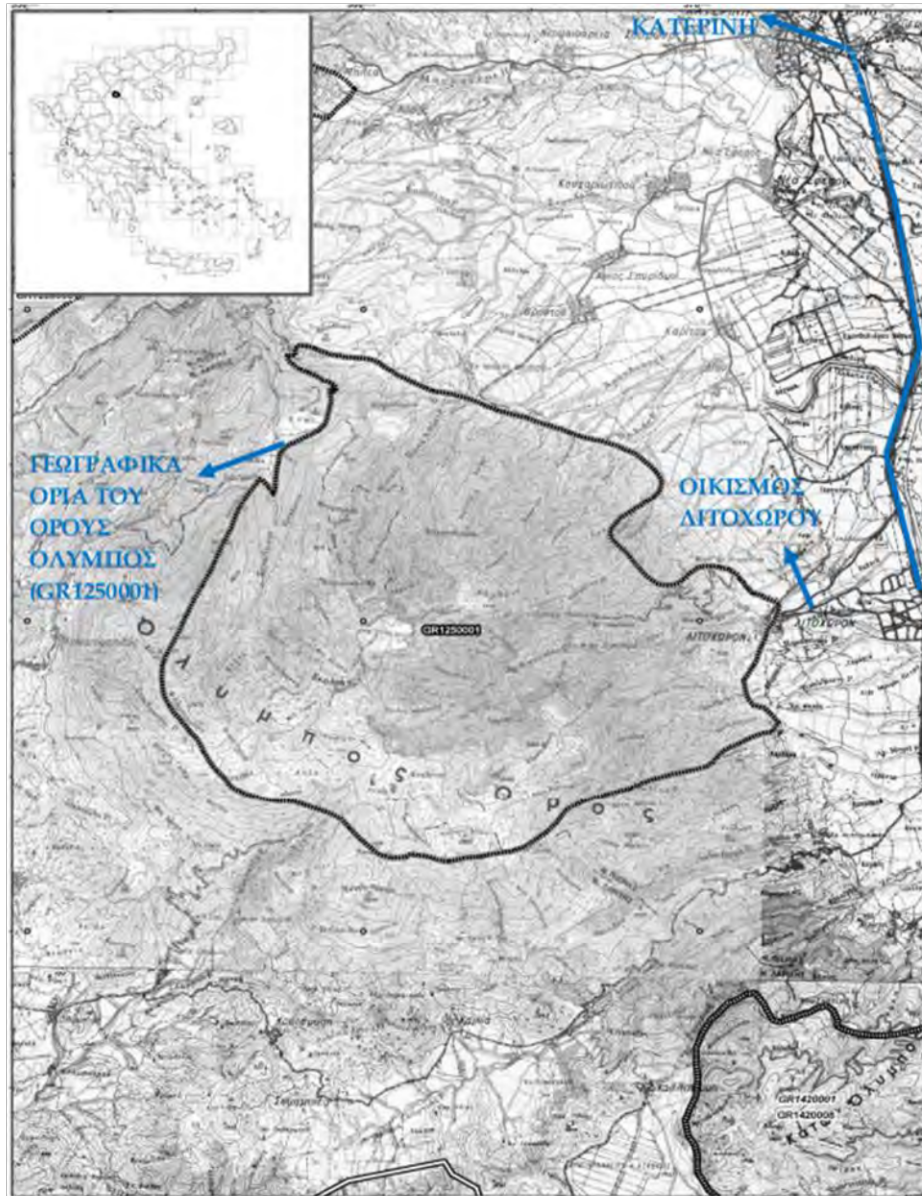
3.4. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

3.4.1. ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ, ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ, ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ, ΥΔΡΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Ο Όλυπος χαρακτηρίζεται από έντονες κορυφογραμμές και απότομες πλαγιές. Η έκτασή του ανέρχεται σε 560 km² περίπου, ενώ η διάμετρος και η περίμετρός του σε 25 km και 80 km, αντίστοιχα. Εντοπίζεται στην ΝΔ πλευρά της ΠΕ Πιερίας, με γεωγραφικό μήκος E 22° 25' 0" και γεωγραφικό πλάτος N 40° 8' 0" και διαχωρίζεται από το ρέμα Ζηλιάνας, το οποίο ξεκινάει από το χωριό Καρυά και καταλήγει ανατολικά ως τη θάλασσα. Στο βόρειο και ανατολικό τμήμα υπάρχουν αλλουβιακές

πεδιάδες με κυρτοειδή διαμόρφωση, οι οποίες φτάνουν μέχρι 300 m υψόμετρο, στο σημείο όπου υψώνονται απότομα οι πρόποδες του βουνού.

Χάρτης 1: Χάρτης γενικού προσανατολισμού στον οποίο απεικονίζεται η συνολική έκταση που καταλαμβάνει ο ορεινός όγκος του Ολύμπου (Φ.Χ. Γ.Υ.Σ. "ΚΟΝΤΑΡΙΩΤΙΣΣΑ" κλ. 1:50.000).

➤ Γεωλογία και γεωλογική εξέλιξη

Από γεωλογικής άποψης ο Όλυμπος είναι μοναδικός, καθώς η γεωλογική του ιστορία διαφέρει από των υπόλοιπων βουνών της Ελλάδας, παρά το γεγονός ότι η αρχή τους είναι κοινή και ξεκίνησε στον πυθμένα της Τηθύος, της ρηχής θάλασσας που 250 εκατομμύρια χρόνια πριν κάλυπτε όλο τον ελλαδικό χώρο. Στον πυθμένα της Τηθύος συσσωρεύτηκαν ιζήματα από όστρακα και κελύφη θαλάσσιων οργανισμών, πραγματοποιήθηκαν εκρήξεις, μετακινήσεις τεκτονικών πλακών και

άλλες διεργασίες, τα οποία στη συνέχεια συνέβαλλαν στη δημιουργία υποθαλάσσιων βουνών που αναδύθηκαν σταδιακά και συνέθεσαν το σημερινό ανάγλυφο της Ελλάδας.

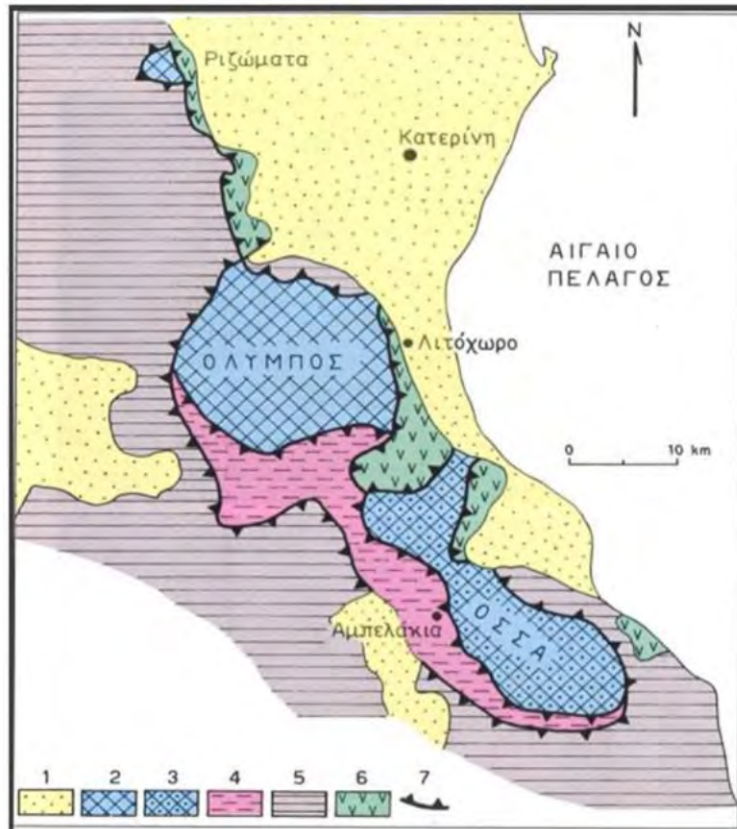
Ανάμεσά τους αναδύθηκε και η Πελαγονική οροσειρά που εκτείνεται έως τη Βόρεια Εύβοια, στα πετρώματα της οποίας ανοίχτηκε αργότερα ένα γεωλογικό «παράθυρο» από όπου πρόβαλαν τα πετρώματα του Ολύμπου, οι δολομίτες και οι ασβεστόλιθοι. Με το πέρασμα του γεωλογικού χρόνου, ο Όλυμπος συνάντησε την εποχή των παγετώνων και έτσι απέκτησε πλατώματα και κοιλάματα στα μεσαία και μεγάλα υψόμετρα. Στη συνέχεια, το λιώσιμο των πάγων προκάλεσε χειμάρρους οι οποίοι παρέσυραν μεγάλες ποσότητες θρυμματισμένων πετρωμάτων, τα οποία εντοπίζονται από τους πρόποδες του βουνού ως τη θάλασσα. Έπειτα, το νερό της βροχής και του χιονιού προκάλεσε έντονη διάβρωση στα πετρώματά του και επομένως το βουνό απέκτησε το σημερινό του ανάγλυφο πριν από περίπου 10.000 χρόνια.

Ο Όλυμπος περιβάλλεται από τα πετρώματα της Πελαγονικής ζώνης, η οποία είχε επωθηθεί και έτσι το βουνό αποκαλύφθηκε υπό τη μορφή τεκτονικού παραθύρου, κάτω από το επωθημένο κάλυμμα της Πελαγονικής. Η απόθεση αυτή πραγματοποιήθηκε έπειτα από την απόθεση του φλύσχη κατά τη διάρκεια του Ολιγοκαίνου και μέχρι το Κατώτερο Μειόκαινο. Τα διαδοχικά τεκτονικά καλύμματα της Πελαγονικής Ζώνης και της Ζώνης Αλμωπίας τοποθετήθηκαν πάνω στην Αυτόχθονη Ιζηματογενή Σειρά του Ολύμπου και συνεπώς δημιουργήθηκε η δομή του και σχηματίστηκε το εν λόγω "τεκτονικό παράθυρο", έπειτα από τη διάβρωση των τεκτονικών καλυμμάτων της Πελαγονικής και της Ζώνης Αλμωπίας (Μουντράκης 1985, Ψιλοβίκος 1981). Η περάτωση των γεγονότων αυτών σηματοδότησε το τέλος της Αλπικής Ορογένεσης στην ευρύτερη περιοχή της ΠΕ Πιερίας, καθώς και το τέλος των φαινομένων της συμπιεστικής τεκτονικής.

Οι απότομες και μεγάλου ύψους κορυφές του Ολύμπου, που περιλαμβάνουν μία συνεχή ανθρακική ιζηματογενή σειρά ηλικίας Τριαδικού-Ηωκαίνου, περιβάλλονται από το κρυσταλλοσχιστώδες υπόβαθρο και τα Τριαδικά μάρμαρα της Πελαγονικής ζώνης. Συγκεκριμένα, το κρυσταλλοσχιστώδες υπόβαθρο αποτελείται από γνευσίους οφθαλμομοειδείς, μαρμαρυγιακούς σχιστόλιθους, αμφιβολίτες, γρανίτες και οφειολίθους (προαλπικούς). Η ανθρακική ιζηματογενής σειρά περιλαμβάνει στρώματα από κάτω προς τα πάνω, τα οποία είναι ασβεστόλιθοι και δολομίτες

ηλικίας Άνω Τριαδικού, ασβεστόλιθοι και δολομίτες Ιουρασικού, ασβεστόλιθοι και δολομίτες Κρητιδικού–Κάτω Ηωκαίνου και Φλύσχης σχιστοψαμμιτοκροκαλοπαγής ηλικίας Ηωκαίνου (Δ/νση Τεχνικών Έργων, Π.Ε. Πιερίας, 2013)

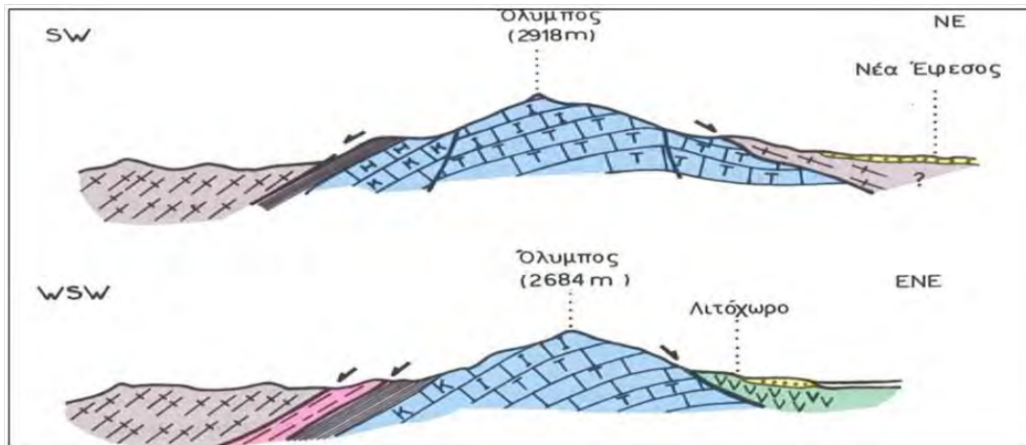
Χάρτης 2: Γεωλογικό σκαρίφημα της ευρύτερης περιοχής του παραθύρου του Ολύμπου

Πηγή: Μουντράκης 1985

1: Νεογενείς και Τεταρτογενείς αποθέσεις 2: Αυτόχθονη σειρά Ολύμπου 3: υποκείμενος ανθρακικός ορίζοντας ανάλογος της σειράς Ολύμπου 4: σειρά Αμπελάκια 5: Πετρώματα της Πελαγονικής Ζώνης 6: οφειόλιθοι και φυλλιτικά πετρώματα προερχόμενα από τη ζώνη Αξιού (Ηωελληνικό κάλυμμα) 7: επωθήσεις.

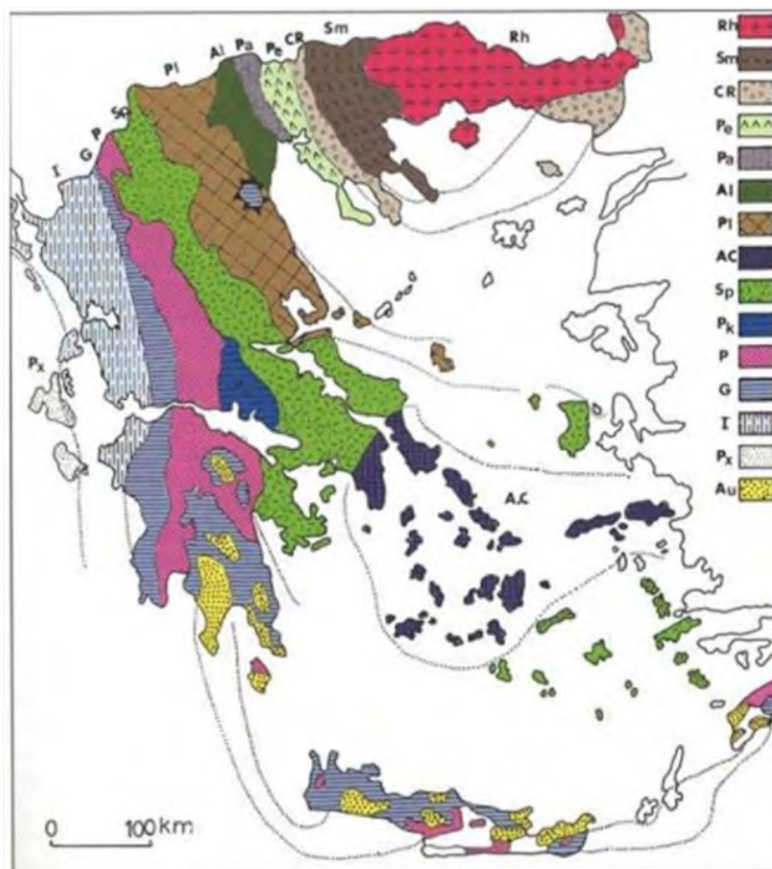
Εικόνα 1: Σχηματικές γεωλογικές τομές με την πολύπλοκη τεκτονική των καλυμμάτων

Πηγή: Μουντράκης 1985

Η ευρύτερη περιοχή της ΠΕ Πιερίας εντάσσεται στην Υποζώνη της Αλμωπίας (Ζώνη Αξιού). Παράλληλα, στην περιοχή εντοπίζεται και το «Τεκτονικό Παράθυρο του Ολύμπου», που αποτελεί τη σημαντικότερη ανακάλυψη στο κλάδος της Γεωλογίας στην Ελλάδα.

Χάρτης 3: Γεωτεκτονικό σχήμα των Ελληνικών ζωνών

Πηγή: Μουντράκης 1983

Rh: Μάζα της Ροδόπης, Sm: Σερβομακεδονική μάζα, CR: Περιοδοτική ζώνη, (Pe: Υποζώνη Παιονίας, Pa: Υποζώνη Πάικου, Al: Υποζώνη Αλμωπίας) =Ζώνη Αξιού, Pl: Πελαγονική Ζώνη, Ac: Αττικό - Κυκλαδική ζώνη, Sp: Υποπελαγονική ζώνη, Ρκ: Ζώνη Παρνασσού – Γκιώνας, Ρ: Ζώνη Πίνδου, G: Ζώνη Γαβρόβου- Τρίπολης, I: Ιόνιος Ζώνη, Ρx : Ζώνη Παξών ή Προαπουλία, Au: Ενότητα «Πλακώδεις ασβεστόλιθοι-Ταλέα όρη» πιθανόν της Ιονίου ζώνης

Ο Όλυμπος διαθέτει πενήντα πέντε κορυφές σε υψόμετρα από 2000μ έως 2818.8μ πάνω από την στάθμη της θάλασσας. Στα πετρώματά του, σε υψόμετρο άνω των 2000μ. κυριαρχεί ο δολομιτικός ασβεστόλιθος και ο δολομίτης, ενώ στα χαμηλά και μεσαία υψόμετρα παρατηρούνται μίξεις με άλλους τύπους πετρωμάτων. Η κυριαρχία των ασβεστολιθικών πετρωμάτων του βουνού επηρεάζει σημαντικά την μορφολογία του, το κλίμα καθώς και τις υδρολογικές του συνθήκες.

Συγκεκριμένα, ο όγκος του βουνού αρχίζει από τα Νεογενή Αλλούβια (αλλουβιακά ριπίδια) που εντοπίζονται στις χαμηλές πεδινές και παραθαλάσσιες περιοχές, των οποίων οι εκτάσεις χρησιμοποιούνται κυρίως για γεωργικές καλλιέργειες. Το τμήμα του Κάτω Ολύμπου αποτελείται από γνεύσιους και μεταμορφωμένους σχιστόλιθους (μαρμαρυγιακούς, αργιλικούς κ.λπ.), ενώ ως επί το πλείστον ο Όλυμπος αποτελείται κυρίως από δολομιτικούς ασβεστόλιθους και μάρμαρα διαφόρων διαστάσεων και ηλικίας, κυρίως του ανώτερου τριαδικού (ανατολικές πλαγιές από 200-2.000 m), πλειόκαινου ή κρητιδικού (δυτικές και νότιες πλαγιές από 1.200-2.000 m) και του Ιουρασικού που συνθέτει το τμήμα του Μύτικα, ξεκινώντας από υψόμετρο 2.000 m μέχρι την κορυφή.

Γνεύσιοι συναντώνται στις δυτικές πλαγιές του βουνού, σε μια ζώνη από τα 700-1.100 m και η ωκαινικός φλύσχης εμφανίζεται τοπικά, στο βορειοδυτικό τμήμα πάνω από το χωριό Πέτρα, σε υψόμετρο που κυμαίνεται από 600-1.200 m, ενώ στους πρόποδες του κυριαρχούν χαλαρά κροκαλοπαγή πετρώματα (Ντάφης 1989, Ντάφης κ.α. 1991).

Τα πετρώματα του Ολύμπου είναι κυρίως δολομιτικοί ασβεστόλιθοι και δολομίτες, βέβαια στα χαμηλά και μεσαία υψόμετρα δημιουργούν μίξεις με άλλα πετρώματα. Στις ανατολικές πλαγιές, οι ασβεστόλιθοι κατεβαίνουν έως τα 200 m, στις βόρειες και δυτικές πλαγιές φθάνουν έως τα 1.200 m, ενώ από τα 2.000 m και άνω συναντώνται σε μεγάλες ποσότητες. Στους ανατολικούς πρόποδες χαρακτηριστικές

είναι οι αλλουβιακές αποθέσεις, οι οποίες φανερώνουν το πέρασμα της εποχής των παγετώνων. Καλύπτουν μια ζώνη με μήκους 30 Km περίπου, από τις παρυφές του βουνού έως τις ακτές της ΠΕ Πιερίας και από την περιοχή της Βροντούς έως τη Σκοτίνα. Η ηλικία των κατακερματισμένων ασβεστόλιθων αυξάνει όσο μεγαλώνει και το υψόμετρο και ποικίλει από 40 έως 225 εκατομμύρια χρόνια (Strid 1980). Ωστόσο, η κυριαρχία του ασβεστόλιθου στον Όλυμπο είναι αυτή που επηρεάζει σημαντικά μορφολογία του, το κλίμα, τις υδρολογικές συνθήκες και την βλάστηση.

➤ Μορφολογία

Το κομμάτι του Ολύμπου που βρίσκεται στην ΠΕ Πιερίας, διαθέτει τμήματα με πιο απότομες κλίσεις, καθώς και πλουσιότερη βλάστηση σε σχέση με αυτό που βρίσκεται στη Θεσσαλία. (Πουλάκη – Παντερμαλή Έφη, 2013) Το βουνό χαρακτηρίζεται από έντονο ανάγλυφο με βαθιές ρηγματογενείς κοιλάδες μεγάλης κλίσης πρηνών, οι οποίες οφείλονται στους σχηματισμούς των πετρωμάτων, καθώς και στην τεκτονική και καρστική διεργασία. Η περίμετρος του Ολύμπου έχει μεγάλη έκταση και εκτείνεται κατά μήκος προς τις ανατολικές και βορειοανατολικές υπώρειες από τον Πλαταμώνα μέχρι την Πέτρα. Το πλάτος του είναι σχετικά μικρό 4-5 km, εκτός από την περιοχή Βροντούς-Ξηρόλακκα όπου υπερβαίνει τα 10 km. Έχει μικρή κλίση, βαθιές χαραδρώσεις και καλύπτεται από αδρομερή προϊόντα, τα οποία προέρχονται από την αποσάθρωση που συνέβαλε στον σχηματισμό του βουνού.

Βασικό χαρακτηριστικό της μορφολογίας του Ολύμπου, όπως κάθε ασβεστολιθικού βουνού, είναι οι βαθιές κοιλάδες και οι πλαγιές μεγάλης κλίσης. Η κοιλάδα του Ενιπέα είναι η πιο γνωστή και εντυπωσιακή κοιλάδα, η οποία ξεκινάει σε υψόμετρο περίπου 1.000 m, κοντά στα Πριόνια και φτάνει μέχρι το Λιτόχωρο. Το χαμηλότερο μέρος της κοιλάδας χαρακτηρίζεται από πιο απότομες πλαγιές, ενώ πάνω από τα Πριόνια υπάρχει το ρέμα Μαυρόλογγος, το οποίο είναι ξηρό και κυλάει υπόγεια. Η βόρεια πλευρά του Ολύμπου διασχίζεται από δύο στενές και βαθιές κοιλάδες, το ρέμα Αλώνι του παππά και το ρέμα Ξηρολάκκι, ενώ στη νότια πλευρά ξεκινάει η χαράδρα Δρίμα από το μονοπάτι της Αγίας Τριάδας 750 m και φτάνει μέχρι τα 1.800 m.

Το νερό της βροχής και του χιονιού, διάβρωσε με το πέρασμα των χρόνων τα ασβεστολιθικά πετρώματα, συμβάλλοντας στη δημιουργία εντυπωσιακών

σηματισμών, κορυφών με λεπτές σπασμένες δολομιτικές πλάκες. Επίσης, σχηματίστηκαν καταβόθρες και βάραθρα σε μεγάλα υψόμετρα, όπως τα Μικρά και Μεγάλα Καζάνια, Μικρή και Μεγάλη Γούρνα, Γούρνα Στεφανιού, Γούρνα Σταυροϊτιάς, λάκκες όπως του Αγίου Αντωνίου, Καλόγερου, Μεταμόρφωσης, Φράγκου Αλώνι, Κακάβρακα, Χότζα, Γρίβα, αλπικά λιβάδια και οροπέδια σαν τα Μπάρα, Μουσών, λάκκα Προφήτη Ηλία, Λιβαδάκι, καθώς και απότομες πλαγιές και βαθιές χαράδρες, κυρίως στην ανατολική και βόρεια πλευρά. Στις πλευρές αυτές, το ανάγλυφο είναι πιο έντονο, με πιο βαθιές χαραδρώσεις και καλό σχηματισμένο υδρογραφικό δίκτυο, ως αποτέλεσμα της μεγαλύτερης διάβρωσης και ταχύτερης ανύψωσης του ορεινού όγκου. Η δυτική και νότια πλευρά χαρακτηρίζονται από πιο ήπιο ανάγλυφο, με μικρότερες κλίσεις.

Στον Όλυμπο υπάρχουν 55 κορυφές σε υψόμετρο από 2.000 m έως 2.918,8 m, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως βραχώδεις και απόκρημνες και συνθέτουν το εξαιρετικό τοπίο του βουνού. Η ψηλότερη κορυφή είναι ο Μύτικας, ο οποίος μαζί με τις γειτονικές κορυφές Στεφάνι, Σκάλα και Σκολειό σχηματίζουν μία επιβλητική κορυφοσειρά (Ντάφης 1989). Οι συγκεκριμένες κορυφές, του Μύτικα (2.918,8 m), Στεφάνι (2.912,3 m) και Σκολιό (2.911 m), υψώνονται περίπου στο κέντρο του ορεινού όγκου, σχηματίζοντας ένα τόξο 200ο. Οι ορθοπλαγιές τους σχηματίζουν στη δυτική πλευρά τα Μεγάλα Καζάνια, μία εντυπωσιακή χοανοειδή, βαραθρώδη κοιλάδα, με βάθος 700 m και άνοιγμα 1.000 m, η οποία οφείλεται στην επίδραση των παγετώνων. Στις ανατολικές ορθοπλαγιές των κορυφών σχηματίζονται επάλληλες πτυχώσεις, γνωστά ως Ζωνάρια και στενές χαρακώσεις τα Λούκια. Επίσης, κορυφές που διαμορφώνονται σε μεγάλο υψόμετρο, αλλά είναι από τις λίγες που διαθέτουν ομαλή κλίση είναι ο Άγιος Αντώνιος (2.815 m) στα νότια, ο Προφήτης Ηλίας (2.788 m) και η Τούμπα (2.785 m) στα βόρεια. Ανάμεσα στο Στεφάνι και τον Προφήτη Ηλία, σε υψόμετρο 2.695 m, βρίσκεται το Οροπέδιο των Μουσών.

Εικόνα 2: Αποψη των κορυφών του Ολύμπου

Ο ορεινός όγκος του βουνού χαρακτηρίζεται από απότομες πλαγιές, στενές κόψεις, βαθιές χαράδρες, βάραθρα, βραχώδεις κορυφές, αλλά και άλλες πολλές που είναι πιο ομαλές. Στο νότιο τμήμα, το ρέμα της Ζηλιάνας διαχωρίζει το τμήμα του βουνού που μελετάται από τον Κάτω Όλυμπο. Βόρεια του βουνού βρίσκεται η πεδιάδα της Κατερίνης, ανατολικά ο Θερμαϊκός κόλπος και στα δυτικά η κοιλάδα του Ιτάμου ή αλλιώς τα Στενά Πέτρας.

Οι πιο χαρακτηριστικές χαράδρες του Ολύμπου είναι του Μαυρόλογγου-Ενιπέα με μήκος 14 Km και του Μαυρατζά-Σπαρμού μήκους 13 Km, οι οποίες τέμνουν σχεδόν στα δύο τον ορεινό όγκο. Εντυπωσιακές είναι και οι κοιλάδες του ρέματος της Ζηλιάνας στα όρια με τον Κάτω Όλυμπο, του ρέματος Ξηρολάκκι στα βορειοδυτικά, των ρεμάτων Παπά και Ορλιά στα βορειοανατολικά.

Σε μεγάλο υψόμετρο κυριαρχούν τα βάραθρα (σπηλαιοβάραθρα, χιονότρυπες, σχίσματα), όπου τα περισσότερα βρίσκονται σε υψόμετρο 2.000 m και πάνω. Η υδατοπερατότητα των δολομιτικών ασβεστόλιθων προκαλεί έντονη διάβρωση,

διαμορφώνοντας μεγάλο αριθμό βεράθρων, όπως της Μπάρας (2.350 m), της Ράχης Κανάκη (2.420 m), της Μεγάλης Γούρνας (2.430 m), του Αγίου Αντωνίου (2.640 m), της Σκάλας (2.680 m), των Ζωναριών (2.700 m), του Σκολιού (2.780 m), το Αιδοίο των Μουσών (2.740 m) βόρεια του Προφήτη Ηλία, καθώς και τις χιονότρυπες του Κακάβρακου (2.440 m), της Σταυροϊτιάς (2.600 m) και των Ζωναριών (2.700 m).

Επίσης, στο βουνό υπάρχουν σπήλαια, δεν έχουν εντοπισθεί πολύ μεγάλα, όμως δεν αποκλείεται η ύπαρξη τους, λόγω της φύσης των ασβεστολιθικών πετρωμάτων που συνήθως δημιουργούν εντυπωσιακές κοιλότητες. Γνωστά σπήλαια είναι το Ασκηταριό (860 m) και της Ανάληψης (830 m) στο Πύθιο, η Σπηλιά Αγίου Διονυσίου (750 m) στην κοίτη του Ενιπέα και το Σπήλαιο Ζιλνιάς (650 m) στη δυτική ορθοπλαγιά της χαράδρας. Επίσης, είναι το σπήλαιο Μόρια (1.320 m) βορειοδυτικά της Καρυάς όπου σχηματίζονται εντυπωσιακοί σταλακτίτες και σταλαγμίτες, αλλά και το σπήλαιο του Ιθακήσιου (1.880 m) στη βορειοδυτική πλευρά. Σε μεγάλο υψόμετρο συναντώνται τα σπήλαια του Απόλλωνα (2.200 m) στη βόρεια πλευρά της κοιλάδας του Ενιπέα, της Μικρής Γούρνας (2.320 m), των Μεγάλων Καζανιών (2.550 m), καθώς και το σπήλαιο που ανοίγεται κοντά στο Καταφύγιο του ΣΕΟ - Γιώσος Αποστολίδης (2.650 m).

➤ Μετεωρολογικές και Κλιματολογικές συνθήκες

Ο Όλυμπος χαρακτηρίζεται από μεγάλο αριθμό μικροκλιμάτων, γεγονός το οποίο οφείλεται στις έντονες εναλλαγές του ανάγλυφου του εδάφους και στα πετρώματά του. Επίσης, το πλήθος των μικροκλιμάτων που συναντώνται στο βουνό οφείλεται στην διαφοροποίηση του προσανατολισμού που έχουν οι πλαγιές και η σχέση τους με την θάλασσα, καθώς και στην απότομη ανύψωση του βουνού από τους πρόποδες μέχρι το υψηλότερό του σημείο.

Στους πρόποδες το κλίμα είναι Μεσογειακό με ήπιους, βροχερούς χειμώνες και ζεστά, ξηρά καλοκαίρια. Οι ανατολικές πλαγιές που βλέπουν προς τον Θερμαϊκό Κόλπο επηρεάζονται από αυτόν, συνεπώς το κλίμα τους αποκτά μια ωκεανική χροιά, με περισσότερες βροχοπτώσεις, το οποίο συμβάλλει στην ύπαρξη πλούσιας βλάστησης, σε αντίθεση με τις δυτικές πλαγιές που επηρεάζονται από τη στεριά και αποκτούν ηπειρωτικό κλίμα. Σε μεγαλύτερο υψόμετρο τα φαινόμενα είναι πιο έντονα, οι χειμώνες πιο δριμείς, οι βροχοπτώσεις και χιονοπτώσεις πιο έντονες και

συχνές, τα καλοκαίρια πιο δροσερά και ξηρά. Για κάθε 200μ. αύξησης του υψομέτρου, αντιστοιχίζεται μείωση ενός βαθμού κελσίου στην θερμοκρασία. Η αλπική ζώνη του Ολύμπου χαρακτηρίζεται ανεμώδης, με ανέμους που φθάνουν μέχρι και τα 120 Km/h.

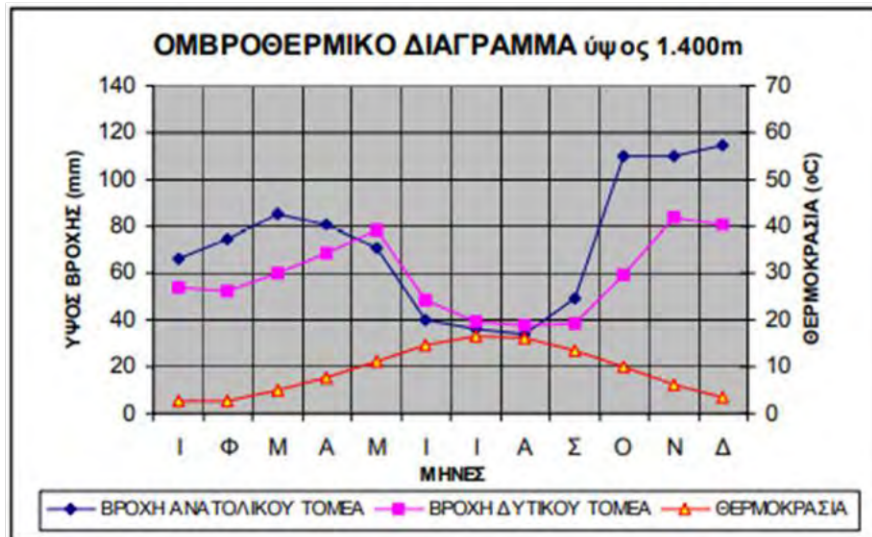
Ο Όλυμπος παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία σε συνθήκες κλίματος, από την μεσογειακή ζώνη στους πρόποδες του βουνού, έως το αλπικό τοπίο στις κορυφές του. Επίσης, διαθέτει μεγάλη ποικιλία στη σύνθεση των πετρωμάτων του, στα χαρακτηριστικά του εδάφους και στην γεωμορφολογία, στις εναλλαγές του υψομέτρου του καθώς και στην θέση των πλαγιών του. Στο συγκεκριμένο βουνό διακρίνονται τέσσερις υψομετρικές ζώνες, η Μεσογειακή Ζώνη που ξεκινάει από 300 μέχρι 500μ, η Ζώνη του Μαύρου Πεύκου από 500 έως 1400μ, η Ζώνη Βοσνιακού Πεύκου από τα 1400 μέτρα έως τα 2500μ. και η Ζώνη της Αλπικής Βλάστησης που ξεκινάει σε υψόμετρο 2500 μέτρα και πάνω.

Όπως αναφέρθηκε, το κλίμα του Ολύμπου επηρεάζεται σημαντικά από τη γεωγραφική του θέση, τον όγκο, από τα πετρώματα που διαθέτει και τις πλαγιές του. Κυρίως, ο τύπος κλίματος που κυριαρχεί είναι ο μεσογειακός τύπος, παρουσιάζοντας διάφορες διαβαθμίσεις, από το ευμεσογειακό κλίμα που διαθέτει ήπιο βροχερό χειμώνα και ξηρό καλοκαίρι, μέχρι το μεσογειακό κλίμα που συναντάται στο βουνό σε μεγάλο υψόμετρο, με δριμύ και μακρύ χειμώνα, υψηλά κατακρημνίσματα και ξηρό καλοκαίρι. Αξίζει να σημειωθεί, ότι η κυριαρχία των ασβεστόλιθων επιτείνουν την ξηρότητα του κλίματος στον Όλυμπο, αυξάνοντας τις υψηλές θερμοκρασίες και απορροφώντας το νερό των βροχών και του χιονιού, που λιώνουν στις ρωγμές και στα συστήματα καταβόθρων. Συνεπώς, σε υψόμετρο 1.200 m και πάνω οι πηγές στον Όλυμπο είναι πιο σπάνιες.

Σύμφωνα με την ετήσια κατανομή βροχής και την ετήσια διακύμανση της θερμοκρασίας, στην περιοχή του Ολύμπου δεν παρατηρείται ξηροθερμική περίοδος, γεγονός που φανερώνεται και στο παρακάτω σχήμα. Οι καμπύλες των μεγεθών σε ομβροθερμικό διάγραμμα δεν τέμνονται. Επίσης, οι δύο τομείς ο ανατολικός και ο δυτικός, φανερώνουν μήνα τον Ιούλιο ως θερμότερο και ως ξηρότερο μήνα τον Αύγουστο. Τα στοιχεία που αφορούν την θερμοκρασία, καθώς και τις βροχοπτώσεις λήφθηκαν από τους οκτώ μετεωρολογικούς σταθμούς που λειτούργησαν στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου. Το μέσο υψόμετρο των συγκεκριμένων σταθμών που είναι περίπου 1.400 m, θεωρείται αντιπροσωπευτικότερο. Σημαντικές είναι

επίσης και οι διαφορές που υπάρχουν στις κλίσεις των νότιων και βόρειων πλαγιών του Ολύμπου, καθώς αυτές επηρεάζουν την βλάστηση, αλλά και τις αναστροφές της υγρασίας και της θερμοκρασίας (Ντάφης 1989).

Διάγραμμα 8: Διακυμάνσεις θερμοκρασίας και βροχοπτώσεων (μ.ο.) ανά τομέα σε σύνθετο ομβροθερμικό διάγραμμα για τα έτη 1975-2002, όπως προκύπτουν σε υψόμετρο 1.400 m (μέσο υψόμετρο).

➤ Υδρολογικές συνθήκες

Σύμφωνα με την "Τεχνική έκθεση-μελέτη του υδατικού ισοζυγίου, της υδρολογικής και υδρογεωλογικής λειτουργίας του χειμάρρου Ενιπέα – Ολύμπου" (1998), το σύστημα των ασβεστόλιθων του Ολύμπου δεν είναι ενιαίο. Στον ορεινό όγκο του βουνού, δημιουργούνται δυο εμφανείς καρστικοί υδροφορείς και ένας αφανής προς τη μεριά των κορημάτων. Οι δύο ανώτεροι ηλικιακά ασβεστόλιθοι και δολομίτες σχηματίζουν έναν καρστικό υδροφορέα, ο οποίος αναπτύσσεται σε σημεία του βουνού με μεγάλο υψόμετρο. Ο συγκεκριμένος υδροφορέας στη συνέχεια εκτονώνεται σε διάφορες πηγές, όπως του Ουρλιά, στην Παλαβή, το Πυξάρι, στα Πριόνια, στα Νερά και στην πηγή Παλιά Πριόνια, ξεκινώντας από υψόμετρο περίπου 1.150 με 1200 μέτρα.

Οι συγκεκριμένες πηγές ανήκουν στο ίδιο σύστημα, διαθέτουν τον ίδιο χημισμό, την ίδια ποιοτική σύσταση, γεγονός το οποίο συμβαίνει διότι η βάση των ανθρακικών σχηματισμών τους είναι οι δολομίτες. Πέρα από τις πηγές αυτές, υπάρχουν και άλλες πηγές οι οποίες εκφράζεται περιοδικά και σταματούν να λειτουργούν στο τέλος περίπου του Αυγούστου. Αυτές οι περιοδικές πηγές έχουν μια συνολική παροχή με μέση τιμή που φτάνει τα 935 m³/ώρα.

Ένα δεύτερο καρστικό, παρατηρείται στο βουνό, σε υψόμετρο περίπου 800 με 850 m, το οποίο είναι ανεξάρτητο από προηγούμενα. Διαθέτει άμεση ή έμμεση υδραυλική επικοινωνία με τα άλλα, ίδιο χημισμό, αλλά μικρότερη δυναμικότητα, καθώς η δυναμικότητα εκφόρτωσής του είναι της τάξης των 350 m³/ώρα. Στο καρστικό αυτό ανήκουν οι πηγές Γιαννακά, Σκανδαλιάρα, Αγίου Σπηλαίου, Μάνας και Αγίας Κόρης.

Η κυριαρχία των ασβεστόλιθων στον Όλυμπο, επηρεάζει τις υδρολογικές του συνθήκες καθώς τα συγκεκριμένα πετρώματα απορροφούν γρήγορα το νερό που προέρχεται από τις βροχοπτώσεις και το λιώσιμο του χιονιού. Συνεπώς, σε μεγάλο υψόμετρο όπου τα ασβεστολιθικά πετρώματα συναντώνται σε μεγαλύτερες ποσότητες, δεν υπάρχουν πηγές. Σε μικρότερο υψόμετρο, η σημαντικότερη ανάβλυση νερού γίνεται μέσω του συστήματος των πηγών Δίου-Καρίτσας, γνωστές ως πηγές Βαρικού. Οι περισσότερες πηγές συγκεντρώνονται στη μέση ορεινή ζώνη περίπου σε υψόμετρο 500 με 1.400 m, καθώς μέσα στους όγκους του πορώδους δολομιτικού ασβεστόλιθου διεισδύουν άλλα πετρώματα που είναι συμπαγή και επομένως ευνοούν τη συσσώρευση νερού.

Το υδρογραφικό δίκτυο του Ολύμπου αποτελείται από πολλά ρέματα σχετικά μικρού μήκους, όπως τα ρέματα Αράπλακος και Γαβρόλακκα, καθώς και στα δυτικά τα ρέματα Πόρος, Δήμος και Ουρλιάς. Τα συγκεκριμένα ρέματα συνιστούν σαφείς ζώνες βαθιάς διάβρωσης, συμβάλλουν σε διάφορους κλάδους του υδρογραφικού δικτύου, καθώς επίσης εκφορτίζουν το κλαστικό τους υλικό απευθείας στην πεδινή ζώνη. Οι κλάδοι του υδρογραφικού δικτύου είναι οι χείμαρροι εφήμερης ροής, οι οποίοι είναι στεγνοί το καλοκαίρι.

Επιπλέον, πάνω σε υδροπερατούς σχηματισμούς, όπως σε μάρμαρα ασβεστόλιθοι, αναπτύσσονται τρεις μικρές υπολεκάνες, της Βροντούς-Αγίας Κόρης, του Δίου και του Βαρικού. Οι υπολεκάνες αυτές αποχετεύουν υπόγεια – πηγαία ύδατα, τα οποία απορρέουν προς το στραγγιστικό δίκτυο του Βαρικού και του Λιτοχώρου. Οι τάφροι Βαρικού και Λιτοχώρου, καθώς και οι μικρότερες που βρίσκονται μεταξύ τους, μεταφέρουν επίσης νερό από τις πηγές του Δίου και της Καρίτσας. Βόρεια, αναπτύσσεται η υδρολογική λεκάνη του Αίσωνα, του οποίου η απορροή χαρακτηρίζεται ως αξιόλογη, καθώς το ορεινό τμήμα της λεκάνης του είναι σχετικά μεγάλο σε έκταση και αποτελείται από υδατοστεγή πετρώματα, βέβαια το καλοκαίρι παρουσιάζει επιφανειακή ροή. (ΥΔΡΟΓΑΙΑ 1975)

Χαρακτηριστικό του καρστικού συστήματος του Ολύμπου, είναι το γεγονός ότι είναι αποκλεισμένο, χωρίς να διαθέτει υδραυλική επικοινωνία με τα υπόλοιπα γειτονικά πετρώματα, όπως ενδεικτικά με τον ορεινό όγκο των Πιερίων. Το σύνολο των νερών του Ολύμπου, κατευθύνεται ανατολικά και στη συνέχεια εκτονώνεται δια μέσου της λεκάνης και της κοίτης του Ενιπέα. Ένα μέρος των νερών, εκβάλλει προς το σύστημα των πηγών του Δίου-Καρίτσας, ενώ το υπόλοιπο μέρος εκβάλλει προς την Λεπτοκαρυά αλλά κυρίως στο Λιτόχωρο. Η υδροφορία του βουνού τροφοδοτείται από την άμεση κατείσδυση των μετεωρολογικών κατακρημνισμάτων στους ασβεστόλιθους και στα ριπίδια, καθώς και από τη διήθηση των νερών της απορροής των χειμάρρων μέσα στους σχηματισμούς αυτούς.

3.4.2. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ-ΧΛΩΡΙΔΑ, ΠΑΝΙΔΑ

Η μεγάλη ποικιλία στη σύνθεση των πετρωμάτων, στα χαρακτηριστικά του εδάφους και στην γεωμορφολογία, οι εναλλαγές του υψομέτρου, το κλίμα και η θέση των πλαγιών του Ολύμπου, συμβάλλουν στην ύπαρξη διαφόρων ειδών χλωρίδας και πανίδας, τα οποία παρουσιάζουν διαφορές σε κάθε υψομετρική ζώνη, αλλά και σε κάθε πλευρά του βουνού.

Ο Όλυμπος παρουσιάζει ιδιαίτερη γεωμορφολογία και διαθέτει τέσσερις διαδοχικές ζώνες βλάστησης, την Μακεία, το Δάσος κωνοφόρων-φυλλοβόλων, το Ορεινό δάσος κωνοφόρων και την Αλπική βλάστηση. Η χλωρίδα του βουνού διαφοροποιείται ανάλογα με το υψόμετρο και σε αυτό ευδοκιμούν περισσότερα από 1.700 είδη φυτών, από τα οποία τα 23 είναι ενδημικά. Αναφορικά με την πανίδα, η ευρωπαϊκή ένωση έχει συμπεριλάβει την περιοχή σαν μια από τις πιο σημαντικές περιοχές για την ορνιθοπανίδα. Συγκεκριμένα έχουν καταγραφεί 32 είδη θηλαστικών, 108 είδη πτηνών, μεταξύ των οποίων και σπάνια αρπακτικά (Εθνικός Δρυμός Ολύμπου, 2004).

Εικόνα 3: Αποψη του φυσικού περιβάλλοντος του Ολύμπου

➤ Χλωρίδα

Ο Όλυμπος είναι γνωστός πέρα από την μυθολογία και την σπουδαία ιστορία του, αλλά και για το πλήθος της χλωρίδας του. Ο πρώτος βοτανικός που επισκέφτηκε το βουνό ήταν ο Γάλλος Aucher-Eloy το έτος 1836, ενώ στην συνέχεια ακολούθησαν και άλλοι και έως το έτος 1928 είχαν καταγραφεί 626 είδη ανωτέρων φυτών. Ο αριθμός τους πλέον, έχει ξεπεράσει τα 1700 είδη, ένας αριθμός που αντιστοιχεί στο 25% περίπου των ειδών της χλωρίδας που συναντάται στην χώρα, ενώ μεταξύ αυτών τα 23 είναι τοπικά ενδημικά. (Strid 1980)

Στις ανατολικές πλαγιές του Ολύμπου μέχρι τα 500 m, κυριαρχεί η ζώνη των αείφυλλων πλατύφυλλων, με αντιπροσωπευτικά είδη την αριά, το πουρνάρι, την κουμαριά, τη γλυστροκουμαριά, το φιλικί, την άρκευθο και το ρείκι. Επίσης, υπάρχουν φυλλοβόλα είδη όπως ο φράξος, το σφενδάμι, η κουτσουπιά, η κοκκορεβυθιά, το χρυσόξυλο, η μελικοκκιά. Σε μεγάλη έκταση της ανατολικής πλευράς, τα αείφυλλα πλατύφυλλα φθάνουν έως και τα 1.000 m. Στη συνέχεια, στη βορειοανατολική και βόρεια πλευρά, η αυξημένη υγρασία ευνοεί την ανάπτυξη μικτού δάσους φυλλοβόλων και αείφυλλων δρυών, με κυρίαρχα είδη τη γνοώδη και την πλατύφυλλη δρυ. Στη δυτική, νοτιοδυτική και νότια πλευρά κυριαρχεί το πουρνάρι που φθάνει έως τα 1.200 m, λόγω του ηπειρωτικού κλίματος, καθώς και των έντονων πιέσεων από τη βόσκηση.

Στο βουνό κυριαρχούν δύο είδη πεύκης, η μαύρη και η λευκόδερμη, γνωστή ως ρόμπολο, των οποίων τα δάση τους καταλαμβάνουν το 45% της συνολικής έκτασης του βουνού. Από τα 500 έως τα 1.400 m αναπτύσσεται η ζώνη μαύρης πεύκης. Οι δρύες και οι οξιές εκτείνονται περιορισμένα, με τα δάση οξιάς να αντιπροσωπεύουν περίπου το 5% του συνόλου της βλάστησης, ενώ τα δρυοδάση να καταλαμβάνουν το 4%. Στην ανατολική πλευρά, η μαύρη πεύκη διαδέχεται τις συστάδες υβριδογενούς ελάτης και τα αείφυλλα πλατύφυλλα και φτάνει σε υψόμετρο μέχρι 1.600-1.700 m. Στην κοιλάδα του Ενιπέα και στο ρέμα Παπά εμφανίζεται η οξιά σε πυκνές συστάδες. Οι δρύες εμφανίζονται ανάμεσα στα κωνοφόρα, στην περιοχή της Παλαιάς Βροντούς και στο ρέμα της Ζηλιάνας. Στη βόρεια πλευρά, η μαύρη πεύκη διαδέχεται το δρυοδάσος της προηγούμενης ζώνης και κυριαρχεί από τα 700-800 m έως τα δασόρια, στα 1.800 m. Στα ρέματα Ξηρολάκκι και Παπά σχηματίζει πυκνές συστάδες με την ελάτη, η οποία φτάνει μέχρι τα 600 m. Στα ανώτερα τμήματα της λεκάνης του ρέματος Ξηρολάκκι, από τα 1.500- 1.600 m, εντοπίζονται συστάδες οξιάς σε μίξη με την ελάτη. Στη δυτική και νότια πλευρά, τη ζώνη του πουρναριού διαδέχεται και η μαύρη πεύκη που κυριαρχεί από τα 1.200 m έως τα 1.500-1.600 m, ενώ εντός των ρεμάτων φθάνει έως τα 1.800 m.

Εικόνα 4: Χαρακτηριστική εικόνα της βλάστησης στις δυτικές και τις ανατολικές

Εικόνα 5: πλαγιές του ορεινού όγκου

Στη συνέχεια, σε υψόμετρο από 1.400 έως 2.000 m, συναντάται η ζώνη του ρόμπολου, το οποίο συνθέτει αμιγή δάση στα ανατολικά και βόρεια τμήματα του βουνού. Το ρόμπολο εμφανίζεται στα 1.000-1.100 m. και διαδέχεται τη ζώνη της μαύρης πεύκης από υψόμετρο 1.400 έως 2.000 m. Σε μεγαλύτερο υψόμετρο το δάσος αραιώνει, το ρόμπολο αποκτά σταδιακά τη μορφή θάμνου και στα 2.600 m περίπου φθάνει στα όρια της αντοχής του στις χαμηλές θερμοκρασίες, δημιουργώντας ένα από τα υψηλότερα όρια δασικής βλάστησης στην Ευρώπη. Στη βόρεια πλευρά, το ρόμπολο κυριαρχεί από τα 1.700 m και άνω. Από τα 1.600 m έως και τα αλπικά λιβάδια, ο Όλυμπος καλύπτεται από θαμνώδη και ποώδη βλάστηση κυρίως από το πυξάρι. (Σφήκας, 2001)

Στην αλπική ζώνη του Ολύμπου, σε ύψος 2.500 m και πάνω, συναντώνται θάμνοι, αλπικά λιβάδια και χασμόφυτα, ριζωμένα σε σάρρες και σχισμές βράχων. Η βλάστηση στο φαράγγι του Ενιπέα παρουσιάζει σημαντικές ιδιομορφίες, ως αποτέλεσμα της γεωμορφολογίας και των ποικίλων μικροκλιμάτων. Τα αείφυλλα πλατύφυλλα αναπτύσσονται πάνω από το υψομετρικό όριό τους, ενώ το ρόμπολο, είδος ψυχρόβιο, εμφανίζεται ακόμη και στα 400 m, φαινόμενο εξαιρετικά σπάνιο. Έπειτα, κοντά στη Μονή Αγίου Διονυσίου ευδοκιμούν πεύκα, έλατα, οξιές, ίταμοι, γαύροι, κουφοξυλιές και λεπτοκαρυές. Στα χαμηλά υψόμετρα κυριαρχεί, ο πλάτανος και μικρές συστάδες ιτιάς μέσα στην κοίτη του ποταμού.

Εικόνα 6: Λείριο το χαλκηδονικό, Ανακαμπτής η πεταλουδόμορφη, Φριτιλάρια

Η χλωρίδα του Ολύμπου διαθέτει περισσότερα από 1.700 είδη. Σε χαμηλό υψόμετρο φύονται περισσότερα από 50 είδη ορχιδέας, ανεμώνες, κρόκοι, αγριονεραγκούλες, γαϊδουράγκαθα και ενδημικά είδη όπως η αυμπριέτα η θεσσαλική, το κενταύριο του Γκρμπάβατς, το κενταύριο του Λιτοχώρου, το μελάμπυρο το βλεφαρυδωτό, η οφρύς της Ελένης. Στη ζώνη του ρόμπολου, ενδημικά είδη είναι η ασπέρουλα η βρυόμορφη, το ερύσιμο του Ολύμπου, η ευφόρβια του Χελδράιχ, το ιεράκιο το ελληνικό, το ομφαλόδες της Λουσίλ και η βιόλα η δελφινανθής. Πάνω από τα 2.800m υψόμετρο, έχουν καταγραφεί περισσότερα από 100 είδη, ενδημικά της Βαλκανικής χερσονήσου και άλλα που φύονται μόνο στον Όλυμπο, είδη που περιλαμβάνονται στον «Κόκκινο Κατάλογο των Ειδών που Κινδυνεύουν με Εξαφάνιση» και είδη με περιορισμένη εξάπλωση στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Στα τοπικά ενδημικά είδη του Ολύμπου ανήκουν η αχιλλέα η αμβροσιακή, η βρασσική του χιονιού, η καμπανούλα των Ορειάδων, η κενταύριο του Γκρίζεμπαχ, το κεράστιο του Θεόφραστου, η κορυδαλίσ, η ευφόρβια, η φεστούκα του Ολύμπου, το λιγουστικό του Ολύμπου, η ποτεντίλλα των θεών, η βερονίκη η θεσσαλική και η βιόλα του Ολύμπου (Σφήκας, 1974).

Για την πλήρη και αναλυτική καταγραφή της χλωρίδας του Εθνικού Δρυμού αλλά και γενικότερα όλου του ορεινού όγκου του Ολύμπου, έχουν εκπονηθεί διάφορα συγγράμματα, με κυριότερη το έργο *Wild flowers of Mount Olympus* (Strid 1980), ενώ η διάκριση των τύπων βλάστησης έγινε από τους Horvat et al. (1974) Ντάφη (1989) και Ζάγκα (1994). Ο καθορισμός, η περιγραφή και η χαρτογράφηση των τύπων δασικών οικοτόπων που απαντώνται στον Δρυμό, έγινε με ανάλυση των στοιχείων υπαίθρου, από το Εργαστήριο Δασοκομίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στα πλαίσια του προγράμματος ΦΥΣΗ 2000 (Ζάγκας κ. α. 2002).

➤ Μύκητες

Στον Όλυμπο έχουν καταγραφεί μέχρι σήμερα 326 είδη μυκήτων, 67 από τα οποία είναι σπάνια. Σε χαμηλό υψόμετρο αναπτύσσεται μεγάλη ποικιλία ειδών, όπως ο άστρειος ο υγρομετρικός, ο κόπρινος ο τριχωτός, ο δακρυμύκης ο σταγονόμορφος, το αυτί του Ιούδα ή επιστημονικά αυρικούλάρια η ωτιόμορφη, ο σουίλλος ο βοδινός. Τα οικοσυστήματα της μέσης ορεινής ζώνης ευνοούν την ανάπτυξη ειδών όπως ο αμανίτης ο μυγοκτόνος και ο φαλλοειδής, η μυκήνη η αλκαλική, η κρανοφόρος και η σεινέσειος, η μακρολεπιότα η υψηλή, η τρεμέλα η μεσεντερική και ο υγροφόρος ο ελαφαντοστέινος.

Η γκουεπίνια η λαχανοειδής που είναι σπάνια στη χώρα, παρατηρήθηκε στα ελατοδάση του Εθνικού Δρυμού, όπως και η καλοσκύφη η γυαλιστερή. Στα ελατοδάση καταγράφηκε και η πυθία η κοινή που αναπτύσσεται στα νεκρά κλαδιά και ο υγροφόρος ο μαρτιάτικος που αναπτύσσεται στο έδαφος. Σπάνιος είναι επίσης ο νεολεντίνος ο λεπιωτός, που καταγράφηκε μόνο μία φορά, σε καμένους κορμούς μαύρης πεύκης, κοντά στο Καταφύγιο «Σπήλιος Αγαπητός», ο κοπρινέλλος ο ακτινωτός που αναπτύσσεται στη φυλλάδα των δασών οξιάς και το ισχνόδερμα το ρητινώδες που προτιμά νεκρούς κορμούς και πρέμνα οξιάς, στο έδαφος δασών οξιάς υπάρχει η σπάνια ραμάρια η φιλανδική γκριζοβιολετιά.

Ωστόσο ένα από τα πιο διάσημα μανιτάρια του Ολύμπου είναι ο μύκητας Δίας ο Ολύμπιος, που περιγράφηκε ως νέο γένος και είδος το 1987, εντοπίστηκε στη διαδρομή «Πριόνια-Καταφύγιο Σπήλιος Αγαπητός», σε χαμηλά κλαδιά ρόμπολου. Ένα νέο είδος μικρομύκητα που καταγράφηκε είναι η νέκτρια η Γανυμήδειος, που συγκαταλέγεται στα απειλούμενα είδη, καθώς μια πυρκαγιά θα μπορούσε να

καταστρέφει τη μοναδική θέση όπου έχει βρεθεί. Στα μικρά κουκουνάρια της δασικής πεύκης αναπτύσσεται το αυρισκάλλιο και στη βάση των κορμών της η σπάνια στην Ελλάδα σπάραξη η σγουρή, ενώ στις ρίζες της δασικής και της λευκόδερμης πεύκης επιλέγει να αναπτυχθεί ο βωλίτης ο πευκόφιλος. Σε μεγάλο υψόμετρο του βουνού υπάρχουν μύκητες όπως η καλβάτια η γιγάντια, το λυκόπερδο το φλασκοειδές, ο μαράσμιος ο ορειάδης, η στροφαρία η κορωνούλα, βάσκελλο το λιβαδίσιο.

Εικόνα 7: Ο μύκητας *Zeus olympius*

➤ Πανίδα

Η πανίδα του βουνού χαρακτηρίζεται από την παρουσία σημαντικών, σπάνιων και απειλούμενων ειδών. Στον Εθνικό Δρυμό Ολύμπου, καθώς και στην ευρύτερη περιοχή έχουν καταγραφεί 35 είδη θηλαστικών, όπως και το αγριόγιδο, το ζαρκάδι, το αγριογούρουνο, η αλεπού, η αγριόγατα, το κουνάβι, ο ασβός, ο λαγός, ο σκίουρος, η νυφίτσα, αλλά και μικρά θηλαστικά όπως νυχτερίδες και ποντικοί. Στην περιοχή της Πέτρας, του Κάτω Ολύμπου και στο Οροπέδιο των Μουσών, εμφανίζεται η καφέ αρκούδα, ενώ η παρουσία του λύκου είναι περιστασιακή ή εποχική, καθώς εκτιμάται ότι ακολουθεί τα κοπάδια κτηνοτροφικών ζώων. Σε χαμηλό υψόμετρο τα θηλαστικά που συναντώνται είναι οι νυφίτσες, τα κουνάβια, οι ασβοί, οι σκαντζόχοιροι, οι μυγαλές, οι δασοποντικοί, οι λαγοί, οι αλεπούδες και διάφορα είδη νυχτερίδων. Θηλαστικά όπως ο λαγός και ο ασβός, ο κρικοποντικός, ο δασομυωξός και ο βουνομυωξός, εμφανίζονται στα μεσαία υψόμετρα του βουνού, όπως και η αγριόγατα που βρίσκεται στα φυλλοβόλα δάση. Στα σπήλαια και στους κάθετους βράχους εντοπίζονται πολλά είδη νυχτερίδων, όπως η παρδαλονυχτερίδα,

νανονυχτερίδα, βουνονυχτερίδα, τρανορινόλοφος κ.ά.. Στη ζώνη του ρόμπολου συναντώνται θηλαστικά όπως το ζαρκάδι, ο σκίουρος, το αγριογούρουνο και περιστασιακά ο λύκος. Σε μεγάλα υψόμετρα όπου οι συνθήκες είναι πιο δύσκολες, στα αλπικά λιβάδια και στις κορυφές επιβιώνουν λίγα είδη, όπως το αγριόγιδο και ο χιονοποντικός. (Μαλακού, 1985)

Εικόνα 8: Αγριόγιδο Ολύμπου

Αναφορικά με την Ορνιθοπανίδα, ο Όλυπος κατατάσσεται στις Σημαντικές Περιοχές της Ευρώπης και μέχρι σήμερα έχουν καταγραφεί περισσότερα από 148 είδη πουλιών. Σε μικρό υψόμετρο με πλούσια βλάστηση μακκίας και πουργαροτόπια, σε λιβάδια, ρέματα και στις αγροτικές εκτάσεις περιμετρικά του βουνού, κατοικούν καρδερίνες, αηδόνια, σιρλοτσίχλωνα, φλώροι, ασπροκωλίνες, κοκκινοτσιροβάκοι, μαυροτσιροβάκοι, θαμνοτσιροβάκοι, πέρδικες, ωχροστριτισίδες, τρυγόνια, μελισσοφάγοι, τσαλαπετεινοί, αετομάχοι, γιδοβύζια κοκκινοκεφαλάδες, μαυροπελαργοί, αλλά και πετρίτες και χιονοψάλτες που αναζητούν καταφύγιο τον χειμώνα. Στα δάση της μαύρης πεύκης, της οξιάς και της ελάτης, υπάρχουν δρυκολάπτες, 8 από τα 10 είδη που υπάρχουν στην Ελλάδα, δενδροβάτες, παπαδίτσες, φυλλοσκόποι, βασιλίσκοι, κιτρινοστριτισίδες, σπίνιοι, κοκκινολαίμηδες, δενδροτσοπανάκοι, πετροπέρδικες, μπούφοι, σφηκιάρηδες, γερακίνες, μαυροκιρκίνεζα, δενδρογέρακα, φίδαετοί. Στα πυκνά δάση των φυλλοβόλων βρίσκεται ο δρυομυγοχάφτης που είναι σπάνιο είδος. Στα δάση του ρόμπολου και τις ανοικτές εκτάσεις βρίσκουν καταφύγιο αρπακτικά όπως το διπλοσάινο, ο χρυσαετός, ο πετρίτης, ο γερακαετός και είδη όπως ο σταυρομύτης, ο πύρρουλας, η βουνοπαπαδίτσα, ο αιγωλιός, ο κούκος, το σκαρθάκι, ο

βουνοδενδροβάτης, ο καστανολαίμης, η γερακότσιγλα, ο χρυσοβασιλίσκος, η δενδροσταρήθρα, η σταχτάρα. Σε μεγάλο υψόμετρο κατοικούν είδη όπως ο χρυσαετός, ο τοιχοδρόμος, η κιτρινοκαλιακούδα, η χιονάδα, ο σταχτοπετρόκλης, ο μαυρολαίμης, ο πυροκόττυφας.

Εικόνα 9: Μεσαίος δρυκολάπτης

Στον Όλυμπο έχουν καταγραφεί 9 είδη αμφιβίων και 21 είδη ερπετών, όπου τα περισσότερα προστατεύονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως η στικτή χελώνα, ο λαφίτης και η μεσογειακή χελώνα. Σε χαμηλό υψόμετρο συναντώνται είδη όπως ο βαλκανοβάτραχος, ο τυφλίτης, ο κυρτοδάκτυλος, η σαΐτα, η οχιά, ο έφιος, ο σαπίτης, αλλά και ενδημικά ή σπάνια είδη, όπως η κρασπεδωτή χελώνα, το σιλιβούτι και το σπιτόφιδο. Η στικτή νεροχελώνα έχει βρεθεί μόνο στα νερά του αρχαιολογικού χώρου του Δίου, ενώ στα οικοσυστήματα της μέσης ορεινής ζώνης εμφανίζονται είδη όπως ο ελληνικός βάτραχος στα φυλλοβόλα και τα μικτά δάση, ο ευκίνητος βάτραχος στα δάση φυλλοβόλων, η μπράσκα στα δάση κωνοφόρων, το κονάκι στα λιβάδια και τα φυλλοβόλα δάση, ο αβλέφαρος στα λιβάδια και τα ανοίγματα των δασών, το λιμνόφιδο και το αγιόφιδο. Σε ίδιο υψόμετρο παρατηρείται ο κοινός και ο μακεδονικός τρίτωνας που ζουν σε λίμνες, η μεσογειακή χελώνα και ο λαφίτης. Στη ζώνη του ρόμπολου, τα είδη αμφιβίων και ερπετών είναι λίγα σε αριθμό, όπως η κιτρινομπομπίνα και ο πράσινος φρύνος, η πράσινη σαύρα, ο στεφανοφόρος και το νερόφιδο.

Εικόνα 10: Κρασπεδοτή χελώνα

Επίσης, στο βουνό έχουν καταγραφεί 200 είδη ασπόνδυλων, ορισμένα από τα οποία είναι προστατευόμενα, όπως η ακρίδα ενδημική της Ελλάδας και ένα είδος πεταλούδας που είναι ενδημική της Βαλκανικής χερσονήσου. Μεγάλος αριθμός λιβελούλας βρίσκεται στον Ενιπέα, ένα εξαιρετικά σπάνιο κολεόπτερο κατοικεί στους κορμούς γέρικων πεύκων, ενώ το σκαθάρι προτιμά τα διάκενα των δασών. Οι πεταλούδες συνήθως συναντώνται σε ξερές ασβεστολιθικές περιοχές, σε λιβαδικές εκτάσεις με αραή βλάστηση μεγάλου υψομέτρου και πολλές από τις οποίες έχουν ονόματα εμπνευσμένα από την ελληνική μυθολογία. Στην ίδια ζώνη κατοικεί ο ελαφοκάνθαρος, το σκαθάρι και το κολεόπτερο.

Συμπερασματικά, τα στοιχεία που εντοπίζονται στην ΠΕ Πιερίας όπως ο Όλυμπος, καθώς και τα δάση, τα ποτάμια, οι παράκτιοι υγρότοποι, οι πεδινές περιοχές και οι θαλάσσιες ζώνες, συνθέτουν ένα ενιαίο οικοσύστημα. Όλα αυτά τα στοιχεία, αλλά και το καθένα μεμονωμένα συνθέτουν ένα τόπο με πλούσιο φυσικό περιβάλλον και μεγάλη ποικιλία πανίδας και χλωρίδας. Η ΠΕ Πιερίας από περιβαλλοντική άποψη διαθέτει ένα πλήθος στοιχείων, με την πολυμορφία και σπάνια ιδιομορφία τους, συνθέτουν μοναδικά οικοσυστήματα. Όπως ο Εθνικός Δρυμός Ολύμπου, του οποίου ο πυρήνας έχει έκταση 40 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Το 1983 λόγω της σπάνιας περιβαλλοντικής και οικολογικής αξίας του Ολύμπου, ανακηρύχθηκε πρώτος εθνικός δρυμός της χώρας με σκοπό την προστασία της άγριας πανίδας, της χλωρίδας και του φυσικού του κάλλους.

Το τοπίο του Ολύμπου είναι από τα πιο ιδιαίτερα της χώρας, καθώς διαθέτει σπάνια ομορφιά την οποία και ύμνησαν κατά καιρούς πολλοί φυσιολάτρες, ποιητές και επιστήμονες. Χαρακτηρίζεται από πολλές κορυφές, στις οποίες προσφέρεται μοναδική θέα (γωνία 360°). Υπάρχουν σημεία στα οποία εντοπίζονται βαθιά

βάραθρα, ήπια ρεύματα, ράχες και υψίπεδα που καταλήγουν στη θάλασσα. Είναι ίσως το μοναδικό βουνό που σε τόσο μικρή απόσταση, 20 χιλιόμετρα από τη θάλασσα σε ευθεία απόσταση, φθάνει σε τόσο μεγάλο ύψος. Εκτός από το ποικίλο ανάγλυφο, το τοπίο επηρεάζεται από τη μορφή των διαφόρων γεωλογικών σχηματισμών, καθώς και τη βλάστηση που είναι διαφορετική στις διάφορες ζώνες και αλλάζει με την εποχή. Το τοπίο του βουνού μπορεί να διαχωριστεί σε ενότητες, με πρώτη το δασωμένο τοπίο που αρχίζει από τα κατώτερα όρια και φθάνει μέχρι το ύψος 2.400μ. Έπειτα οι Αλπικές περιοχές με τη χαρακτηριστική τους ποώδη βλάστηση, οι βραχώδεις επιφάνειες που αποτελούνται από ασβεστολιθικούς βράχους διαφόρων χρωματισμών (λευκοί-σκουρόχρωμοι), ανάλογα και με την ορυκτολογική τους σύνθεση. (Νέζης, 2003)

Η Ελλάδα διαθέτει μεγάλη γενετική βιοποικιλότητα, βιοποικιλότητα ειδών, βιοποικιλότητα φυτοκοινωνιών-οικοσυστημάτων και βιοποικιλότητα τοπίων. Η προστασία της πρέπει να αντιμετωπίζεται ως κάτι ενιαίο. Η προστασία και διατήρηση των τοπίων εξαρτάται από την προστασία και διατήρηση της βιοποικιλότητας των οικοσυστημάτων, η σταθερότητα των οικοσυστημάτων εξαρτάται από την προστασία και διατήρηση των ειδών που συμμετέχουν στη δομή τους.

3.4.3. ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Ο Όλυμπος είναι το ψηλότερο βουνό της Ελλάδας με υψόμετρο 2.917μ και αποτελεί σύμβολο του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού. Οι δρόμοι και τα μονοπάτια που διασχίζουν τον ορεινό όγκο, δίνουν τη δυνατότητα στον επισκέπτη να γνωρίσει το βουνό, την πλούσια χλωρίδα και πανίδα, καθώς και το σπουδαίο φυσικό του κάλλος. (Επιμελητήριο Πιερίας, 2018)

Ο Όλυμπος λόγω της σπάνιας περιβαλλοντικής και οικολογικής του αξίας, αποτελεί το πρώτο βουνό στην Ελλάδα για το οποίο εφαρμόστηκε το 1938 ειδικό καθεστώς προστασίας, με τη ανακήρυξή του σε Εθνικό Δρυμό, με σκοπό την προστασία της άγριας πανίδας, χλωρίδας και του φυσικού κάλλους της περιοχής. Το 1938 ξεκίνησε να προστατεύεται, όταν με το Βασιλικό Διάταγμα της 9ης Ιουνίου και βάσει του Αναγκαστικού Νόμου 856/1937 «Περί ιδρύσεως εθνικών δρυμών», ιδρύθηκε ο

Εθνικός Δρυμός (Β.Δ. 9-6-1938 ΦΕΚ 248Α/1938). Σύμφωνα με τον νόμο εγκαινιάστηκε το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της φύσης στην χώρα προβλέποντας μεταξύ άλλων, ότι «..δύναται να κηρρύσωνται ως εθνικοί δρυμοί δασικά περιοχάι, αι οποίαι παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον εξ απόψεως διατηρήσεως της αγρίας χλωρίδος και πανίδος, των γεωμορφολογικών σχηματισμών, του υπεδάφους, της ατμοσφάιρας, των υδάτων και γενικώς του φυσικού περιβάλλοντος των και των οποίων κρίνεται επιβελημένη η προστασία, η διατήρησις και η βελτίωσις της συνθέσεως, της μορφής και των φυσικών καλλονών των, δι' αισθητικήν, ψυχικής και υγιεινήν απόλαυσιν και ανάπτυξιν του τουρισμού, ως και την διενέργειαν πάσης φύσεως επιστημονικών ερευνών..». Με το ίδιο διάταγμα ορίζεται ο πυρήνας του Εθνικού Δρυμού, που έχει έκταση 40 τετραγωνικά χιλιόμετρα και η περιφερειακή του ζώνη. Έπειτα από την κήρυξη του Ολύμπου σε Εθνικό Δρυμό, ακολούθησε η περαιτέρω αναγνώριση της σημασίας του φυσικού περιβάλλοντος από το κράτος και σε συνδυασμό με τις διεθνείς εξελίξεις, οδήγησαν στη κήρυξη νέων προστατευόμενων περιοχών και στην διαμόρφωση του αντίστοιχου θεσμικού πλαισίου της Ελλάδας.

Με την Υπουργική Απόφαση 164974/18.7.1985 (ΦΕΚ 467/23/Α/30.1.1981) εγκρίνεται ο κανονισμός λειτουργίας του Εθνικού Δρυμού και ορίζονται οι επιτρεπόμενες χρήσεις και δραστηριότητες, που είναι οι εξής:

- i. Η είσοδος στον Δρυμό επιτρέπεται μόνο από τους υπάρχοντες δρόμους.
- ii. Η παραμονή στον Δρυμό επιτρέπεται από την ανατολή μέχρι τη δύση του ήλιου, με εξαίρεση τα μέλη των Ορειβατικών Συλλόγων για τους οποίους είναι επιτρεπτή η διανυκτέρευση στα ειδικά καταφύγια.
- iii. Το ελεύθερο παιχνίδι επιτρέπεται μόνο στους χώρους που είναι διαμορφωμένοι για αυτόν τον σκοπό.
- iv. Λόγω της ύπαρξης πολλών γκρεμών και ρεμάτων υπάρχουν κίνδυνοι, επομένως οι επισκέπτες για δική τους ασφάλεια δεν πρέπει να απομακρύνονται από τους καθορισμένους χώρους αναψυχής και από τα ειδικά διαμορφωμένα μονοπάτια. Παιδιά κάτω των 14 ετών πρέπει να συνοδεύονται.
- v. Κατά την παραμονή στον Εθνικό Δρυμό δεν επιτρέπεται:
 - Η στάθμευση σε χώρους πέρα από τους ειδικούς χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων ή τις ειδικές διαπλατύνσεις των δρόμων.
 - Η καταστροφή ή απομάκρυνση τεχνικών έργων και υλικών του Δρυμού.

- Η μεταφορά κοπτικών εργαλείων, η κοπή δένδρων και θάμνων, το ξερίζωμα και η συλλογή φυτών και σπόρων και γενικά κάθε φθορά της βλάστησης.
 - Η συλλογή και μεταφορά φυτοχώματος και καυσόξυλων.
 - Το άναμμα φωτιάς και το πέταμα αναμμένων τσιγάρων και σπύρων.
 - Η κατασκήνωση με οποιαδήποτε μορφή (τροχόσπιτα, σκηνές κ.λπ.) στην έκταση του Δρυμού, εκτός από την κατασκήνωση σε σκηνές στη θέση «Παλιοκαλύβα» ύστερα από συνεννόηση με την τοπική δασική αρχή.
 - Η ελεύθερη κυκλοφορία ζώων που συνοδεύονται από επισκέπτες.
 - Η επίδειξη ή τοποθέτηση πινακίδων και σημάτων.
 - Η πώληση τροφίμων και άλλων αντικειμένων, καθώς και η έκθεση και διανομή αυτών.
 - Το κυνήγι ζώου με οποιοδήποτε μέσο, σε όλη τη διάρκεια του έτους στον πυρήνα του Δρυμού, καθώς και μέσα και γύρω από τους χώρους αναψυχής σε απόσταση 1.000 μέτρων περιμετρικά.
 - Η αφαίρεση ή καταστροφή φωλιών, αυγών ή νεοσσών πουλιών και γενικά η ενόχληση και καταστροφή ειδών της πανίδας.
 - Η κολύμβηση στα ρέματα του Δρυμού.
 - Η ενόχληση των άλλων επισκεπτών.
 - Η απόθεση σκουπιδιών σε χώρους πέραν των δοχείων απορριμμάτων και η ρύπανση του χώρου.
 - Η πρόκληση ζημιών σε γεωλογικούς σχηματισμούς.
 - Η φωτογράφιση των επισκεπτών για εμπορικούς λόγους.
 - Η βοσκή κάθε ζώου στον πυρήνα του Δρυμού.
 - Η εγκατάσταση κυψελών μελισσών χωρίς άδεια της υπηρεσίας.
- vi. Αρμόδιες αρχές για πληροφορίες είναι η Διεύθυνση Δασών Νομού Πιερίας και το Δασονομείο Λιτοχώρου.
- vii. Για τους παραβάτες του κανονισμού αυτού εφαρμόζονται οι διατάξεις του Ν.Δ. 86/1969, του Ν.Δ. 996/1971, του Ν. 177/1975 και του Ν. 998/1979.

Στη συνέχεια, το έτος 1976 το Συμβούλιο της Ευρώπης ενέταξε τον Όλυμπο στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Βιογενετικών Αποθεμάτων. Το εν λόγω δίκτυο στοχεύει στη διατήρηση αντιπροσωπευτικών δειγμάτων της χλωρίδας, της πανίδας και των φυσικών περιοχών της Ευρώπης. Εκτός των ανωτέρω, ισχύει η σχετική Εθνική νομοθεσία καθώς και Διεθνείς Συνθήκες για την προστασία του φυσικού

περιβάλλοντος (Δασική και Περιβαλλοντική Νομοθεσία, Κοινοτικό και Εθνικό Θεσμικό Πλαίσιο κλπ). (Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. 2007)

Ενώ, το έτος 1981 η UNESCO τον συμπεριέλαβε στα σπουδαιότερα οικοσυστήματα του κόσμου, ως Απόθεμα της Παγκόσμιας Βιόσφαιρας από το πρόγραμμα Άνθρωπος και Βιόσφαιρα (Man and Biosphere-MAB), χαρακτηρίζοντάς το διατηρητέο οικοσύστημα της παγκόσμιας βιόσφαιρας, ως ζώνη ειδικής προστασίας και τόπος κοινοτικού ενδιαφέροντος. (Πασχαλούδης, 2004) (UNESCO 2014) Συγκεκριμένα, εντάχθηκε στη λίστα Βιογενετικών Αποθεμάτων ο Εθνικός Δρυμός Ολύμπου (πυρήνας) με έκταση 3.988 εκτάρια. (<http://www.ekby.gr>) Τα αποθέματα βιόσφαιρας είναι πολλαπλών σκοπών προστατευόμενες περιοχές, οι οποίες δημιουργήθηκαν ώστε να υποδείξουν του τρόπου με τον οποίο ο άνθρωπος πρέπει να συνυπάρχει με τη φύση, να διαφυλάξουν είδη και φυσικές κοινότητες, καθώς και να βρουν τρόπους αξιοποίησης του περιβάλλοντος χωρίς να υποβαθμιστεί (Ανδρεδάκης 1996).

Το έτος 1985 ο Πιερίκος Όλυμπος συγκεκριμένα, κηρύχθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού ως Αρχαιολογικός και Ιστορικός Τόπος, άρρηκτα συνδεδεμένος με τις μνήμες του Ελληνισμού από την αρχαιότητα έως σήμερα (ΦΕΚ 474/Β/1985 και 342/ΑΑπ/2011). Η ανακήρυξή του έγινε προκειμένου να προστατευθούν οι διάσπαρτοι αρχαιολογικοί του χώροι, καθώς και η συνολική του εικόνα, που αποτελεί και την κατ' εξοχήν μνημειακή και ιστορική του όψη, από κάθε είδους έμμεση και άμεση αλλοίωση. Ενώ, στη συνέχεια ακολούθησε το 1987 και η κήρυξη του Θεσσαλικού Ολύμπου (ΦΕΚ 317/Β/1987).

Αναφορικά με την πανίδα, η ευρωπαϊκή ένωση έχει συμπεριλάβει την περιοχή του Ολύμπου σαν μια από τις πιο σημαντικές περιοχές για την ορνιθοπανίδα. Το 1992 το Συμβούλιο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ενέταξε τον Όλυμπο στις Σημαντικές για την Ορνιθοπανίδα Περιοχές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, καθώς χαρακτηρίζεται από την παρουσία σημαντικών, σπάνιων και απειλούμενων ειδών. Έως σήμερα έχουν καταγραφεί περισσότερα από 148 είδη πουλιών. (Εθνικός Δρυμός Ολύμπου, 2004).

Από το 2002 μέχρι και σήμερα, αρμόδιος για την προστασία, διαχείριση και ανάδειξη του Ολύμπου είναι ο Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Ολύμπου. Με βάση τον Ν. 4685/2020, ο Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Ολύμπου

εντάσσεται αυτοτελώς στην υπό ίδρυση Μονάδα Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Ολύμπου. Η έδρα του Φορέα είναι στο Λιτόχωρο της ΠΕ Πιερίας. Οι αρμοδιότητες του Φορέα προβλέπονται από το Ν.2742/1999 (άρθρο 15) όπως αυτός συμπληρώθηκε με το Ν.3044/2002.

Το 2004 ο Όλυμπος αδελφοποιήθηκε με το Tai Shan, το διασημότερο από τα πέντε ιερά βουνά της Κίνας, ενώ το έτος 2013 συμπεριλήφθηκε στο Δίκτυο των Εμβληματικών Βουνών της Μεσογείου.

Έπειτα, το 2006 ο Όλυμπος συμπεριλήφθηκε στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών Natura 2000, ως Ειδική Ζώνη Προστασίας (ΖΕΠ) και Ειδική Ζώνη Διατήρησης (ΕΖΔ) με την ονομασία «Όρος Όλυμπος» και κωδικό GR1250001, για την ορνιθοπανίδα, σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους και την Οδηγία 2009/147/ΕΕ για τα άγρια πουλιά. Πολλά είδη χλωρίδας και πανίδας περιλαμβάνονται στις παραπάνω Οδηγίες και προστατεύονται μέσω αυτών. Σκοπός αποτελεί η προστασία της βιολογικής ποικιλότητας με τη λήψη κατάλληλων και αναγκαίων μέτρων, ώστε να διασφαλίζεται η διαφύλαξη ή η αποκατάσταση σε βαθμό ικανοποιητικό, προκειμένου να διατηρηθούν οι φυσικοί οικότοποι και τα είδη χλωρίδας και πανίδας κοινοτικού ενδιαφέροντος (Ταμπάκης 2009).

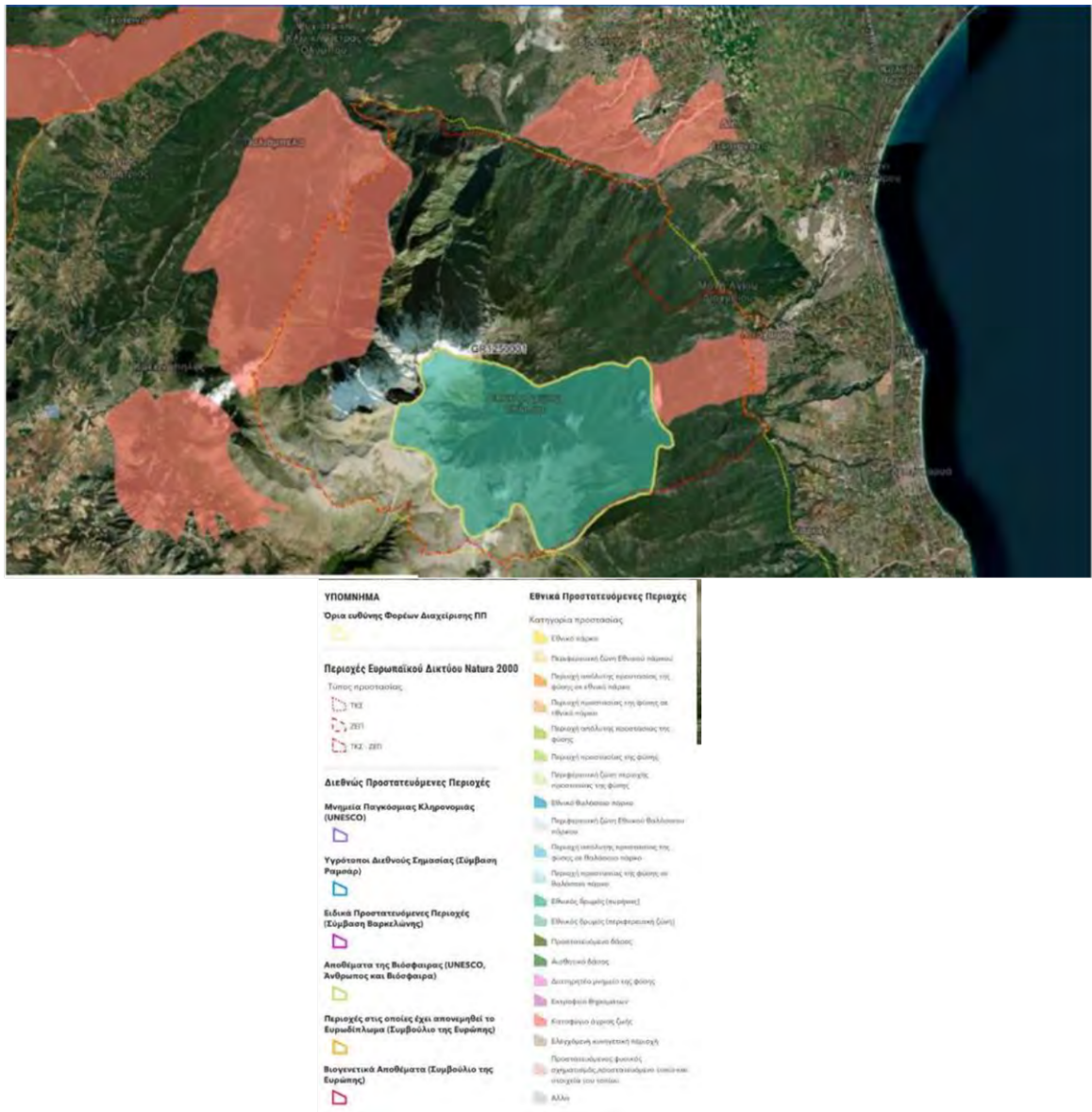
Αναφορικά με τη διατήρηση της πανίδας, προστασία παρέχουν και τα τμήματα των Καταφυγίων Άγριας Ζωής (ΚΑΖ) που υπάρχουν στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου. Αυτά είναι τα «Άγιος Ιωάννης - Τρόχαλο (Λιτοχώρου) (ΦΕΚ 706/1982), «Σιόποτο - Δούλος - Παλιάμπελα (Κοκκινοπηλός - Καλύβια)» (ΦΕΚ 599/30.4.1976), «Μαγκούτα - Αλωνάκι - Καραμάνο» (ΦΕΚ 277/Β/1988), «Βροντού» (Καρίτσας - Δίου)» (ΦΕΚ 628/Β/1988) και «Καρυά - Συκαμνέα» (Ελασσόνας) (ΦΕΚ 589/Β/19797).

Επιπλέον, ο πυρήνας του Εθνικού Δρυμού του Ολύμπου έχει προταθεί ως Τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (Τ.Ι.Φ.Κ.) με κωδικό ΑΤ4011027, καθώς και οι χαράδρες Ξηρολάκκι και Παπά Ρέμα, με κωδικό ΑΤ3011043. Το Τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΤΙΦΚ) αποτελεί ένα τόπο, ο οποίος διακρίνεται για την αισθητική του αξία και παραμένει σε αξιόλογο βαθμό φυσικός, αν και συχνά είναι δομημένος, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις περιλαμβάνει παραδοσιακούς οικισμούς, αρχαιολογικούς ή ιστορικούς χώρους. Το μέγεθός ορίζεται με ανθρώπινα μέτρα και

δεν υπερβαίνει τη δυνατότητα πεζοπορίας μιας μέρας, εκτός από ειδικές εξαιρέσεις (Χατζημπίρος & συν. 2002,).

Είναι επίσης, σημαντικό να αναφερθεί ότι στην ευρύτερη περιοχή ισχύουν, η Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου Κοινότητας Λεπτοκαρυάς (447/Δ'/23.8.1990), η Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου Δήμου Λιτοχώρου (Φ.Ε.Κ. 87/Δ'/16.2.1990) και το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Δήμου Δίου (Φ.Ε.Κ. 64/Τ.Α.Α.Π./14.2.2008).

Χάρτης 4: Οι προστατευόμενες περιοχές στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου

Πηγή: EKBY, 2021, <https://www.visitgreeknature.gr/>

Πρόσφατα, το 2021 εκδόθηκε το Προεδρικό Διάταγμα «Χαρακτηρισμός της χερσαίας και υδάτινης περιοχής του Όρους Ολύμπου ως Εθνικού Πάρκου, οριοθέτηση και καθορισμός ζωνών προστασίας αυτού, χρήσεων γης, όρων και

επιτρεπόμενων δραστηριοτήτων». (ΦΕΚ 610Δ'/17-09-2021) Στο Εθνικό Πάρκο Ολύμπου περιλαμβάνεται όλη η έκταση του βουνού, συνολικά 235.620 στρέμματα, για το οποίο ορίζονται χρήσεις, μέτρα, όροι προστασίας και ρύθμισης οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως ο τουρισμός. Σκοπός του Προεδρικού Διατάγματος είναι η προστασία, διατήρηση και διαχείριση της φύσης και του τοπίου ως φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Αποτελεί πολύτιμο εθνικό φυσικό πόρο ο οποίος χαρακτηρίζεται από μεγάλη βιολογική, οικολογική, ιστορική, αισθητική, επιστημονική και γεωμορφολογική αξία, με το χαρακτηρισμό ως Εθνικό Πάρκο.

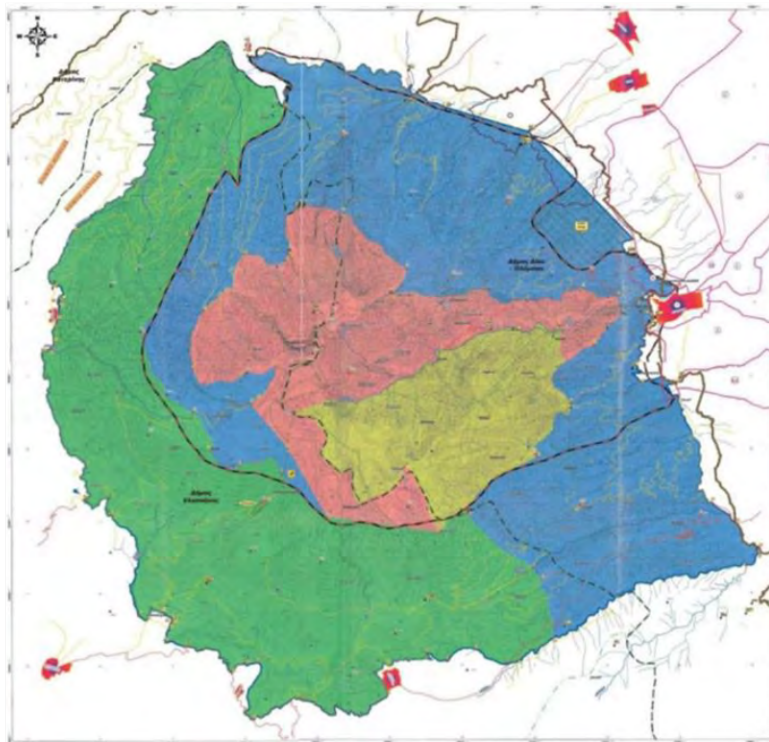
Ειδικότερα, επιδιώκεται η διατήρηση και διαχείριση των σπάνιων οικοτόπων και των ειδών χλωρίδας και πανίδας που εντοπίζονται στη περιοχή, καθώς και η θεσμοθέτηση μέτρων για την εξασφάλιση της αρμονικής συνύπαρξης ανθρώπου και φύσης στο πλαίσιο της αειφόρου διαχείρισης. Η έκταση του Εθνικού Πάρκου χωρίζεται σε τρεις ζώνες προστασίας, ενώ υπάρχει και μία τέταρτη περιφερειακή, που εκτείνεται από την πλευρά του Δήμου Ελασσόνας, όπως φαίνεται και στον επόμενο χάρτη. Οι εν λόγω ζώνες προστασίας είναι οι εξής:

- Η Α Ζώνη έχει έκταση 34.710 στρέμματα, αποτελεί τον πυρήνα του Εθνικού Πάρκου και χαρακτηρίζεται ως Περιοχή Προστασίας της Φύσης, όπου επιτρέπονται η επιστημονική έρευνα, οι δασοπονικές εργασίες, καθώς και εργασίες συντήρησης και αναβάθμισης του ευρωπαϊκού μονοπατιού E4.
- Η Β Ζώνη καταλαμβάνει συνολική έκταση 55.700 στρεμμάτων και περιλαμβάνει τα τρία ορειβατικά καταφύγια της περιοχής. Στη ζώνη αυτή επιτρέπονται εργασίες συντήρησης και βελτίωσης των υφιστάμενων καταφυγίων και οικοτουριστικές δραστηριότητες, όπως η ορειβασία, η αναρρίχηση, το ορειβατικό σκι και η άθληση, όπως μαραθώνιοι, αλεξιπτώτο βουνού, αεροαθλήματα χωρίς μηχανικά μέρη. Αντίθετα, απαγορεύονται δραστηριότητες οι οποίες λόγω μαζικότητας, έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον ή δημιουργούν όχληση, όπως ο αθλητισμός με τροχοφόρα. Δέσμευση για τα τροχοφόρα αποτελεί η κίνηση και στάθμευσή τους, μόνο στις υφιστάμενες οδούς και όχι εκτός δικτύου.
- Η Γ Ζώνη έχει έκταση 145.210 στρέμματα, στην οποία επιτρέπονται, υπό όρους, οικοδομικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την κατασκευή ορειβατικών καταφυγίων και υποδομών ξεκούρασης και εξυπηρέτησης επισκεπτών. Επίσης, επιτρέπονται δραστηριότητες όπως η βοσκή, η μελισσοκομία, η γεωργία με συστήματα ολοκληρωμένης διαχείρισης, η υλοτομία και η θήρα με απόφαση της

αρμόδιας αρχής και σύμφωνα με τη γνώμη του Φορέα Διαχείρισης, που ορίζει αυστηρά τα θηρεύσιμα είδη, την κάρπωση και την κυνηγετική περίοδο.

- Η Δ Ζώνη (Περιφερειακή) καταλαμβάνει έκταση 138.420 στρέμματα και αναπτύσσεται περιφερειακά της προστατευόμενης περιοχής, από την πλευρά της Ελασσόνας έως τα όρια των οικισμών Κοκκινοπηλού και Καρυάς. Η ζώνη βρίσκεται υπό καθεστώς επιτήρησης της ανθρωπογενούς δραστηριότητας με τη γνωμοδότηση του Φορέα Διαχείρισης, για την αδειοδότηση κάθε προτεινόμενου έργου και δραστηριότητας.

Χάρτης 5: Οι ζώνες προστασίας του Εθνικού Πάρκου Ολύμπου

Πηγή: ΦΕΚ 610Δ'/17-09-2021

Ο Όλυμπος διαθέτει εγκεκριμένη Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη (ΕΠΜ) από το 2010, η οποία εγκρίθηκε με την υπ' αριθμόν 141874/3328/2010 απόφαση της Γενικής Διευθύντριας Περιβάλλοντος του ΥΠΕΚΑ. Στόχος της μελέτης είναι η προστασία και διατήρηση της φύσης και του τοπίου μέσω της ορθολογικής διαχείρισης, ως φυσικής κληρονομιάς και πολύτιμου εθνικού φυσικού πόρου στην ευρύτερη περιοχή του όρους Όλυμπος και ιδιαίτερα στην περιοχή του Εθνικού Δρυμού Ολύμπου.

Επίσης, το βουνό διαθέτει Σχέδιο Διαχείρισης και Κανονισμό Διοίκησης και Λειτουργίας από το έτος 2014. Επιπλέον, στο πλαίσιο του έργου «Σύνταξη ΕΠΜ,

Ειδικών Εκθέσεων και Σχεδίων Διαχείρισης για περιοχές του Δικτύου Natura 2000», που υλοποιείται οριζόντια από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ), ως απαίτηση εφαρμογής των διατάξεων των νόμων για τη θεσμοθέτηση των προστατευόμενων περιοχών της χώρας και αναμένεται να ολοκληρωθεί εντός του 2022, συντάσσεται νέα Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη. Δηλαδή συντάσσεται μελέτη τεκμηρίωσης της ανάγκης λήψης διαχειριστικών και κανονιστικών μέτρων για την περιοχή, βάσει της οποίας θα προσδιορισθούν συγκεκριμένα διαχειριστικά μέτρα για κάθε περιοχή Natura 2000 και είδος προστασίας (Σχέδιο Διαχείρισης).

Η Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη στην βάση της οποίας έρχεται το σχετικό Προεδρικό Διάταγμα, οδηγεί τελικά στο Γενικό Διαχειριστικό Σχέδιο που εξειδικεύει τους διαχειριστικούς στόχους και θέτει ως σκοπό την διατήρηση και προστασία των φυσικών πόρων, την διατήρηση της βιοποικιλότητας, του τοπίου και των φυσικών αξιών, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη και ανάδειξη της περιοχής. Δηλαδή μέσω της προστασίας και διατήρησης των αρχιτεκτονικών, ιστορικών, πολιτισμικών χαρακτηριστικών και τοπίων ιδιαίτερης αξίας, ταυτόχρονα να προωθείται η ανάπτυξη του τουρισμού και της αναψυχής. Το Σχέδιο Διαχείρισης συνοδεύεται από το «Σχέδιο Δράσης», στο οποίο θα εξειδικεύονται τα αναγκαία μέτρα, οι δράσεις, τα έργα και τα προγράμματα, οι φάσεις, το κόστος, οι πηγές και οι φορείς χρηματοδότησής τους, καθώς και το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης και οι φορείς εφαρμογής.

Στην περιοχή του Ολύμπου, ισχύουν επίσης οι ακόλουθες γενικές διατάξεις της δασικής νομοθεσίας:

- το Ν.Δ. 86/1969 (Φ.Ε.Κ. 7/Α/18-01-1969) «Δασικός Κώδικας»
- Το Ν.Δ. 996/1971 (Φ.Ε.Κ. 192/Α/1971) «Περί αντικαταστάσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών του Ν.Δ. 86/1969 και κωδικοποιήσεως των υπ' αριθ. 871/1971 και 919/1971 Ν. Δ/των»
- Ο Νόμος 998/1979 (Φ.Ε.Κ. 289/Α/1979)
- Το Π.Δ. 67/1981 (Φ.Ε.Κ. 23/Α/30-01-1981) «Περί προστασίας της αυτοφυούς χλωρίδος και άγριας πανίδος και καθορισμού της διαδικασίας συντονισμού και ελέγχου της ερεύνης επ' αυτών»

Τέλος, η περιοχή του Δρυμού που υπάγεται στη Δ/νση Δασών Πιερίας έχει κηρυχθεί ως «ευαίσθητη στις πυρκαγιές δασών και δασικών εκτάσεων» και υπάγεται σύμφωνα με το Π.Δ. 575/80 στη Β' Ζώνη.

Ο χαρακτηρισμός περιοχών ως Εθνικός Δρυμός, αποτελεί μέσο προστασίας και διαχείρισης των φυσικών πόρων, της βιοποικιλότητας και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι θεσμοθέτηση των περιοχών αυτών, εκτός από το γεγονός ότι συμβάλλει στη διασφάλιση της προστασίας της φύσης, των οικοσυστημάτων και των ειδών, παράλληλα ευνοεί την ανάπτυξη δραστηριοτήτων αναψυχής και τουρισμού, την προώθηση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και τέλος αποτελεί ισχυρό μέσο τόνωσης του κοινωνικο-οικονομικού ιστού των ορεινών περιοχών της Ελλάδας.

3.5. ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

3.5.1. ΒΑΣΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Στην ενότητα αυτή αναφέρονται οι υποδομές και υπηρεσίες που διαθέτουν οι οικισμοί. Οι οικισμοί που εντοπίζονται στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου και εντάσσονται στην περιοχή μελέτης, καθώς βρίσκονται στους πρόποδες του βουνού ή γειτνιάζουν άμεσα με αυτό, είναι εύκολα προσπελάσιμοι και απέχουν λίγα χιλιόμετρα από την Κατερίνη και τις ακτές της ΠΕ Πιερίας. Διαθέτουν σπουδαίο φυσικό και πολιτιστικό τοπίο, περιβάλλονται από εντυπωσιακά δάση και χαρακτηρίζονται από ενδιαφέρουσα μακεδονική αρχιτεκτονική. Όλοι οι οικισμοί διαθέτουν κοινόχρηστους, χώρους πρασίνου και πλατείες στο κεντρικό τμήμα του ιστού τους, ενώ επίσης, χαρακτηρίζονται από ικανοποιητικές τηλεπικοινωνιακές υποδομές. Ενώ τέλος, στους οικισμούς υπάρχει ικανοποιητικός αριθμός καταστημάτων αναψυχής και διασκέδασης, μεγάλος αριθμός σε ορισμένους και μικρότερος αριθμός σε άλλους.

➤ Εκπαίδευση

Αναφορικά με τον τομέα της εκπαίδευσης, παρατηρείται πως οι οικισμοί που εντάσσονται στην περιοχή μελέτης, καθώς βρίσκονται στους πρόποδες του Ολύμπου ή γειτνιάζουν άμεσα με αυτόν, δεν διαθέτουν τον κατάλληλο αριθμό εκπαιδευτικών μονάδων. Αυτό συμβαίνει διότι πολλοί οικισμοί καταγράφουν μικρό πληθυσμό, επομένως στον τομέα της εκπαίδευσης εξυπηρετούνται από

μεγαλύτερους οικισμούς και πόλεις που βρίσκονται κοντά. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται το είδος της εκπαιδευτική μονάδας και ο αριθμός τους, σε κάθε οικισμό.

Πίνακας 10: Αριθμός Εκπαιδευτικών Μονάδων

Οικισμός	Βαθμίδες Εκπαίδευσης			
	Νηπιαγωγείο	Δημοτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο
Λεπτοκαρυά	2	-	1	1
Βροντού	-	1	-	-
Καρίτσα	-	1	-	-
Δίον	1	2	-	-
Λιτόχωρο	1	4	1	-
Λιμάνι Λιτοχώρου	-	-	-	-
Μονή Αγίου Διονυσίου	-	-	-	-
Πλάκα	-	-	-	-
Φωτεινά	-	-	-	-

➤ Υγεία – Κοινωνική Πρόνοια

Όσον αφορά την περίθαλψη και τις υπηρεσίες υγείας, στο Λιτόχωρο υπάρχει ένα Κέντρο υγείας και ένα Περιφερειακό ιατρείο στη Βροντού. Οι οικισμοί που ανήκουν στην περιοχή μελέτης, αναφορικά με το τομέα της υγείας εξυπηρετούνται από το Γενικό Νοσοκομείο Κατερίνης, καθώς και από το Κέντρο Υγείας της Κατερίνης. Επομένως, οι οικισμοί δεν διαθέτουν επαρκείς μονάδες υγείας, καθώς θα ήταν κατάλληλο να υπάρχει τουλάχιστον ένα κέντρο υγείας σε κάθε οικισμό, χωρίς να υπάρχει πάντα η ανάγκη μετακίνησης.

➤ Αθλητικές Υποδομές

Στον παρακάτω πίνακα καταγράφονται οι αθλητικές υποδομές που εντοπίζονται στους οικισμούς που εντάσσονται στην περιοχή μελέτης. Ο αριθμός τους κρίνεται σχετικά επαρκής, καθώς οι έξι από τους εννέα οικισμούς διαθέτουν αθλητικές εγκαταστάσεις. Ωστόσο, η ποιότητα των συγκεκριμένων μονάδων κρίνεται ικανοποιητική.

Πίνακας 11: Αριθμός Αθλητικών Εγκαταστάσεων

Οικισμοί	Αθλητικές Υποδομές
Λεπτοκαρυά	Δημοτικό Γήπεδο
Βροντού	Γήπεδο Βροντούς

Καρίτσα	Δημοτικό Γήπεδο
Δίον	Γήπεδο Δίου
Λιτόχωρο	Αθλητικό Κέντρο
Λιμάνι Λιτοχώρου	-
Μονή Αγίου Διονυσίου	-
Πλάκα	-
Φωτεινά	Γήπεδο Φωτεινών

3.5.2. ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

Ο Όλυμπος αποτελεί το υψηλότερο βουνό της Ελλάδας και το δεύτερο υψηλότερο στα Βαλκάνια. Ο ορεινός του όγκος του εντοπίζεται εντός των ορίων της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, καθώς και εντός της Περιφέρειας Θεσσαλίας. Ειδικότερα, ένα τμήμα του βουνού συναντάται στην ΠΕ Πιερίας και ένα άλλο τμήμα στην ΠΕ Λάρισας. Το μεταφορικό δίκτυο στην ευρύτερη περιοχή κρίνεται ικανοποιητικό, καθώς η προσβασιμότητα και η προσπελασιμότητα από και προς την περιοχή χαρακτηρίζονται ως αξιόλογες.

Η ΠΕ Πιερίας διαθέτει ένα από τα πιο επαρκή συγκοινωνιακά δίκτυα της χώρας, τόσο για την εύκολη πρόσβαση σ' αυτή από όλες τις περιοχές της χώρας και από το εξωτερικό, όσο και για τις μετακινήσεις στο εσωτερικό της. Η ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου διαθέτει εξαιρετική οδική σύνδεση μεταξύ των μεγάλων πόλεων, καθώς από το ανατολικό τμήμα του Μακεδονικού Ολύμπου διέρχεται ο Κεντρικός Οδικός Άξονας της Χώρας (Π.Α.Θ.Ε.), ο οποίος διαθέτει 6 κόμβους εξόδου. Επίσης, αναφορικά με το οδικό δίκτυο, η μετακίνηση είναι δυνατή και από την παλαιά Εθνική Οδό Αθηνών-Θεσσαλονίκης. Στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου, εντοπίζονται και επαρχιακοί δρόμοι, οι οποίοι συνδέουν τις πόλεις και τα χωριά, ωστόσο η σύνδεση μεταξύ των οικισμών χαρακτηρίζεται μέτρια. Επίσης, πλήρης είναι η κάλυψη των αναγκών μετακίνησης όλων των οικισμών από το τοπικό δίκτυο λεωφορείων ΚΤΕΛ Πιερίας. (ΑΝ.ΕΛ.ΚΙΣ., 2001)

Στη συνέχεια, κατά μήκος της ΠΕ Πιερίας, παράλληλα με την εθνική οδό, αναπτύσσεται ένα πλήρες σιδηροδρομικό δίκτυο, με πολλούς ενδιάμεσους σταθμούς. Από την περιοχή διέρχονται και οι σιδηροδρομικές γραμμές του ΟΣΕ, συνδέοντας το νότιο και το βόρειο τμήμα της χώρας και πιο συγκεκριμένα συνδέουν

τους μεγαλύτερους αστικούς πόλους. Επομένως, η ευρύτερη περιοχή του Μακεδονικού Ολύμπου, εξυπηρετείται άριστα από τις σιδηροδρομικές γραμμές του ΟΣΕ, με τον προαστιακό και τα υπεραστικά δρομολόγια, καθώς υπάρχουν τρεις σταθμοί, στην Λεπτοκαρυά, το Λιτόχωρο και στους Νέους Πόρους και ένας υπό κατασκευή στον Ν. Παντελεήμονα.

Η ευρύτερη περιοχή διαθέτει επίσης τέσσερα μικρά λιμάνια, στην Παραλία Κατερίνης, στις Αλυκές Κίτρους, το Λιμάνι του Λιτοχώρου, καθώς και στον Πλαταμώνα, του οποίου το λιμάνι μπορούν να προσεγγίσουν πλοία χωρητικότητας μέχρι και εκατό ατόμων. Ενώ σε απόσταση μίας ώρας περίπου, βρίσκονται τα λιμάνια της Θεσσαλονίκης και του Βόλου.

Η σχετικά κοντινή γειτνίαση με τη πόλη της Θεσσαλονίκης και το Αεροδρόμιο Μακεδονία (100 km), καθώς και με τη Λάρισα και τον Κρατικό Αερολιμένα της Νέας Αγχιάλου (130 km), διασφαλίζει την εύκολη πρόσβαση επισκεπτών από την Ελλάδα και το εξωτερικό (Partsalidou, Zarounidis and Kolokatsi, 2018).

Ο Όλυμπος διαθέτει αρκετές πύλες πρόσβασης, τόσο από την πλευρά της ΠΕ Πιερίας, όσο και από την πλευρά της ΠΕ Λάρισας. Η πιο γνωστή πύλη εισόδου στον Όλυμπο είναι από το Λιτόχωρο, στους ανατολικούς πρόποδες. Το Λιτόχωρο αποτελεί έδρα του Δήμου Δίου-Ολύμπου και αφετηρία του ευρωπαϊκού μονοπατιού E4 στο βουνό. Απέχει 22 km από την Κατερίνη, 92 km από τη Θεσσαλονίκη, 62 km από τη Λάρισα, 416 km από την Αθήνα, 349 km από την Ηγουμενίτσα, 133 km από τους Ευζώνους (σύνορα με Βόρεια Μακεδονία), 200 km από τον Προμαχώνα (σύνορα με Βουλγαρία) και 430 km από τους Κήπους (σύνορα με Τουρκία) (Ιστότοπος Δήμου Δίου - Ολύμπου, 2020). Από το Λιτόχωρο, ξεκινάει η κύρια ασφαλτοστρωμένη οδός, η οποία οδηγεί στον ορεινό όγκο του Ολύμπου και συγκεκριμένα στη θέση Πριόνια σε απόσταση μήκους 18 km, ενώ επίσης οδηγεί στη θέση Μύλοι, όπου εκεί βρίσκονται περιπατητικά μονοπάτια που διασχίζουν το βουνό.

Υπάρχουν και άλλες σημαντικές πύλες εισόδου στην περιοχή και ειδικότερα στον ορεινό όγκο του Ολύμπου, όπως είναι το Δίον στα ανατολικά, που απέχει 15 km από την Κατερίνη, 68 km από την Θεσσαλονίκη, 84 km από την Λάρισα και 440 km από την Αθήνα. Έπειτα, πύλες εισόδου στα βόρεια υπάρχουν στη Βροντού και στη Πέτρα με απόσταση από την Κατερίνη 16 και 27 km. Στα δυτικά πύλες αποτελούν

το Πύθιο με απόσταση 67 km από την πόλη της Λάρισας και 25 km από την Ελασσόνα, και ο Κοκκινοπηλός με απόσταση 60 km από την Λάρισα και 30 km από την Ελασσόνα. Τέλος, σημαντικές πύλες εισόδου από τα νότια-νοτιοδυτικά είναι από τον Σπαρμό με απόσταση 60 km από την Λάρισα και 20 km από την Ελασσόνα και η πύλη από την Καρυά, που απέχει 85 km από την Λάρισα και 39 km από την Ελασσόνα.

Αναφορικά με την πρόσβαση στον Εθνικό Δρυμό του Ολύμπου, υπάρχει μόνο μία ασφαλτοστρωμένη οδός, ενώ στην περιφερειακή ζώνη και στην ευρύτερη περιοχή υπάρχουν δασικές οδοί, οι οποίες εξυπηρετούν τα καταφύγια, καθώς και τη διέλευση οχημάτων για λόγους εποπτείας, ή και περίπτωση ανάγκης. Ειδικότερα, στη Ζώνη Προστασίας Α υπάρχουν 400 m δασικού δρόμου, στη Ζώνη Προστασίας Β περίπου 3.250 m οδικού δικτύου και στη Ζώνη Προστασίας Γ, περίπου τα 159.500 m.

Επομένως, αναφορικά με το οδικό δίκτυο του Ολύμπου, παρόλο που δεν είναι ιδιαίτερα πυκνό, δεν είναι επαρκές για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών της περιοχής. Αυτό συμβαίνει διότι αποτελείται κυρίως από χωματόδρομους, οι οποίοι καθίστανται σχεδόν δύσκολα προσβάσιμοι την περίοδο του χειμώνα, ενώ κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού αποτελούν πηγή ρύπανσης της ατμόσφαιρας λόγω της σκόνης. Ωστόσο, το μεταφορικό δίκτυο της ευρύτερης περιοχής του Ολύμπου κρίνεται ικανοποιητικό, καθώς καλύπτονται πλήρως οι ανάγκες μετακίνησης ατόμων και αγαθών.

3.6. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

➤ Ιστορία

Η ΠΕ Πιερία σύμφωνα με τους μύθους θεωρείται χώρα των Μουσών που οι ποιητές τις αποκαλούν Πιερίδες, καθώς και χώρα του Ορφέα και του Θεϊκού λυράρη, που μάγεψε τον θεό Άδη με τη μουσική του. Ετυμολογικά η λέξη πιερία προέρχεται από το ομηρικό επίθετο 'πίων' που σημαίνει εύφορος, γόνιμος τόπος. Ανατολικά της ΠΕ Πιερίας βρίσκεται ο Θερμαϊκός κόλπος, όπου συνυπάρχει το φυσικό με το ανθρωπογενές περιβάλλον και αναπτύσσονται τουριστικές δραστηριότητες. Ενώ, τείνοντας προς τα δυτικά παρατηρείται σπουδαίο πολιτιστικό απόθεμα, καθώς και το βουνό του Ολύμπου, το οποίο επέλεξαν οι Αρχαίοι Έλληνες για κατοικία των θεών τους.

Σύμφωνα με μια παράδοση, στη ΠΕ Πιερίας στα Προϊστορικά Χρόνια κατοικούσαν οι Πίερες, μια θρακική φυλή που αργότερα εκδιώχθηκε από τους Μακεδόνες. Αρχαιολογικές ανασκαφές έδειξαν ότι οι πεδινές περιοχές, αλλά και Όλυμπος κατοικούνταν ήδη από την Εποχή του Χαλκού και ο πολιτισμός τους παρουσίαζε στενή συγγένεια με το σύγχρονο μυκηναϊκό πληθυσμό. Στην Πιερία ξεκίνησε ο λαός των Μακεδόνων και έπειτα πέρασαν στην Ημαθία και θα ίδρυσαν το κράτος των Αιγών.

Στα τέλη του 5ου π.Χ. αιώνα, χτίστηκε το Δίον που αποτελούσε ιερή πόλη της Μακεδονίας, από τον βασιλιά της Μακεδονίας Αρχέλαο, καθώς και για πολλούς αιώνες αποτελούσε σημαντική πόλη στις υπώρειες του Ολύμπου πάνω στο πέρασμα βορρά-νότου. Σύμφωνα με τον Διόδωρο στην πόλη πραγματοποιούνταν αθλητικοί αγώνες και θεατρικά δρώμενα, προς τιμή του Ολυμπίου Διός και των Μουσών. Επίσης, οι Μακεδόνες βασιλείς γιόρταζαν τις νίκες τους στο Δίον, οργανώνοντας θυσίες, όπως ο Μέγας Αλέξανδρος το 334 π.Χ., γιόρτασε την ετοιμασία της εκστρατείας του για την Ασία, στο Δίον με θυσίες, αγώνες και με λαμπρές δεξιώσεις. Η ακμή της πόλης του Δίου παρουσιάζεται στη ρωμαϊκή και παλαιοχριστιανική εποχή, από πολλά αρχαιολογικά ευρήματα. Εκτός από το Δίον αναφέρονται και άλλες πόλεις, όπως τα Λείβηθρα, Πίμπλεια και το Ηράκλειον, που πρέπει να βρίσκονταν προς τα νότια, ανάμεσα στα σημερινά χωριά Πλαταμώνας, Σκοτίνα και Λιτόχωρο.

Κατά την κλασσική, την ελληνιστική και την Ρωμαϊκή εποχή, ο Όλυμπος αποτελεί κατοικία των θεών, ωστόσο η ιστορία και η κοινωνία των ανθρώπων σχετικά με τον Όλυμπο επικεντρωνόταν γύρω από τον ιερό χώρο λατρείας του Δία, το Δίον. Το Δίον εμφανίζεται στην ιστορία τον 5ο αι. π.Χ., από τον Θουκυδίδη και τον Διόδωρο, αποτελούσε ιερό κέντρο θυσίας του Ολυμπίου Διός και των Μουσών. Υπήρξε ένα από τα σημαντικότερα θρησκευτικά και πολιτιστικά κέντρα της Μακεδονίας. Στο ιερό του Ολυμπίου Διός τοποθετήθηκαν εικοσιπέντε μπρούτζινα αγάλματα ιππέων, συντρόφων του Αλεξάνδρου που έπεσαν στην μάχη με τους Πέρσες στον Γρανικό το 334 π.Χ., τα οποία αργότερα, το 148 π.Χ., όταν ο Ρωμαίος Πραιτορας νίκησε σε μάχη τους Μακεδόνες, τα αγάλματα μεταφέρθηκαν και τοποθετήθηκαν στην Ρώμη μπροστά από τον ναό του Δία και της Ήρας, ως σύμβολο Νίκης (Παντερμαλής Δημήτριος)

Τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες, αλλά και κατά την διάρκεια των μεσαιωνικών χρόνων η Πιερία, λόγω της εξαιρετικά σημαντικής της θέσης δέχτηκε πολλές επιδρομές. Κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας αναπτύσσονται πολλοί ορεινοί οικισμοί, όπως το Λιτόχωρο, που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην οργάνωση των κλεφτοαρματολών εναντίον των Τούρκων, ενώ επίσης δημιουργούνται και αρκετοί πεδινοί οικισμοί, όπως η Λεπτοκαρυά και Κατερίνη. Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, Όλυμπος ήταν ουσιαστικά ελεύθερος, αποτελούσε λημέρι των κλεφτών και εστία των επαναστατών. Στους νεότερους χρόνους, ο Όλυμπος αποτέλεσε κέντρο της Ελληνικής επανάστασης, τόπος των ανυπότακτων, ορμητήριο ονομαστών κλεφτών και αρματολών, όπως οι Λαζαίοι και ο Γεωργάκης Ολύμπιος, πυρήνας αντίστασης κατά τη διάρκεια της Γερμανικής κατοχής και καταφύγιο των ανταρτών. (Εγκυκλοπαίδεια Δομή, 2002-2005).

Ο Όλυμπος και οι κορυφές του αναφέρονται σε πολλούς μύθους, οι οποίοι στη συνέχεια ταυτίστηκαν με τον πολιτισμό της αρχαιότητας, έγιναν ταυτόσημοι με τον Όμηρο και διαδόθηκαν, απεικονίστηκαν σε αριστουργήματα της τέχνης και έγιναν γνωστοί παγκοσμίως. Ο Όμηρος που έζησε τον 8ο αιώνα π.Χ., είναι ο πρώτος που περιγράφει τον Όλυμπο ως κατοικία των θεών, σύμφωνα με τον οποίο στο Ομηρικό ρίον, στην ψηλότερη κορυφή του Ολύμπου εγκαταστάθηκε ο Δίας, ο ύψιστος των θεών.

Στο γεωμορφολογικά σπουδαίο βουνό τον Όλυμπο, εκτυλίχτηκαν γνωστά επεισόδια της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας, όπως θεογονικές μάχες σαν την Τιτανομαχία και την Γιγαντομαχία και συγκεντρώθηκαν αρχαίες λατρείες που συνέθεσαν το αρχαιοελληνικό Πάνθεο. Στις ψηλές κορυφές βρισκόταν ο θρόνος του Δία, έλαβαν μέρος συγκρούσεις, θεϊκά γλέντια, καθώς και συμβούλια που έκριναν τις μοίρες θνητών και αθανάτων. Στο βουνό βρισκόταν τα παλάτια των θεών, φτιαγμένα από τον Ήφαιστο, στις πηγές κατοικούσαν οι Νύμφες, ενώ στις πλαγιές ασκούσε την τέχνη του ο Ορφέας και οι Εννέα Μούσες. Ο Όλυμπος έγινε τραγούδι από αοιδούς, υμνήθηκε από τον Όμηρο, εξιστορήθηκε από τον Ησίοδο και έγινε παγκόσμιο σύμβολο του πολιτισμού.

Στους πρόποδες του Ολύμπου αναπτύχθηκαν προϊστορικοί οικισμοί και νεκροταφεία, ιερά τεμένη και σπουδαίες πόλεις, όπως το Δίον, που αποτελούσε επίσημο θρησκευτικό κέντρο των Μακεδόνων, τόπος λατρείας του Ολυμπίου Διός και του Διός Υψίστου, τα Λείβηθρα που θεωρούνταν γενέτειρα του μυθικού Ορφέα,

το Πύθιον, όπου λατρεύτηκε ο Πύθιος Απόλλωνας και η Πίμπλεια, η Πέτρα.. Στις πλαγιές του βουνού ιδρύθηκαν ορισμένες από τις πιο σημαντικές θρησκευτικές και ιστορικές μονές της χώρας, όπως η Μονή Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω, η Μονή Πέτρας, η Μονή Αγίας Τριάδας Σπαρμού, η Μονή Κανάλων και η Μονή Κλημάδων. Επομένως, από τον Όλυμπο πέρασαν θεοί, βοσκοί, επαναστάτες, περιηγητές, επιστήμονες, ορειβάτες και φυσιολάτρες. Αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για λογοτέχνες, ποιητές, φωτογράφους και εικαστικούς. Αναλύθηκε σε επιστημονικές μελέτες και χάρτες, αποτυπώθηκε σε γκραβούρες, αφίσες και γραμματόσημα. Πρόσφερε ικανοποίηση σε ορειβάτες και αποτέλεσε μέρος της ιστορίας όσων πέρασαν από τις πλούσιες σε γλωρίδα και πανίδα πλαγιές και από τους γυμνούς του βράχους.

➤ Πολιτιστικοί Πόροι

Η ΠΕ Πιερίας διαθέτει σπουδαία ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά, πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα, το οποίο καλύπτει όλες τις περιόδους της ελληνικής ιστορίας. Διαθέτει επίσης σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους, βυζαντινά μνημεία και πολλά μνημεία της ανθρώπινης ιστορίας. Συγκεκριμένα, στον Όλυμπο υπάρχει μεγάλος αριθμός μνημείων και αρχαιολογικών χώρων ιδιαίτερης ιστορικής και αρχαιολογικής σημασίας, που προσελκύει μεγάλο αριθμό επισκεπτών ετησίως. Ενώ επίσης, η περιοχή του Ολύμπου είναι πόλος έλξης και θρησκευτικού τουρισμού, καθώς υπάρχει μεγάλος αριθμός βυζαντινών και μεταβυζαντινών μοναστηριών και εκκλησιών. Συνοπτικά, παρουσιάζονται στη συνέχεια οι κυριότεροι πολιτιστικοί πόροι, που εντάσσονται στην περιοχή μελέτης, δηλαδή στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου.

▪ Δίον

Στους πρόποδες του Ολύμπου, 5 χλμ. από τις ακτές της ΠΕ Πιερίας βρίσκεται το αρχαίο Δίον, μία περιοχή με πλούσια βλάστηση, το οποίο αποτελούσε ιερή πόλη των Μακεδόνων. Αποτελούσε τόπο λατρείας του Ολυμπίου Διός, για τον λόγο αυτό και το όνομά του φέρει το όνομα του πατέρα των θεών του Ολύμπου, του Δία. Σύμφωνα με ανασκαφές, προέκυψε ότι το Δίον έχει διάρκεια ζωής 1000 χρόνων, δηλαδή από τον 5ο αι. π.Χ. έως 5ο αι. μ.Χ. Το Δίον αποτέλεσε επίσης επίσημο θρησκευτικό κέντρο των Μακεδόνων από τα τέλη του 5ου αιώνα π.Χ., όταν ο βασιλιάς της Μακεδονίας Αρχέλαος καθιέρωσε τα «Εν Δίω Ολύμπια», τους

ολυμπιακούς αγώνες για να τιμήσουν τον Δία, τους Ολύμπιους θεούς και τις Μούσες. Έκτοτε, το Δίον αναδείχθηκε στο μεγαλύτερο μακεδονικό ιερό, το οποίο θα επισκεφτούν βασιλείς, όπως ο Μ. Αλέξανδρος, ο βασιλιάς Αρχέλαος, στα τέλη του 5ου αι. π.Χ., που οργάνωσε αθλητικούς αγώνες και ο Φίλιππος που γιόρτασε στο Δίον ένδοξες νίκες. Στο ιερό του Ολυμπίου Διός στήθηκε το περίφημο χάλκινο σύνταγμα του Λυσίππου, που παρίστανε τους 25 ιπείς που έπεσαν στη μάχη του Γρανικού.

Στα χρόνια του Φιλίππου του Ε΄, μετά από μία εισβολή, οι Αιτωλοί κατέστρεψαν την πόλη. Ενώ, στη μάχη της Πύδνας το 168 π.Χ. σκοτώθηκε ο τελευταίος βασιλιάς της Μακεδονίας ο Περσέας, το οποίο σηματοδότησε το τέλος του μακεδονικού βασιλείου. Επίσης, μεγάλη αίγλη θα γνωρίσει και ως ρωμαϊκή επαρχία τον 2ο και 3ο αιώνα μ.Χ., στα χρόνια του Αυγούστου. Το τέλος της πόλης του Δίου έρχεται τον 5ο αι. μ.Χ., όταν εμφανίζονται καταστρεπτικοί σεισμοί, πλημμύρες και άλλες θεομηνίες. Οι κάτοικοι εγκαταλείπουν την πόλη και εγκαταστάθηκαν στα χαμηλά υψώματα του Ολύμπου, αναζητώντας ασφάλεια.

Σήμερα, ο αρχαιολογικός χώρος του Δίου, ένας από τους πιο σημαντικούς της Ελλάδας, καθώς είναι από τους πληρέστερα οργανωμένους αρχαιολογικούς χώρους της ευρύτερης περιοχής, έχει έκταση 1.500 στρέμματα και αποτελεί πρότυπο αρχαιολογικού πάρκου ενημέρωσης και αναψυχής, που ελκύει μεγάλο αριθμό επισκεπτών.

Στο Δίον βρίσκεται το αρχαίο θέατρο του Δίου, που χτίστηκε τον 4ο αι. και φιλοξένησε τραγωδίες του Ευριπίδη, «Αρχέλαος» και «Βάκχες» που έγραψε για τη Μακεδονία, χρησιμοποιείται μέχρι και σήμερα για τον ίδιο σκοπό, φιλοξενώντας καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και παραστάσεις αρχαίου δράματος. Επίσης, βρίσκεται και το αρχαιολογικό μουσείο, αρχαία ιερά, ελληνιστικά και ρωμαϊκά θέατρα, ψηφιδωτά, ωδείο και παλαιοχριστιανικές βασιλικές. Εκεί συναντάτε το ιερό της Ίσιδας, το ιερό του Δία, η έπαυλη του Διονύσου με τα σπουδαία ψηφιδωτά, τα ρωμαϊκά δημόσια λουτρά, έκτασης τεσσάρων στρεμμάτων, το ιερό της Δήμητρας, το μνημείο των Ασπίδων λίγο έξω από τα τείχη της πόλης, καθώς και πολλά άλλα ευρήματα.

Στο αρχαιολογικό πάρκο μέσα από περίπατο συναντά κανείς ευρήματα που έχουν αναδειχθεί από ανασκαφές και διακρίνει τη μορφή της παλαιάς πόλης του Δίου. Η

ιερή πόλη των Μακεδόνων οργανώνεται με πυκνό δίκτυο πλακόστρωτων δρόμων και περιβαλλόταν από τετράγωνο οχυρωματικό περίβολο. Διακρίνονται οικοδομικά τετράγωνα με κατοικίες και πολυτελείς ιδιωτικές επαύλεις, εργαστήρια, καταστήματα και δημόσια κτίρια, ενώ εκτός των τειχών αναπτύσσεται η περιοχή των Ιερών, με τα ιερά της Δήμητρας και Κόρης της Ίσιδας, του Ασκληπιού, το ιερό του Ολυμπίου Διός και το ιερό του Διός Υψίστου, τα οποία βεβαιώνουν έναν τόπο μοναδικής σπουδαιότητας.

Εικόνα 11: Αρχαιολογικός χώρος Δίου

Πηγή: Φωτ. Αρχείο ΦΔ Εθνικού Δρυμού Ολύμπου/Β. Τριανταφύλλου

▪ Λείβηθρα

Στους πρόποδες του Ολύμπου, ανάμεσα στην παλιά Λεπτοκαρυά και την Σκοτίνα, βρίσκονται τα Αρχαία Λείβηθρα, που ήταν πατρίδα του μυθικού Ορφέα, του πατέρα της μουσικής, καθώς και ο αρχαιολογικός χώρος των Λειβήθρων. Τα Λείβηθρα είναι αρχαία πόλη με ακρόπολη, της οποίας η θέση το 1914, ταυτίστηκε στην αρχή του ρέματος Ζηλιάνας, το οποίο χωρίζει τον Άνω Όλυμπο από τον Κάτω Όλυμπο.

Σύμφωνα με τις παραδόσεις, τα αρχαία Λείβηθρα συνδέονται με τον αιιδό Ορφέα, ο οποίος με τη λύρα και τη φωνή του προσέλκυε τα άγρια ζώα, σταματούσε τη ροή των ποταμών και έκανε τα δένδρα να τον πλησιάζουν. Ο Ορφέας θανατώθηκε από γυναίκες της Πιερίας, οι οποίες πέταξαν το φονικό στα νερά του Ελικώνα και έπειτα ο ποταμός χάθηκε μέσα στη γη και βγήκε στο Δίον, κόκκινος και με το όνομα Βαφύρας. Τον Ορφέα έθαψαν στα Λείβηθρα, η μητέρα του Καλλιόπη και οι

υπόλοιπες Μούσες. Όταν τα οστά του ανακαλύφθηκαν από έναν βοσκό, η πόλη καταστράφηκε από τα νερά του χειμάρρου Συ, σημερινή Ζηλιάνα, επιβεβαιώνοντας τον χρησμό που προμήνυε το τέλος της.

Στην περιοχή ρέουν χείμαρροι που συμβάλλουν στην κοινή κοίτη του χειμάρρου της Ζηλιάνας. Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσσαλονίκης ανακοίνωσε την ανακάλυψή των Λειβήθρων το 1954. Ο αρχαιολογικός χώρος έχει συνολική έκταση περίπου 1500 στρέμματα που αποτελείται από την πόλη, την ακρόπολη και το νεκροταφείο και περιβάλλεται από τις κοίτες των χειμάρρων και το δάσος των πλατάνων.

Ο κηρυγμένος ιστορικός και αρχαιολογικός χώρος του Ολύμπου στα Λείβηθρα, περιλαμβάνει τρεις ενότητες, με πρώτη την περιτειχισμένη Αρχαία Ακρόπολη, που έχει έκταση περίπου 15 στρέμματα και πιθανόν να εγκαταλείφθηκε στα ελληνιστικά χρόνια. Ένα τμήμα της αρχαίας ακρόπολης έχει καταρρεύσει στην κοίτη του χειμάρρου Γρίβα, ενώ σε άλλα σημεία της σώζεται ο αρχαίος περίβολος, κτισμένος με γωνιασμένους λίθους. Έπειτα, περιλαμβάνει τον Αρχαίο οικισμό που εκτείνεται βορειοδυτικά της Ακρόπολης και χρονολογείται από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι και τα βυζαντινά. Η τρίτη ενότητα είναι τα Αρχαία Νεκροταφεία, που χρονολογούνται από τα προϊστορικά χρόνια έως και τα ελληνιστικά. Στα Αρχαία Νεκροταφεία έχουν ανακαλυφθεί τμήματα τοίχων από αργολιθοδομή, δάπεδα εσωτερικών χώρων, εξωτερικά λιθόστρωτα, καθώς και νομίσματα και ειδώλια.

Στο νοτιοανατολικό τμήμα του αρχαιολογικού χώρου βρίσκεται το Πάρκο Λειβήθρων, που έχει έκταση 67 στρέμματα. Το Πάρκο αποτελεί μία σύγχρονη και άρτια οργανωμένη υποδομή ενημέρωσης, εκπαίδευσης και αναψυχής και παρέχει τη δυνατότητα μιας βιωματικής γνωριμίας με τη μυθολογική, ιστορική και αρχαιολογική σπουδαιότητα του Ολύμπου, αλλά και με την καθημερινή ζωή των ανθρώπων που έζησαν στην ευρύτερη περιοχή του μυθικού βουνού.

Εικόνα 12: Αρχαιολογικός Χώρος Λειβήθρων

Πηγή: Φωτ. Αρχείο ΦΔ Εθνικού Δρυμού Ολύμπου/Β. Τριανταφύλλου

- Πέτρα

Στη βορειοδυτική πλευρά του Ολύμπου και συγκεκριμένα στην είσοδο της κοιλάδας του Ιτάμου, βρίσκεται ο οικισμός Πέτρα. Είναι χτισμένη πάνω σε πέραςμα μεγάλης στρατηγικής σημασίας, καθώς εξασφάλιζε την επικοινωνία της περιοχής με τη Θεσσαλία (Περραιβία) και την Άνω Μακεδονία. Η πόλη είναι κυρίως γνωστή από τη βυζαντινή περίοδο, καθώς αποτελούσε έδρα επισκοπής από τον 10^ο αιώνα, ωστόσο υπάρχουν αναφορές για την Πέτρα και από την αρχαιότητα. Τα ερείπια του κάστρου της πόλης βρίσκονται στο εντυπωσιακό, βραχώδες ύψωμα από το οποίο πήρε την ονομασία της.

Έξω από οικισμό της Πέτρας σε υψόμετρο 430 m, βρίσκεται η ομώνυμη βυζαντινή μονή, ένα από τα πιο σπουδαία θρησκευτικά και ιστορικά μνημεία της Ελλάδας. Η Μονή της Πέτρας, ιδρύθηκε τον 12^ο αιώνα, ενώ ο σημερινός ναός είναι κτίσμα του 18^{ου} αιώνα και είναι αφιερωμένη στα Εισόδια της Θεοτόκου. Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, η μονή υπήρξε κέντρο της επαναστατικής δράσης στον Όλυμπο και στα Πιέρια, καθώς και καταφύγιο γνωστών αγωνιστών, όπως ο Γιωργάκης Ολύμπιος και οι Λαζαίοι. Στους χώρους της λειτούργησε και σανατόριο από το έτος 1970 έως το 2004.

Εικόνα 13: Οικισμός Πέτρας

Πηγή: Φωτ. Αρχείο ΦΔ Εθνικού Δρυμού Ολύμπου/Β. Τριανταφύλλου

- Μονή Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω

Η Παλαιά Μονή Αγίου Διονυσίου του Ολύμπου αποτελεί ένα από τα πιο γνωστά και σπουδαία ιστορικά μνημεία της χώρας. Η μονή ιδρύθηκε το έτος 1542 από τον Άγιο Διονύσιο που ασκήτεψε σε μία κοντινή σπηλιά και αφιέρωσε τη μονή στην Αγία Τριάδα. Το 1700 περίπου η μονή μετονομάστηκε στην σημερινή της ονομασία, την οποία πήρε από το όνομα του αγίου. Η Παλαιά Μονή Αγίου Διονυσίου του Ολύμπου είναι χτισμένη μέσα στο φαράγγι του Ενιπέα, σε υψόμετρο 830 m.

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας η μονή αποτέλεσε πνευματικό στήριγμα, καθώς διέθετε πλούσια βιβλιοθήκη και εργαστήριο αντιγραφής χειρόγραφων, ενώ οι μοναχοί της μετείχαν ενεργά στην επανάσταση του 1821, όπως και στην επανάσταση του Ολύμπου το 1878, προσφέροντας καταφύγιο στα γυναίκες και παιδιά του Λιτόχωρου. Κατά τη διάρκεια της Γερμανικής κατοχής, το 1941 ανατινάχτηκε από τους Ναζί, ενώ το έτος 1943 βομβαρδίστηκε και καταστράφηκε ολοσχερώς και έτσι μεταφέρθηκε νοτιότερα, έξω από το Λιτόχωρο, στο Μετόχι της Σκάλας, όπου λειτουργεί έως και σήμερα ως Νέα Ι.Μ. Αγίου Διονυσίου. Σήμερα, το καθολικό και ένα τμήμα των κτισμάτων της παλαιάς μονής έχουν αποκατασταθεί και τη μονή επισκέπτεται μεγάλος αριθμός επισκεπτών του Ολύμπου, καθώς

συγκαταλέγεται στα πιο σημαντικά και γνωστά αξιοθέατα της περιοχής.
(Κουρουζίδης Σάκης, 2001)

Εικόνα 14: Παλαιά Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου

Πηγή: Φωτ. Αρχείο ΦΔ Εθνικού Δρυμού Ολύμπου/Β. Τριανταφύλλου

- **Ναός Αγίας Τριάδας Βροντούς και Αγία Κόρη**

Κοντά στην Παλαιά Βροντού βρίσκεται το μικρό εκκλησάκι της Αγίας Τριάδας, πάνω σε ένα βράχο, δίπλα από τις κατάφυτες όχθες του ρέματος Παπά. Ο Ναός της Αγίας Τριάδας είναι ό,τι απέμεινε από το ομώνυμο βυζαντινό μοναστήρι του 14^{ου} αιώνα, αποτελώντας σπουδαίο πολιτιστικό απόθεμα στον Όλυμπο. Κοντά στον ναό και μέσα στο δασωμένο φαράγγι της Αγίας Κόρης, υπάρχει ο μύθος μίας κοπέλας που αρνήθηκε να μπει στο χαρέμι του τοπικού πασά, κατέφυγε στις χαράδρες του Ολύμπου και πέθανε από τις κακουχίες και έτσι της δόθηκε ο τίτλος της αγίας.

Εικόνα 15: Ναός Αγίας Τριάδας Βροντούς

Πηγή: Φωτ. Αρχείο ΦΔ Εθνικού Δρυμού Ολύμπου/Β. Τριανταφύλλου

- Κάστρο Πλαταμώννα

Το κάστρο πρόκειται για ένα από τα πιο επιβλητικά και σπουδαία κάστρα της Ελλάδας και αποτελεί ένα από τα πιο γνωστά μνημεία της Πιερίας, που βρίσκεται στη νοτιοανατολική πλευρά της, ακριβώς πάνω από τις ακτές. Το Κάστρο του Πλαταμώννα είναι χτισμένο στην νοτιοανατολική πλαγιά του Ολύμπου, κοντά στον δρόμο που ενώνει τη Μακεδονία με τη Θεσσαλία. Πρόκειται για κάστρο της φραγκοκρατίας, με μακραίωνη και σημαντική ιστορία.

Η ηλικία του κάστρο χρονολογείται 10 αιώνων και πρώτη φορά αναφέρεται το 13^ο αιώνα, ωστόσο σύμφωνα με ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν το 1989, φαίνεται να υπήρχε ήδη από τη Μεσοβυζαντινή περίοδο και εντός των τειχών του υπήρχε ένας ναός και ένας οικισμός. Το έτος 1204 του κάστρο ελέγχεται από τον Φράγκο Rolido Rice, οποίος το επισκευάζει, το αναμορφώνει και του δίνει την εικόνα που έχει σήμερα. Το κάστρο έχει δεχθεί αναστηλωτικές εργασίες για τη συντήρηση και αναπαλαίωσή του, που ξεκίνησαν το έτος 1989, από την 9η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Θεσσαλονίκης. Σήμερα, το Κάστρο του Πλαταμώννα καταγράφει μεγάλο αριθμό επισκεπτών για την σπουδαία ιστορία που διαθέτει, αλλά και για τις μουσικές συναυλίες και πολιτιστικές εκδηλώσεις που φιλοξενεί την περίοδο του καλοκαιριού, μέσα από το πλαίσιο του Φεστιβάλ Ολύμπου.

Εικόνα 16: Κάστρο Πλαταμώνα

Πηγή: Φωτ. Αρχείο ΦΔ Εθνικού Δρυμού Ολύμπου/Β. Τριανταφύλλου

Τα σπουδαιότερα μνημεία και αρχαιολογικοί χώροι στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου, που εντάσσονται στην περιοχή μελέτης, αλλά και ορισμένα που δεν είναι στην περιοχή μελέτης, καθώς βρίσκονται στον Όλυμπο όμως στο τμήμα του που εντοπίζεται εντός των ορίων της ΠΕ Λάρισας, παρουσιάζονται στον παρακάτω χάρτη.

Χάρτης 6: Μνημεία και αρχαιολογικοί χώροι στον Όλυμπο και την ευρύτερη περιοχή

Πηγή: EKBY, 2021, <https://www.visitgreeknature.gr/>

Ο Όλυμπος, κατά τη μυθολογία υπήρξε η κατοικία των 12 Θεών, η γενέτειρα των Μουσών και του Ορφέα. Το πλήθος των αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών του μνημείων, καθώς και ο μεγάλος αριθμός Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών μνημείων και ναών, που συναντάται στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου, επιβεβαιώνουν την τη μακραίωνη ιστορία του και την σπουδαία πολιτιστική κληρονομιά που διαθέτει.

3.7. ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ, ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Το παγκοσμίως γνωστό βουνό της Ελλάδας, προσέλκυε από την αρχαιότητα πλήθος επισκεπτών, που επιθυμούσαν να απολαύσουν το τοπίο, να εξερευνήσουν τη φύση του, να κατακτήσουν τις κορυφές του, να εμπνευστούν και να εκφραστούν καλλιτεχνικά. Από τους πρώτους σύγχρονους εξερευνητές θεωρείται ο Όσιος Διονύσιος, όταν το 1542 αναζήτησε στο βουνό θέση για το μοναστήρι του και έπειτα ακολούθησαν και άλλοι. Η πρώτη επίσημα καταγραμμένη κατάκτηση του Μύτικα έγινε το 1913 από τον Χρήστο Κάκκαλο και τους Ελβετούς Frederic Boissonnas και Daniel BaudBovy, ενώ το 1921 έγινε η πρώτη ανάβαση στο Στεφάνι και το 1928 ιδρύθηκε ο Ελληνικός Ορειβατικός Όμιλος. Το 1930 κατασκευάστηκε το πρώτο καταφύγιο και το έτος 1934 χαράχθηκαν οι πρώτες αναρριχητικές διαδρομές στον Μύτικα και στο Στεφάνι. (Νέζης, 2019).

Σήμερα ο Όλυμπος αποτελεί έναν από τους πιο γνωστούς σε διεθνές επίπεδο τουριστικούς προορισμούς, σημειώνοντας μεγάλο αριθμό επισκεπτών από διάφορες χώρες, οι οποίοι εκτιμώνται σε περισσότερους από 200.000 ετησίως. Οι κυριότεροι σκοποί επίσκεψης στο βουνό είναι η πεζοπορία - ορειβασία και η εξερεύνηση του τοπίου, ενώ οι προορισμοί με την μεγαλύτερη προτίμηση είναι τα Πριόνια, το Καταφύγιο Σπήλιος Αγαπητός, το φαράγγι του Ενιπέα και το Οροπέδιο των Μουσών.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι τουριστικοί πόροι και οι υποδομές που διαθέτει ο ορεινός όγκος του βουνού, αλλά και η ευρύτερη περιοχή του, καθώς και οι δραστηριότητες που προσφέρονται, σχετικές με τον τουρισμό και την αναψυχή.

➤ Μονοπάτια και διαδρομές

Ο Όλυμπος διαθέτει μεγάλο δίκτυο μονοπατιών, ενώ επίσης από την περιοχή διέρχεται το ευρωπαϊκό μονοπάτι E4 και το εθνικό μονοπάτι O2. Οι υφιστάμενες

διαδρομές χαρακτηρίζονται από διαφορετικό βαθμό δυσκολίας και ποικίλουν ως προς την χιλιομετρική και υψομετρική απόσταση που καλύπτουν. Οι περισσότερες, είτε λόγω μεγάλου μήκους είτε λόγω τεχνικών δυσκολιών είναι σχετικά απαιτητικές. Η διέλευση της πλειονότητας των επισκεπτών πραγματοποιείται κυρίως από δύο άξονες, ο ένας είναι διαμέσου της χαράδρας του Ενιπέα (Πριόνια) και ο δεύτερος από βορειοανατολικά, προς το Οροπέδιο των Μουσών. Οι κυριότεροι άξονες διέλευσης βρίσκονται στην Πιερική πλευρά του Ολύμπου και περιλαμβάνουν τις πιο πολυσύχναστες διαδρομές. Παρακάτω παρατίθενται τα κυριότερα μονοπάτια και διαδρομές που βρίσκονται στον Όλυμπο, τα βασικά τους γνωρίσματα και η κατάστασή τους.

- Λιτόχωρο - Πριόνια (E4)

Η διάρκεια του μονοπατιού είναι 5 ώρες, η υψομετρική διαφορά 640 m, η δυσκολία μέτρια, το μήκος 9 km και η σήμανση πολύ καλή. Η διαδρομή αποτελεί τμήμα του ευρωπαϊκού πεζοπορικού μονοπατιού E4, ξεκινά από τους Μύλους σε υψόμετρο 400 m στο Λιτόχωρο και κατευθύνεται μέσα στο φαράγγι του ποταμού Ενιπέα και καταλήγει στα Πριόνια σε υψόμετρο 1.060 m. Η διαδρομή εντός του φαραγγιού είναι μία από τις πιο όμορφες ορεινές διαδρομές της χώρας, με πυκνή βλάστηση, εντυπωσιακούς γεωλογικούς σχηματισμούς και με έντονη παρουσία νερού. Το μονοπάτι στην αρχή κινείται παράλληλα με τον Ενιπέα, ενώ έπειτα από τα μισά περίπου της διαδρομής διασχίζει τα νερά του επτά φορές, με ξύλινα γεφυράκια. Συναντά το Άγιο Σπήλαιο, όπου ασκήτεψε ο Άγιος Διονύσιος, ενώ έπειτα την Παλαιά Ιερά Μονή του Αγίου Διονυσίου. Η διαδρομή συνεχίζει στους καταρράκτες του Ενιπέα και καταλήγει στα Πριόνια, όπου βρίσκονται οι πηγές του ποταμού. Από τα Πριόνια, το μονοπάτι E4 συνεχίζει προς το Καταφύγιο Σπήλιος Αγαπητός από όπου μπορεί κανείς να προσεγγίσει τις κορυφές.

- Πριόνια - Καταφύγιο Σπήλιος Αγαπητός (E4)

Η διάρκεια του μονοπατιού είναι 3 ώρες, με υψομετρική διαφορά 1.000 m, χαρακτηρίζεται από μέτρια δυσκολία, διαθέτει μήκος 4 km και πολύ καλή σήμανση. Πρόκειται για την πιο γνωστή διαδρομή ανάβασης στις κορυφές και το πιο πολυσύχναστο μονοπάτι του Ολύμπου. Αποτελεί τμήμα του ευρωπαϊκού μονοπατιού E4, συνέχεια της διαδρομής Λιτόχωρο - Πριόνια που διασχίζει το φαράγγι του Ενιπέα. Στα Πριόνια καταλήγει ο ασφαλτόστρωτος δρόμος από το

Λιτόχωρο. Στη θέση, που πήρε το όνομά της από τα νεροπρίονα που λειτουργούσαν στην περιοχή για την εκμετάλλευση της ξυλείας, λειτουργεί αναψυκτήριο - εστιατόριο. Εδώ πηγάζει και ο ποταμός Ενιπέας για να διασχίσει το μεγαλύτερο φαράγγι του Ολύμπου. Η διαδρομή έως το Καταφύγιο Σπήλιος Αγαπητός βρίσκεται μέσα σε δάσος οξιάς, μαύρης πεύκης και ελάτης. Στην πορεία, συναντά τη Βρύση Πηγαδούλι και συνεχίζει ανηφορικά ως το καταφύγιο που βρίσκεται στη θέση Μπαλκόνι, σε υψόμετρο 2.060 m, ανάμεσα σε ρόμπολα και με θέα προς τον Πιερικό κάμπο και το Αιγαίο πέλαγος. Το καταφύγιο αποτελεί αφετηρία για την ανάβαση στο Μύτικα, είτε μέσω της Κακόσκαλας, είτε από το Λούκι του Μύτικα.

- Καταφύγιο Σπήλιος Αγαπητός - Κακόσκαλα - Μύτικας

Η διάρκεια πεζοπορίας είναι 3 ώρες, η υψομετρική διαφορά 860 m, η δυσκολία μέτρια, με ορισμένα σημεία να χαρακτηρίζεται ως επικίνδυνη, το μήκος 3 km και η σήμανση πολύ καλή. Το Καταφύγιο Σπήλιος Αγαπητός που βρίσκεται σε υψόμετρο 2.060 m, είναι το πρώτο καταφύγιο που οργανώθηκε στον Όλυμπο το έτος 1930 και αποτελεί αφετηρία εκκίνησης για την ανάβαση στον Μύτικα και σταθμό του ευρωπαϊκού μονοπατιού E4. Από εκεί, το μονοπάτι ακολουθεί την απότομη, χωρίς βλάστηση Χονδρομεσοράχη και έπειτα συναντά τη διασταύρωση για τα Ζωνάρια και το Οροπέδιο των Μουσών και φτάνει στην κορυφή Σκάλα σε υψόμετρο 2.866 m. Τέλος, η διαδρομή συνεχίζει με την ανάβαση της Κακόσκαλας, όπου τα φυσικά και απότομα σκαλοπάτια της, οδηγούν στον Μύτικα σε υψόμετρο 2.918,8 m. Εναλλακτικά, για τους τολμηρούς, η κατάβαση από τον Μύτικα μπορεί να γίνει από το Λούκι, μία απότομη διαδρομή μεγάλης κλίσης.

- Καταφύγιο Σπήλιος Αγαπητός - Λούκι - Μύτικας

Διάρκεια είναι 3 ώρες, η υψομετρική διαφορά 818 m, η δυσκολία μέτρια, σε σημεία επικίνδυνη, το μήκος 3 km και η σήμανση καλή. Από το Καταφύγιο Σπήλιος Αγαπητός που βρίσκεται σε υψόμετρο 2.060 m, στη θέση Μπαλκόνι με τα πανύψηλα ρόμπολα και την θέα στο Αιγαίο, το ευρωπαϊκό μονοπάτι E4 φθάνει στην Χονδρομεσοράχη και συνεχίζει στην κορυφή Σκάλα. Στη διασταύρωση προς Ζωνάρια, το μονοπάτι E4 διαχωρίζει την πορεία του, συνεχίζοντας δυτικά για να οδηγήσει στον Κοκκινοπηλό. Η διαδρομή στα Ζωνάρια του Μύτικα ακολουθεί τις χαρακτηριστικές πτυχώσεις του γεωλογικού σχηματισμού κάτω από τις ψηλές κορυφές, με πανοραμική άποψη της χαράδρας του Μαυρόλογγου, καθώς και του

Ενιπέα. Η ανάβαση συνεχίζει στο Λούκι του Μύτικα, μικρή σε ανάπτυγμα διαδρομή που οδηγεί στην κορυφή, αλλά χρίζει προσοχής, λόγω της έντονης κλίσης.

- Γκορτσιά - Καταφύγιο Πετρόστρουγκα

Διάρκεια περίπου 2 ½ ώρες, υψομετρική διαφορά 815 m, δυσκολία μέτρια, το μήκος 6 km και η σήμανση καλή. Πρόκειται για τη δεύτερη πιο γνωστή διαδρομή ανάβασης στις κορυφές, μετά το ευρωπαϊκό μονοπάτι E4. Η αφετηρία του μονοπατιού βρίσκεται στη θέση Γκορτσιά ή Διασταύρωση, στο 14ο χιλιόμετρο του δρόμου Λιτόχωρο - Πριόνια, όπου ένας σύντομος χωματόδρομος οδηγεί σε διαμορφωμένο χώρο στάθμευσης. Από το ίδιο σημείο ξεκινούν και οι αγωγάτες με τα μουλάρια τους για να μεταφέρουν εφόδια προς τα καταφύγια που βρίσκονται στο Οροπέδιο των Μουσών. Το μονοπάτι βρίσκεται μέσα σε πυκνό δάσος οξιάς. Στη θέση Μπάρμπα υπάρχει κιόσκι ξεκούρασης, ενώ μια μικρή παράκαμψη οδηγεί στη βρύση Κολοκυθιές, μία από τις λίγες πηγές που υπάρχουν σε μεγάλο υψόμετρο στον Όλυμπο. Έπειτα, η διαδρομή συνεχίζει στη θέση Στράγγος, ενώ μια μικρή παράκαμψη οδηγεί στη Σπηλιά του Ιθακήσιου, όπου ο ζωγράφος Βασίλης Ιθακήσιος έζησε για 20 χρόνια. Το μονοπάτι τελειώνει στο Καταφύγιο Πετρόστρουγκα σε υψόμετρο 1.940 m. Η πρόσβαση στο καταφύγιο γίνεται επίσης μέσω των μονοπατιών που ξεκινούν από το Καταφύγιο Κορομηλιά στα βορειοανατολικά και από την Αγία Κόρη στα βόρεια. Από την Πετρόστρουγκα, η διαδρομή συνεχίζει προς το Οροπέδιο των Μουσών και από εκεί στις κορυφές.

- Καταφύγιο Πετρόστρουγκα - Οροπέδιο Μουσών

Η διάρκεια της διαδρομής είναι 3 ώρες, η υψομετρική διαφορά 650 m, η δυσκολία μέτρια, το μήκος 7 km και η σήμανση καλή. Από το Καταφύγιο Πετρόστρουγκα που βρίσκεται σε ύψος 1.940 m, το μονοπάτι διέρχεται μέσα από δάσος ρομπόλων και έπειτα το δάσος σταδιακά αραιώνει και το ρόμπλο αποκτά νανώδη μορφή. Η διαδρομή συνεχίζει ως την κορυφή Σκούρτα σε υψόμετρο 2.485 m και φθάνει στον Λαιμό, τη στενή πετρώδη ράχη που οδηγεί, χωρίς πολλές υψομετρικές διαβαθμίσεις, στη βάση του Περάσματος του Γιώσου και από εκεί στο Οροπέδιο των Μουσών. Το εντυπωσιακό οροπέδιο, η θέα και η ορθοπλαγιά του Στεφανιού που υψώνεται ακριβώς από πάνω, συνθέτουν ένα από τα πιο εντυπωσιακά και χαρακτηριστικά τοπία του Ολύμπου. Στο Οροπέδιο των Μουσών, το μονοπάτι χωρίζεται σε δύο σκέλη που οδηγούν το ένα στο Καταφύγιο ΣΕΟ - Γιώσος Αποστολίδης που

εντοπίζεται σε υψόμετρο 2.700 m και το άλλο στο Καταφύγιο Χρήστος Κάκκαλος στα 2.650 m, ιδανικά και τα δύο για ξεκούραση, πριν από την ανάβαση στις κορυφές.

- Οροπέδιο Μουσών - Στεφάνι & Μύτικας

Διάρκεια της πεζοπορίας είναι 1 ώρα, με υψομετρική διαφορά 268 m, δυσκολία εύκολη ως τη βάση των Λουκιών, μετά σε σημεία επικίνδυνα. Το μήκος είναι 1,5 km και η σήμανση σε όλο το μονοπάτι χαρακτηρίζεται ως καλή. Τα δύο καταφύγια που βρίσκονται στο Οροπέδιο των Μουσών, το Καταφύγιο του ΣΕΟ - Γιώσος Αποστολίδης και το Καταφύγιο Χρήστος Κάκκαλος δίνουν τη δυνατότητα ανάβασης στην κορυφή Στεφάνι. Το μονοπάτι περνά από τις Πόρτες, ένα απότομο πέρασμα που οδηγεί σε διαδρομές προς τη δυτική πλευρά του βουνού και συνεχίζει στενό και χωρίς ιδιαίτερες υψομετρικές διαφορές, για να φθάσει ως το Λούκι του Στεφανιού, μια απότομη διαδρομή μεγάλης κλίσης, η οποία χρήζει προσοχής και οδηγεί στην κορυφή Στεφάνι στα 2.912,3 m. Για την ανάβαση στον Μύτικα, το μονοπάτι περνάει από το Λούκι του Στεφανιού μετά από μια σύντομη πορεία, στο Λούκι του Μύτικα, ανάβαση προς την ψηλότερη κορυφή του Ολύμπου (2.918,8 m) με απότομες κλίσεις.

- Κοκκινοπηλός - Σκάλα (E4) – Μύτικας

Η διάρκεια για την διάσχιση του μονοπατιού είναι 6 - 7 ώρες, ενώ η υψομετρική διαφορά 1.766 m. Χαρακτηρίζεται από απαιτητική δυσκολία, το μήκος είναι 14 km και η σήμανση θεωρείται πολύ καλή. Αποτελεί τμήμα του ευρωπαϊκού μονοπατιού E4, το μονοπάτι που αρχίζει από τον Κοκκινοπηλό για να περάσει στα αλπικά οροπέδια του βουνού, ακολουθεί τη Χαράδρα της Σταλαγματιάς. Έπειτα, συναντά τον δασικό δρόμο που φτάνει από το χωριό Καλύβια και καταλήγει στη Μεγάλη Γούρνα, όπου βρίσκεται το Καταφύγιο Ανάγκης Καλύβια Χριστάκη στα 2.430 m, κάτω από την ομώνυμη κορυφή Χριστάκης που βρίσκεται σε ύψος 2.707 m. Η διαδρομή είναι ανηφορική, περνά από το Σκολιό στα 2.911 m και καταλήγει στην κορυφή Σκάλα στα 2.866 m. Εκεί διαχωρίζει την πορεία του από το μονοπάτι E4, που οδηγεί προς το Καταφύγιο Σπήλιος Αγαπητός και το Λιτόχωρο και συνεχίζει στα φυσικά και απότομα σκαλοπάτια της Κακόσκαλας για να πάει στον Μύτικα στα 2.918,8 m.

- Καρυά - Σκολιό (O2)